

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2008–2009)

FOR BUDSJETTÅRET 2009

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

Innhold

Del I		4.3.1	Operasjoner og beredskap nasjonalt	36
Innledende del	9	4.3.2	Operasjoner i utlandet	38
1	Kort omtale av forsvarsbudsjettet for 2009	4.3.3	Øvelser og alliert trening i Norge .	39
1.1	Regjeringens forsvarspolitiske satsingsområder	4.4	Strategisk målstyring av Forsvaret	39
1.2	Sikkerhetspolitiske utviklingstrekk	4.4.1	Leveranser	40
1.3	Hovedmål og prioriteringer	4.4.2	Økonomi	40
1.4	Økonomiske rammer	4.4.3	Interne prosesser	40
1.5	Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak	4.4.4	Mennesker, læring og utvikling	40
2	Sikkerhetspolitiske utviklingstrekk og norske hovedprioriteringer .	4.5	Materiell- og infrastruktur	41
2.1	Sikkerhetspolitiske utfordringer ...	4.5.1	Materiellinvesteringer	41
2.2	Norsk deltagelse i operasjoner i utlandet og forsvarsrettet samarbeid	4.5.2	Nybygg og nyanlegg	42
2.3	Utviklingen i FN	4.5.3	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider	42
2.4	Utviklingen i NATO	4.6	Verneplikten	42
2.5	USA og den transatlantiske dimensjon	4.7	Forskning og utvikling	43
2.6	Utviklingen i EU	4.8	Næringssamarbeid og samarbeid med andre offentlige virksomheter nasjonalt og internasjonalt	43
2.7	Nordområdene	4.9	Omtale av Forsvarsbygg, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Forsvarets forskningsinstitutt	43
2.8	Russland	4.9.1	Forsvarsbygg	43
2.9	Nordsjøstrategien	4.9.2	Nasjonalt sikkerhetsmyndighet	44
2.10	Norden og de baltiske land	4.9.3	Forsvarets forskningsinstitutt	44
3	Hovedmål og prioriteringer	Del II		
3.1	Mål og oppgaver i forsvarssektoren	Budsjettforslag		45
3.2	Den videre utvikling av Forsvaret 2009–2012	Programområde 04 Militært forsvar		47
3.3	Økonomiske rammer for 2009	<i>Programkategori 04.10 Militært forsvar m.v. ..</i>		47
3.4	Hovedprioriteringer i 2009	Kap. 1700 Forsvarsdepartementet		48
3.5	Videreutvikling av Forsvarets logistikkorganisasjon	Kap. 4700 Forsvarsdepartementet		50
3.5.1	Innledning	Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		50
3.5.2	Dagens organisasjon	Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		52
3.5.3	Fremtidig innretning av FLO	Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt		53
3.6	Forsvarets kompetansesenter for logistikk	Kap. 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet		53
3.7	Forsvarets logistikk- og støttevirksomhet generelt	Kap. 4719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet		57
4	Rapport for virksomheten 2007	Kap. 1720 Felles ledelse og kommandoapparat		57
4.1	Forsvarsdepartementet	Kap. 4720 Felles ledelse og kommandoapparat		60
4.2	Økonomiske rammer	Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet		60
4.3	Forsvarets oppgaver	Kap. 4723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet		61

Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	61	6.4	Tilsyn med helsetjenester i utlandet	97
Kap. 4725 Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben	64	6.5	Implementering av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (2000)	97
Kap. 1731 Hæren	64	6.6	Forskning iht. St.meld. nr. 36 (2006–2007)	98
Kap. 4731 Hæren	66	6.7	Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform	98
Kap. 1732 Sjøforsvaret	66	6.8	Forsvarets objektsikring	99
Kap. 4732 Sjøforsvaret	68	6.9	European Defence Agency	99
Kap. 1733 Luftforsvaret	68	6.10	Forsterket flernasjonalt forsvarssamarbeid	99
Kap. 4733 Luftforsvaret	70	6.11	Forsvaret og industrien – strategiske partnere	100
Kap. 1734 Heimevernet	70	6.12	Den strategiske ledelsen av Forsvaret	100
Kap. 4734 Heimevernet	72	6.13	Forsvarets informasjonsinfrastruktur	101
Post 01 Driftsinntekter	72	7	Sektorovergrepene miljøpolitikk	102
Kap. 1735 Etterretningstjenesten	72	8	Oppfølging av § 1a i likestillingsloven	103
Kap. 1740 Forsvarets logistikkorganisasjon ...	73	8.1	Oppfølging av likestillingsloven § 1a i Forsvarsdepartementet	103
Kap. 4740 Forsvarets logistikkorganisasjon ...	74	8.2	Oppfølging av likestillingsloven § 1a i Forsvaret	103
Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	75			
Kap. 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	85			
Kap. 1790 Kystvakten	86			
Kap. 4790 Kystvakten	87			
Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten	87			
Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten	88			
Kap. 1792 Norske styrker i utlandet	88			
Kap. 4792 Norske styrker i utlandet	91			
Kap. 1795 Kulturelle og allmennyttige formål	91			
Kap. 4795 Kulturelle og allmennyttige formål	93			
Kap. 4799 Militære bøter	93			
Del III			Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2009, kapitlene 1700–1795, 4700–4799	105
Omtale av særlige tema	95			
6 Informasjonssaker	97		Vedlegg 1	
6.1 Endringer i befalsordningsdirektivet	97		Ordninger tilknyttet verneplikten	111
6.2 Evaluering av avdelingsbefalsordningen	97			
6.3 Styrking av veteranenes rettigheter	97		Vedlegg 2	
			Forsvarets operative struktur 2012	112

Tabelloversikt

Tabell 3.1 Økonomiske hovedstørrelser for perioden 2009–2012	24	Tabell 4.3 Førstegangstjeneste – utvikling 2003–2007	43
Tabell 3.2 Forsvarsrammen 2009 ift. 2008 ..	25	Tabell 5.1 Budsjettekniske endringer	49
Tabell 4.1 Bevilgningsmessige endringer ..	36	Tabell 5.2 Prosjekter over 100 mill. kroner	52
Tabell 4.2 Oversikt over søkere og antall tatt opp ved Forsvarets skoler i 2007	41	Tabell 5.3 Forsvarsattachéer ved norske utenriksstasjoner	54

Tabell 5.4	Militærrådgivere i utenlandske delegasjoner	54	Tabell 5.11	Budsjettekniske endringer	71
Tabell 5.5	Tildeling til frivillige organisasjoner	56	Tabell 5.12	Budsjettekniske endringer	73
Tabell 5.6	Budsjettekniske endringer	58	Tabell 5.13	Formålstabell	76
Tabell 5.7	Budsjettekniske endringer	62	Tabell 5.14	Kategori 1-prosjekter	77
Tabell 5.8	Budsjettekniske endringer	64	Tabell 5.15	Fellesfinansierte prosjekter	84
Tabell 5.9	Budsjettekniske endringer	66	Tabell 5.16	Budsjettekniske endringer	86
Tabell 5.10	Budsjettekniske endringer	69	Tabell 5.17	Budsjettekniske endringer	93

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2008–2009)

FOR BUDSJETTÅRET 2009

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

*Tilråding fra Forsvarsdepartementet av 12. september 2008,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Innledning del

1 Kort omtale av forsvarsbudsjettet for 2009

1.1 Regjeringens forsvarspolitiske satsingsområder

Regjeringens forslag til forsvarsbudsjett for 2009 følger opp Soria Moria-erklæringens sikkerhets- og forsvarspolitiske satsingsområder og den vedtatte langtidsplanen for perioden 2009–2012. Det legges opp til en tydelig bevilgningsmessig styrking av forsvarsbudsjettet reelt med 620 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2008. Av disse vil 400 mill. kroner være direkte rettet mot målsettingen i vedtatt langtidsplan. Regjeringen tilfører således allerede første året i planperioden halvparten av bevilgningsøkningen på 800 mill. kroner som forutsatt i vedtatt langtidsplan.

For 2009 vektlegger regjeringen særlig å styrke tilstedeværelsen i nord, spesielt for Sjøforsvaret og Kystvakten, men også for Hæren. I 2009 gjennomføres en større fellesoperativ øvelse med alliert deltagelse i Nordland/Troms. Regjeringen vil videreføre det høye nivået på den militære deltakelsen i Afghanistan samtidig som det også legges vekt på andre tiltak som kan bidra til at afghanerne selv kan overta ansvaret for egen sikkerhet. Regjeringens målsetting er å øke Norges militære bidrag til FN-operasjoner, med prioritet til operasjoner i Afrika.

Regjeringen vil fortsette utviklingen av Hæren med spesiell vekt på å øke bemanningen for å styrke små og bemanningsmessig sårbare miljøer som er viktige for deltagelse i operasjoner. Videre skal utvalgte felleskapasiteter innenfor sanitet, vannrens, samband og informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) styrkes for å bedre evnen til relevant operativ og forsyningsmessig støtte til enheter i operasjoner. I 2009 vil den øverste ledelsen videreutvikles. I tillegg til den bevilgningsmessige styrkingen igangsettes basetiltak og en rekke andre tiltak i tråd med vedtatt langtidsplan. Disse tiltakene gjennomføres for fortsatt å kunne frigjøre ressurser internt i forsvarssektoren og bruke disse ressursene til å styrke den operative virksomheten.

Regjeringen legger vekt på å videreutvikle personellpolitikken, herunder legge til rette for økt kvinneandel og mangfold i Forsvaret, styrke veteranenes rettigheter og sikre en bedre oppfølging

av den enkelte ansatte og deres familie. Regjeringen vil følge opp handlingsplanen for holdninger, etikk og ledelse og legge til rette for en god og forsvarlig økonomistyring og forvaltning. Regjeringen vil legge til rette for en mer effektiv logistikkunderstøttelse i Forsvaret med klarere styrings- og ansvarslinjer.

1.2 Sikkerhetspolitiske utviklingstrekk

Ved inngangen til 2009 står det internasjonale samfunnet og Norge overfor betydelig utfordringer. Konflikten i Georgia har ført til økt spenning i forholdet mellom Russland og Vesten, og minner oss om at vi står overfor endrede geopolitiske realiteter. I Afghanistan er sikkerhetssituasjonen blitt mer krevende. Globaliseringsutfordringer i form av spredning av masseødeleggende våpen og internasjonal terrorisme står også fortsatt i fokus. Norge møter dessuten vedvarende utfordringer i sine nærområder. Utfordringene i sum understreker behovet for FN-ledet verdensorden, og betydningen av NATO både for internasjonal stabilitet og norsk sikkerhet. NATOs toppmøte i april 2009, mulig fransk gjeninntreden i NATOs integrerte militære struktur og det amerikanske presidentvalget, legger grunnlaget for en ny giv i det transatlantiske samarbeidet og i NATO.

Den væpnede konflikten mellom Russland og Georgia sommeren 2008 illustrerer at Russland er villig til å bruke væpnet makt for å oppnå sine målsettinger. Konsekvensene er at forholdet mellom Russland og Vesten er blitt vesentlig dårligere. Det har allerede gitt seg utslag i at Russland har gått til suspensjon av det militære samarbeidet med NATO-landene. Utviklingen i Iran representerer en vedvarende utfordring for verdenssamfunnet, hvor Irans atomutviklingsprogram og regionale ambisjoner skaper fortsatt internasjonal usikkerhet.

NATOs toppmøte i april 2009 vil derfor bli en viktig anledning til å diskutere en rekke politisk tunge spørsmål, inkl. NATO-utvidelse, missilforsvar og NATOs rolle i internasjonale fredsoperasjoner. I NATO-fora har Norge i løpet av det siste året lansert flere initiativer innrettet mot et økt fokus på alliansens kjerneoppgaver og NATOs

artikkel V. Utviklingen den siste tiden har aktualisert dette ytterligere.

Den allmenne utviklingen ute har også konsekvenser for Norge. Nordområdene representerer den største forsvars- og sikkerhetspolitiske utfordringen for Norge, og vil forbli regjeringens hovedsatsingsområde i tiden fremover. Det er også her Norge i all hovedsak møter de globale utfordringene i sitt nærområde. Med økt konkurranse om strategiske råvarer, sammen med områdets fortsatte militærstrategiske rolle, vil nordområdenes betydning bare vokse.

Norges forhold til Russland er i dag generelt godt, men vi kan ikke utelukke at den allmenne forverring av forholdet mellom Russland og Vesten kan gi seg utslag også i nord. Omstridte jurisdiksjonsforhold og en uavklart grense med Russland i et område av stor ressursmessig betydning skaper utfordringer for Norges sikkerhetspolitiske interesser i nord.

Norges engasjement i NATOs stabiliseringsoperasjon i Afghanistan, *International Security Assistance Force* (ISAF), representerer fortsatt vår største og viktigste operasjon i utlandet. Norges innsats i Afghanistan er langsiktig, men dynamisk og vil fortsatt prioriteres høyt.

FN og folkeretten er viktigere enn noen gang for å kunne koordinere og løse de fleste av de sikkerhetsutfordringer verdenssamfunnet står overfor, inkl. konfliktløsning og legitim bruk av militære virkemidler. Regjeringen vil derfor følge opp sin målsetting om en FN-ledet verdensorden, og vi vil aktivt bidra til å styrke organisasjonens evne til krise- og konfliktløsning. Nye geopolitiske realiteter aktualiserer denne utfordringen, samtidig som den kan bli mer krevende. For Norge ligger nøkkelen til trygghet og innflytelse i samarbeid, hovedsakelig gjennom FN, NATO og de øvrige internasjonale organisasjoner vi er tilsluttet. NATO er, og vil fortsette å være, Norges viktigste sikkerhetsgaranti og utgjør grunnsteinen i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik.

Det nordiske forsvars- og sikkerhetspolitiske samarbeidet har god dynamikk, og kjennetegnes av utvikling på en rekke områder. Det legges betydelig vekt på at det nordiske samarbeidet skal være ikke-ekskluderende, der alle prosjekter er åpne for alle fem land¹. Det nære nordiske samarbeidet kommer i tillegg til Norges forpliktelser og samarbeid i NATO, og i tillegg til Sveriges og Finlands forpliktelser overfor EU. På det operative plan ble det på det nordiske forsvarsministermøtet i mai 2008 oppnådd enighet om å arbeide for å få til

et felles nordisk styrkebidrag til en FN-operasjon i Afrika.

Internasjonale organisasjoner som FN, NATO, EU og Den afrikanske union (AU) har blitt enda viktigere for å håndtere kriser som truer internasjonal fred og sikkerhet. Norge har vært en hovedpådriver for utviklingen av flerdimensjonale og integrerte fredsoperasjoner, hvor man gjennom en helhetlig tilnærming basert på en samordning av politiske, militære, humanitære og utviklingsmessige virkemidler ønsker å styrke evnen til internasjonal konfliktløsning. Regjeringen vil aktivt søke å øke norsk militær deltagelse i FN-ledede operasjoner i 2009, med særlig vekt på Afrika og primært i en nordisk ramme.

1.3 Hovedmål og prioriteringer

2009 er det første året i langtidsperioden 2009–2012, og regjeringen har således lagt vekt på virksomheten i 2009 innrettes mot å iverksette de tiltak Stortinget har sluttet seg til gjennom behandlingen av den nye langtidsplanen, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008) «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier». Proposisjonen angir hovedmål og rammer for Forsvaret for perioden 2009–2012.

I perioden 2009–2012 skal Forsvaret videreutvikles som et moderne og fleksibelt innsatsforsvar. Dette for å kunne ivareta regjeringens ambisjoner for nordområdene om å sikre norsk suverenitet, vise evne til å forebygge konflikter og sikre stabilitet. Regjeringen har videre ambisjon om å stille med tellende norske bidrag i regi av FN og NATO til internasjonal fred og stabilitet basert på en FN-ledet verdensorden. Verneplikten skal videreutvikles tilpasset Forsvarets behov for å sikre Forsvaret tilgang på kvalifisert personell og gi god forankring mellom Forsvaret og samfunnet for øvrig. Regjeringen vil legge vekt på styrket samfunnsikkerhet og samvirke og god balanse mellom sivil og militær beredskap for å sikre en helhetlig tilnærming til sikkerhetspolitikken. Personalpolitikk og ledelse i forsvarssektoren skal styrkes, slik at sektoren kan løse sine oppgaver samtidig som medarbeiderne ivaretas på en god måte.

Regjeringens forslag til forsvarsbudsjett for 2009 følger tydelig opp den vedtatte langtidsplanen for Forsvaret for perioden 2009–2012, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008). Regjeringen foreslår å styrke den samlede ressursrammen til Forsvaret i 2009 reelt med 620 mill. kroner (2 pst.) sammenlignet med budsjettet for 2008. Med budsjettet for 2009 oppfyller regjeringen, allerede første året i den nye langtidsplanperioden, 400 mill. kroner av bevilgningsøkningen på 800

¹ Norge, Sverige, Finland, Danmark og Island.

mill. kroner som er forutsatt tilført forsvarssektoren frem mot 2012 i den nylig vedtatte langtidsplanen. I tillegg styrkes budsjettet til norske styrker i utlandet betydelig for å opprettholde et høyt nivå på de norske bidragene til operasjonen i Afghanistan, og bevilgningen til ekstraordinært vedlikehold av nasjonale festningsverk.

Videre legges det i budsjettforslaget opp til at om lag 475 mill. kroner vil bli frigjort i 2009 gjennom nedleggelse og reduserte utgifter til personell som ble innvilget sluttpakker under omstillingen 2002–2005. Dette gjør oss i stand til å starte arbeidet med å følge opp tiltakene i den nye langtidsplanen. Disse frigjorte ressursene vil, sammen med bevilgningsøkningen, brukes til de høyest prioriterte tiltakene i den nye langtidsplanen og arbeidet med å istandsette de nasjonale festningsverkene. Løftet som regjeringen foreslår for 2009 er et viktig steg mot vedtatt langtidsplan for å etablere balanse mellom struktur, aktivitet og ressurser.

Arbeidet med å videreutvikle Forsvaret er krevende, og det tar tid før tiltakene i langtidsplanen vil gi full effekt. 2009 og 2010 vil derfor fortsatt kreve klare prioriteringer og en målrettet felles innsats for å realisere oppbyggingen som ligger i langtidsplanen.

Regjeringens forslag innebærer at det *samlede driftsbudsjett* i forsvarssektoren styrkes med 760 mill. kroner (3,5 pst.), hvorav den vesentligste delen av økningen målrettes for å styrke ressursgrunnlaget mot implementering og gjennomføring av vedtatt langtidsplan, bl.a. ved å styrke operativ driftsaktivitet og styrkeproduksjon. Regjeringen legger med dette til rette for at Forsvaret i 2009 kan levere operativ evne på høyt nivå, der betydelige bidrag til operasjoner i utlandet opprettholdes over tid, samtidig som behovene for forsvarskapasiteter i våre nærområder blir ivarettatt på en god måte. Militær tilstedeværelse i nordområdene, først og fremst med kampflyberedskap, sjøforsvar og kystvakt, men også med Hæren, gis høy prioritet.

Norske bidrag med tellende og synlige styrker til operasjoner i utlandet er høyt prioritert, og bevilgningen til norske styrker i utlandet økes betydelig ift. saldert budsjett 2008. Norge vil dermed kunne videreføre bidragene til ISAF-operasjonen på et høyt nivå, og samtidig kvalifisere afghanerne til selv å være i stand til å løse egne myndighetsoppgaver og sikkerhetsbehov. I tillegg videreføres forsterkningen av den medisinske helikopterberedskapen for styrkene i Afghanistan og spesialstyrkebidraget i Kabul.

Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret får markante økninger i sine driftsbudsjetter. I tillegg legger regjeringen opp til at den fellesoperative vin-

terøvelsen *Cold Response 2009* gjennomføres i Nord-Norge med alliert deltagelse etter invitasjon.

Hæren vil i 2009 øke bemanningen innenfor utvalgte områder som er viktige for gjennomføring av operasjoner. Reaksjonsevne og beredskap ift. både nasjonale og internasjonale kriser vil bli opprettholdt gjennom den vervede Telemark bataljon. I tillegg kan Brigade Nord gjennom hele året stille en bataljonsgruppe, som har gjennomført minimum seks måneders trening, for nasjonal beredskap.

I Sjøforsvaret og Luftforsvaret prioriteres innfasingen av de nye fartøyklassene av fregatter og missiltorpedobåter, og nye transportfly. I 2009 forventes at Sjøforsvaret mottar den fjerde fregatten av Fridtjof Nansen-klassen og fire av seks Skjoldklasse missiltorpedobåter. I Luftforsvaret foreslås bl.a. økt transportflyaktivitet og luftoperativ beredskap i nord.

Heimevernet bygger videre på kvalitetsreformen med vekt på rask reaksjon med godt trente og godt utstyrte styrker. Heimevernet omorganiseres i tråd med den vedtatte langtidsplanen og innrettes mot en struktur på 45 000 personell. Dette innebærer et redusert øvingsnivå i 2009 som imidlertid vil bli trappet opp utover i planperioden.

Felleskapasiteter innenfor sanitet, vannrens, samband og IKT styrkes for å bedre evnen til relevant operativ og forsyningsmessig støtte til enheter i operasjoner nasjonalt og i utlandet. Bevilgningen til Forsvarets logistikkorganisasjon styrkes i 2009 for å sikre organisasjonens evne til å levere tjenester til øvrige deler av Forsvaret.

Regjeringen prioriterer Forsvarets bidrag til den nasjonale kulturarven, og øker i den sammenheng bevilgningen for å starte gjennomføringen av nødvendig utbedringsarbeid knyttet til våre nasjonale festningsverk. Videre foreslås bevilgningen til Forsvarets musikk og tilskuddene til de frivillige organisasjonene styrket. Bevilgningen til den miljømessige oppryddingen på Hjerkinns foreslås også økt.

Fredsoperative oppgaver som daglig løses av HM Kongens garde, grensevakt, Kystvakten og Luftforsvaret gjennom maritim luftovervåking og beredskap med kampfly videreføres på dagens nivå. Regjeringen viderefører med foreslått budsjett satsingen på Kystvakten, og det pågår en omfattende kvalitetsheving av fartøystrukturen ved at flere eldre fartøyer erstattes av et noe lavere antall nye fartøyer med vesentlig bedre kapasitet innenfor bl.a. rekkevidde og evne til overvåking av større havområder.

Regjeringen vektlegger også i 2009 gjennomføringen av betydelige investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret. Det *totale investere-*

ringsbudsjettet er på 9 548 mill. kroner. Regjeringen prioriterer i 2009 infrastrukturbudsjettet for å følge opp langtidsplanen og gjennomføre prioriterte prosjekter knyttet til denne. Regjeringen har ut fra en helhetlig vurdering, funnet det hensiktsmessig å sette av noe mindre til materiellinvesteringer enn det langtidsplanen legger opp til for å sikre nødvendig drift til høyt prioriterte oppgaver og investeringer i nødvendig infrastruktur. Materiellinvesteringene i 2009 rettes inn mot investeringer i strukturen som ble vedtatt ved Stortingets behandling av langtidsplanen for 2009–2012.

Forsvaret skal være en attraktiv og trygg arbeidsplass slik at en både kan beholde og rekruttere i konkurranse om arbeidskraft. Å ta vare på den enkelte medarbeider og dennes familie er et satsingsområde for Forsvaret i 2009. Forsvaret skal innen utløpet av 2009 utrede tiltak som bidrar til et bredt rekrutteringsgrunnlag og økt kunnskap om Forsvarets funksjon og virksomhet. Å sikre et mangfold med et bredt spekter av mennesker med ulike bakgrunn og kompetanse innebærer bl.a. fortsatt fokus på å rekruttere flere kvinner til Forsvaret. Arbeidet med ytterligere å dreie personell, grads- og aldersstrukturen vil bli prioritert i 2009, og innebærer bl.a. en økning av antall avdelingsbefal og vervede. Forsvaret skal i 2009 starte implementering av et system for kompetansestyring for både militære og sivile arbeidstagere. Forsvarsgrenene skal i 2009 starte arbeidet med å overta et ende-til-ende-ansvar for rekrutt- og befalsutdanningen innenfor egen forsvarsgren, basert på dagens utdanningsordning. I 2009 skal det også foretas en behovsvurdering av militære utdanningstilbud som overlapper med sivile utdanningstilbud. I tillegg vil potensialet for økt samhandling og fellesutdanning mellom de tre krigsskolene utredes. Videreutviklingen av Forsvarets utdanningssystem vil bli sett i sammenheng med det trilaterale forsvarssamarbeidet mellom Norge, Sverige og Finland.

Veteranenes rettigheter styrkes i 2009. Veteranene skal få nødvendig oppfølging og rettmessig anerkjennelse. Lovfestet rett til oppfølging i inntil ett år etter endt tjeneste utredes, herunder en styrking av erstatningsvernet for veteraner. En uavhengig tilsynstjeneste for Forsvarets helsetjenester i utlandet etableres. Videre skal den pågående styrkingen av psykologi-/psykiatrikapasiteten ved Forsvarets sanitet videreføres i 2009.

Mangfold, likestilling og gode holdninger skal være et fokus i forsvarssektoren, og oppfølgingen av tiltakene i Handlingsplan for forsvarssektoren – Holdninger, etikk og ledelse skal videreføres. Det legges stor vekt på økt antall kvinner og bredere mangfold i Forsvaret. Oppfølging av eksisterende tiltak videreføres i 2009.

Verneplikten er det bærende elementet i Forsvarets fredsoperative virksomhet og kontakt med befolkningen. Gjennom verneplikten får Forsvaret en stabil tilgang på godt egnet personell. Forsvaret kan også rekruttere personell på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Forsvarets behov skal være styrende for førstegangstjenesten, både når det gjelder antall innkalte til tjeneste og praktiseringen av den. Gjennomsnittlig antall inne til førstegangstjeneste i 2009 vil være omtrent det samme som i 2008. Innføring av pliktig sesjon for kvinner vil medføre at antallet sesjonspliktige øker til 60 000 pr. år. I 2009 vil planlegging av et system for en to-delt sesjonsordning og pliktig sesjon for kvinner bli prioritert. Ordningen vil være delvis implementert i 2010. Den nye sesjonsordningen skal gjennom tilrettelagt fremmøte til sesjon sørge for kortest mulig tid mellom klassifisering og innkalling til førstegangstjeneste.

1.4 Økonomiske rammer

Regjeringens budsjettforslag legger opp til et forsvarsbudsjett med en utgiftsramme på 33 458,3 mill. kroner og en inntektsramme på 787,8 mill. kroner. Utgiftsrammen økes reelt med 620 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2008. Budsjettet er fordelt med 7 438,7 mill. kroner til materiellinvesteringer, 2 109,6 mill. kroner til nasjonalfinansierte og fellesfinansierte EBA-investeringer og totalt 23 910 mill. kroner til drift av forsvarssektoren. I tråd med gjeldende praksis er budsjetterte inntekter innarbeidet i utgiftsrammen.

1.5 Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak

De anmodningsvedtakene som omtales i denne proposisjonen følger av omtalen nedenfor.

Anmodningsvedtak fattet i stortingssesjonen (2007–2008)

Anmodningsvedtak nr. 594, 19. juni 2008

Ifm. Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008) «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier», ble følgende anmodningsvedtak fattet:

«Stortinget ber Regjeringen fremme en egen sak om de behov, konsekvenser og løsninger som er knyttet til personell som deltar i utenlandsoperasjoner.»

Regjeringen vil fremme en egen sak om dette for Stortinget høsten 2008/våren 2009.

Anmodningsvedtak fattet i stortings sesjonen (2006–2007)

Det ble ikke fattet anmodningsvedtak for Forsvarsdepartementet i stortings sesjonen (2006–2007).

Anmodningsvedtak fattet i stortings sesjonen (2003–2004)

Anmodningsvedtak nr. 436, 10. juni 2004

Stortingets fattet følgende anmodningsvedtak ved behandlingen av Innst. S. nr. 234 (2003–2004),

jf. St.prp. nr. 42 (2003–2004) «Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008»:

«Stortinget ber Regjeringen utrede en ny etat under Forsvarsdepartementet med et helhetlig ansvar for den utøvende delen av Forsvarets investerings- og innkjøpsvirksomhet. Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget med en sak om FLO der innkjøps- og materiellanskaffelser er tatt ut av FLO.»

Regjeringens oppfølging av saken omtales under 3. Hovedmål og prioriteringer, Videreutvikling av Forsvarets logistikkorganisasjon.

2 Sikkerhetspolitiske utviklingstrekk og norske hovedprioriteringer

2.1 Sikkerhetspolitiske utfordringer

Norges grunnleggende sikkerhetspolitiske interesser og hovedmålsettinger er knyttet til i første rekke satsing på nordområdene, en FN-ledet verdensorden, oppslutning om og synlige bidrag til NATO og en aktiv europapolitikk, jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008) og Innst. S. nr. 318 (2007–2008). Samtidig er de regionale og globale geopolitiske utviklingstrekk i kontinuerlig endring, og dette har konsekvenser for norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk.

I 2009 står vi overfor flere store begivenheter som det er knyttet både forventninger og utfordringer til. NATOs toppmøte i april forventes å behandle en rekke fundamentale saker, deriblant spørsmålet om ytterligere NATO-utvidelse, alliansens evne til styrkegenerering, omstruktureringen av NATOs hovedkvarter og kommandostruktur, utviklingen av et nytt strategisk konsept, missilforsvar, samt Afghanistan. En evt. full fransk gjeninntreden i NATOs integrerte militære struktur under toppmøtet vil åpne opp et mulighetsvindu for en mer omfattende NATO-reform, og vil kunne bedre forholdet mellom EU og NATO.

Det forventes at presidentvalget i USA i november 2008 vil bidra til en videre styrking av det transatlantiske samarbeidet.

Lite tyder på at valget av ny russisk president i mars 2008 innebærer en dreining i russisk politikk. Tvert imot ser vi stor grad av kontinuitet i politikken med økende nasjonal selvhevdelse og intern kontroll. Den væpnede konflikten mellom Russland og Georgia i august 2008 illustrerer at det geopolitiske bildet er i forandring. Etter en periode der man stort sett har fokusert på asymmetriske trusler som oppstår langt fra NATOs kjerneområder, ser vi at statssikkerheten igjen blir viktig og at mellomstatlige konflikter i våre egne nærområder ikke kan utelukkes. Konflikten i Georgia gir også et klart uttrykk for en mer offensiv vilje til å ivareta det et revitalisert Russland ser på som egne nasjonale interesser, særlig innenfor det Russland definerer som sitt «nære utland». Situasjonen i Kaukasus krever fasthet og langsiktighet både fra

NATOs og EUs side. Russlands og de vestlige landenes videre håndtering av krisen i Georgia og andre tidligere Sovjet-republikker vil bli retningsgivende for den videre utvikling mellom Russland og Vesten, og vil dermed også kunne få konsekvenser for forholdet mellom Russland og Norge.

Utfordringene i våre nærområder vil vedvare og dreier seg i stor grad om forsvarlig forvaltning av ressurser, uavklarte jurisdiksjonsforhold og grenseavklaringer i områder av stor ressurs- og miljømessig betydning, men også om militærstrategiske forhold. Alle disse utfordringene vil på ulik måte ha konsekvenser for Forsvaret, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008).

Utviklingen på Balkan gir grunn til forsiktig optimisme, på tross av flere uløste spørsmål. Det serbiske parlamentsvalget i mai, etterfulgt av arrestasjonen av den tidligere bosnisk-serbiske politiker Karadzic, representerer på mange måter et ytterligere veiskille, hvor Serbia har sendt klare signaler om at de nå ser sin fremtid i samarbeid og integrasjon i den euroatlantiske samarbeidsstrukturen. Det eksisterer likevel fortsatt en del uvisshet forbundet med den videre utviklingen på Balkan. Internasjonal tilstedeværelse vil derfor forbli nødvendig for å opprettholde fred og stabilitet.

Sikkerhetssituasjonen i Afghanistan er blitt mer krevende. Utfordringene innenfor sikkerhet, korrupsjon og sentral kontroll er fortsatt store, til tross for fremgang innenfor andre sektorer som skole, helse og gjenoppbygging. Samtidig er det bred enighet om behovet for bedre koordinering av den samlede internasjonale innsatsen. I løpet av 2008 ble den militære støtten fra Norge til *International Security Assistance Force* (ISAF) styrket, og i tråd med NATOs vedtatte politikk vil man søke å bygge opp afghansk kapasitet og eierskap med sikte på gradvis overføring av større ansvar til afghanske myndigheter, såkalt afghanisering. Den samlede gjenoppbyggingsinnsatsen og FNs overordnede rolle vil også bli styrket, ikke minst gjennom det nye og forsterkede mandatet *United Nations Assistance Mission in Afghanistan* (UNAMA) våren 2008. Norge har vært en pådriver for en slik rolle for FN.

Globaliseringsutfordringer fra 1990-tallet forsterkes. Dette gir seg mange uttrykksformer. Vi ser økende konkurranse om strategiske råvarer som olje, gass, metaller, og endog korn, fisk og vann. En konsekvens er en dramatisk prisstigning på bl.a. mat i regioner som er de mest sårbare. Konkurranse om strategiske råvarer har samtidig ført til at energisikkerhet har kommet høyt opp på den sikkerhetspolitiske agendaen. Globale miljøutfordringer i form av klimaendringer, stigende havnivå, erosjon og mangel på dyrkbar mark, vil på sikt kunne forårsake systemkollaps i allerede svake stater. Spredning av masseødeleggelsesvåpen, nedrustning og internasjonal terrorisme vil også fortsatt ha stort fokus. Utviklingen i Iran representerer i denne sammenheng en vedvarende utfordring for verdenssamfunnet. Irans atomutviklingsprogram og regionale ambisjoner skaper fortsatt internasjonal usikkerhet.

Norge tok initiativet til en internasjonal forhandlingsprosess om klaseammunisjon («Oslo-prosessen»). Prosessen munnet i mai 2008 ut i en robust konvensjon som innebærer et fullstendig forbud mot klaseammunisjon som forårsaker uakseptable humanitære skadevirkninger, samt et solid rammeverk for rydding av de områder som allerede er rammet og bistand til ofrene og deres lokalsamfunn. Dette globale gjennombruddet vil heve terskelen for bruk av klaseammunisjon også for det mindretall av stater som ikke vil slutte seg til konvensjonen. Regjeringen arbeider for at flest mulig land undertegner konvensjonen i Oslo 3. desember 2008, og tar sikte på at Norge tilfredsstiller konvensjonens krav godt innenfor de tidsfrister som er satt. Dette gjelder bl.a. en raskest mulig destruksjon av Forsvarets beholdning av klaseammunisjon.

2.2 Norsk deltagelse i operasjoner i utlandet og forsvarsrettet samarbeid

Forsvarets deltagelse i flernasjonale, militære operasjoner i utlandet er en integrert og viktig del av norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Regjeringen har i St.prp. nr. 48 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008), lagt rammene for den videre utvikling av forsvarssektoren i perioden 2009–2012. Forsvaret skal i langtidsperioden styrke evnen til å gjennomføre og opprettholde operasjoner i utlandet. Ambisjonen ved utgangen av perioden er å kunne stille substansielle bidrag i inntil tre geografisk adskilte operasjonsområder samtidig.

Regjeringen støtter aktivt opp under det internasjonale samfunnets arbeid for utvikling av en helhetlig tilnærming til krisehåndtering og fredso-

perasjoner. FNs konsept for flerdimensjonale og integrerte fredsoperasjoner står sentralt i dette arbeidet, men det legges også stor vekt på å videreutvikle NATOs bidrag til en helhetlig tilnærming i freds- og stabiliseringsoperasjoner, jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008) og Innst. S. nr. 318 (2007–2008). En forutsetning for norsk deltagelse i operasjoner i utlandet er legal forankring gjennom et klart FN-mandat, eller et annet anerkjent folkerettslig grunnlag, slik som selvforsvar eller invitasjon fra et lands lovlige myndigheter.

I 2009 tar regjeringen sikte på å videreføre Norges internasjonale engasjement omtrent på dagens nivå. Norge vil i 2009 prioritere bidrag til internasjonale operasjoner i regi av FN og NATO. Det planlegges også å bidra til fremtidige EU-ledede operasjoner. En nærmere omtale av Norges deltagelse i operasjoner i utlandet finnes under del II, kapittel 1792.

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR) har i løpet av de senere år fått økt betydning, og regjeringen tar sikte på å videreføre og øke satsingen i 2009. Forsvarsdepartementets støtte til FSSR omtales i del III, 6 Informasjonssaker.

2.3 Utviklingen i FN

FN besitter et bredt spekter av virkemidler for internasjonal konfliktløsning, alt fra humanitære til militære virkemidler. Som et resultat av dette knyttes betydelige forventninger til FNs rolle innenfor konfliktløsning, samarbeid og utvikling. FN har imidlertid stått overfor til dels store utfordringer når det gjelder evnen til å møte disse forventningene, både kapasitetsmessig og institusjonelt. FN har erkjent utfordringene, gjennomført betydelige tiltak, og kan som følge av dette vise til viktige fremskritt. Som et resultat står FN i dag med over 100 000 FN-personell fordelt på 20 operasjonsområder, og er igjen den største multilaterale aktør innenfor fredsoperasjoner.

Fremgangen henger sammen med økende vilje blant en del av medlemslandene til å gi FN et sterkere mandat bl.a. til å beskytte sivile i konfliktområder. Samtidig har interne reformer styrket FNs evne til å planlegge og gjennomføre komplekse operasjoner. I så måte er ikke minst styrkingen av den militære staben i *Department of Peacekeeping Operations* (DPKO) et viktig skritt i riktig retning. FN har også utvidet sitt konsept for fredsoperasjoner, med mer robuste engasjementsregler, styrkede militære kapasiteter med avskrekkende evne, og en forbedret evne til hurtig å utplassere og lede fredsbevarende operasjoner. Med aktiv norsk støtte er konseptet for flerdimensjonale og integrerte fredsoperasjoner blitt videreutviklet, basert på en

samordning av politiske, militære, humanitære og utviklingsmessige virkemidler.

Norge har støttet opprettelsen av *Department for Field Support* (DFS). Målsettingen er å styrke den praktiske gjennomføringen av operasjonene gjennom en dedikert tjeneste som støtter alle elementer av FNs operative virksomhet på like vilkår. Sammen med den harmonisering av administrative rutiner og regelverk som nylig er godkjent, er dette en sentral forutsetning for å lykkes med integrerte fredsoperasjoner.

Selv om det har skjedd viktige forbedringer i FNs evne til å utføre fellesoperasjoner, er det fortsatt store utfordringer knyttet til mange FN-operasjoner, inkludert i Darfur, hvor man har store ressursmessige mangler og hvor partene har utfordret FNs rolle. Den senere tid har det utviklet seg en viss polarisering mellom enkelte av sikkerhetsrådets faste medlemmer, hovedsakelig knyttet til ivaretagelsen av egne interesser og behov. Dette har klare følger for arbeidet i FNs sikkerhetsråd ved at det nå er blitt mer krevende å komme frem til enighet. Multilateralismen kan igjen lett komme under press. Krigen i Georgia vil ventelig forsterke dette.

2.4 Utviklingen i NATO

Innenfor den overordnede rammen av FN utgjør NATO grunnsteinen i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Deler av NATOs fokus er de senere år blitt utvidet fra det euroatlantiske området til også å omfatte sikkerhetsutfordringer av mer global karakter. Dette innebærer samtidig et økt samarbeid mellom alliansen, andre internasjonale organisasjoner som FN, EU og Den afrikanske union (AU), samt partnerland, inkludert våre naboland Sverige og Finland, og øvrige partnere som Japan, Australia og New Zealand.

NATOs toppmøte i 2009 vil bli avholdt som et felles arrangement mellom Frankrike (Strasbourg) og Tyskland (Kehl). Toppmøtet faller sammen med markeringen av 60-årsdagen for alliansens grunnleggelse. Toppmøtet vil samtidig bli en viktig anledning til å legge føringer for NATOs fremtidige rolle og oppgaver i en stadig mer globalisert verden. Det er, i tilknytning til dette, fremmet forslag om å utarbeide en *Declaration on Alliance Security* som vil kunne danne grunnlaget for utviklingen av et nytt strategisk konsept for alliansen. Norge er en pådriver i dette arbeidet.

En evt. fransk gjeninntreden i NATOs integrerte militære struktur ifm. toppmøtet i 2009, vil legge grunnlaget for full fransk medvirking og deltagelse i den videre utviklingen av NATO. Dette vil

også kunne bidra til en bedring i forholdet NATO–EU, som har vært vanskelig i flere år.

NATO stilles stadig overfor nye utfordringer som må møtes gjennom politisk, militær og organisasjonsmessig omstilling og nyskapning. Internasjonale operasjoner står i dag helt sentralt i alliansens virksomhet, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008). Samtidig er det avgjørende at NATO også demonstrerer sin relevans i håndteringen av de sikkerhetsutfordringene som direkte angår medlemslandenes territorier og nærområder. Den siste tids utvikling og hendelser i Georgia gjør at dette spørsmålet vil få enda mer oppmerksomhet i NATO i tiden fremover. Det har vært en stor utvikling mht. NATOs oppgaver, og den internasjonale situasjonen er vesentlig endret siden NATOs gjeldende strategiske konsept ble vedtatt i 1999. Det er derfor reist forslag om at NATO bør utarbeide et nytt strategisk konsept. Norge bidrar aktivt til disse diskusjonene frem mot toppmøtet, som ledd i den fortsatte modernisering og effektivisering av NATOs oppgaver, organisasjon og militære kapasiteter. Vi har i lengre tid, ikke minst i lys av utfordringene i våre egne nær-områder, tatt initiativet til en del forslag med sikte på å skape fornyet oppmerksomhet om NATOs kjerneoppgaver og forsvaret av medlemslandene. Vi ser det også som viktig at organisasjonen ifm. med toppmøtet legger grunnlaget for en full gjennomgang av NATOs hovedkvarter og kommandostruktur.

NATO Response Force (NRF) er alliansens primære utrykningsstyrke. Den er samtidig en viktig katalysator for NATOs evne til å omstille og tilpasse seg militært. Utfordringene knyttet bl.a. til styrkegenerering er i stor grad en følge av at mange allierte er tungt belastet med store bidrag til pågående operasjoner. Dette har bidratt til at NATO har iverksatt et mer fleksibelt konsept for organisering av styrken basert på en mindre kjerne som kan bygges ut ved behov, jf. del II, kapittel 1792.

Som en del av omstillingen i NATO ble det i 2003 vedtatt å legge ned alliansens *Combined Air Operations Centre 3* (CAOC 3) på Reitan og flytte funksjonene til CAOC 1 i Finderup i Danmark. Nedleggningen av CAOC 3 ble gjennomført i mars 2008. Fra norsk side er det viktig å opprettholde NATOs integrerte luftforsvarssystem *NATO Integrated Air Defence System* (NATINADS) og opprettholde et bidrag i de luftoperative enhetene som sikrer at norske interesser ivaretas. CAOC 1 ivaretar nå overvåking og kontroll av luftrommet over Norge med tilstøtende havområder. Norge deltar aktivt i bemanning og drift av CAOC 1 for å ivareta norske interesser.

Flernasjonalt samarbeid på kapasitetssiden er svært viktig for mindre land som Norge. Norge har aktivt bidratt til etableringen av en flernasjonal strategisk lufttransportkapasitet bestående av C-17 transportfly som etter planen skal være fullt operativ i 2011. Det norskledede initiativet for å etablere sikker tilgang til strategisk sjøtransport videreføres i 2009, men det er fortsatt underkapasitet i alliansen, og det er derfor nødvendig med aktiv oppfølging fremover.

NATOs medlemsland oppfyller samlet sett i hovedsak de kapasitetsmessige forpliktelser som er påkrevd for å tilfredsstille NATOs vedtatte ambisjonsnivå. Det er imidlertid fortsatt mangler innenfor flere viktige områder, noe som også påvirker pågående operasjoner. Manglene omfatter bl.a. luftstøttekapasiteter, logistikk- og støttekapasiteter, samt spesialiserte deployerbare styrker for å kunne bidra til alle typer operasjoner.

Det er nylig underskrevet en avtale mellom USA, Tsjekkia og Polen om etablering av installasjoner for missilforsvar i disse landene. Med dette som utgangspunkt vil NATO drøfte behovet for å etablere et territorielt missilforsvar som gir dekning til alle europeiske allierte. Norge har i NATO fremført skepsis til behovet for et missilforsvar. Fra norsk side er det viktig at en utplassering av et slikt missilforsvar ikke må føre til økt opprustning, og derved redusert sikkerhet i Europa, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008).

Under toppmøtet i Bucuresti i april 2008 besluttet NATO å invitere Albania og Kroatia som nye medlemmer av alliansen, mens spørsmålet om medlemskap for Makedonia dessverre ikke lot seg realisere i denne omgang på grunn av navnestriden med Hellas. Bosnia-Hercegovina og Montenegro fikk samtidig innvilget såkalt intensivert dialog med NATO. Georgia og Ukraina fikk foreløpig ikke innvilget søkerlandstatus (MAP) med NATO, noe som er en forutsetning for en etterfølgende invitasjon om NATO-medlemskap.

2.5 USA og den transatlantiske dimensjon

Regjeringen vil også i 2009 vektlegge et sterkt transatlantisk samarbeid. Norge har vært en pådriver for at NATO skal være det primære transatlantiske konsultasjonsforumet, der hele bredden av sikkerhetspolitiske spørsmål må kunne drøftes. Dagens sikkerhetsutfordringer er omfattende, og ingen er i stand til å håndtere dem på egenhånd. De siste ukers begivenheter viser at betydningen av vestlig samhold er større enn noen gang siden 1990. Det transatlantiske forholdet er blitt betyde-

lig bedre de siste årene, og det er utstrakt vilje på begge sider av Atlanterhavet til å samarbeide og konsultere om hvordan aktuelle sikkerhetspolitiske utfordringer bør håndteres, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2008–2009).

Det er samtidig på det rene at det transatlantiske forholdet har endret karakter, bl.a. ved at EUs rolle på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området har blitt styrket. Dette har bidratt til større likeverdighet i det transatlantiske forholdet. På det militære området er det ikke skjedd store endringer. Her er USA fortsatt dominerende. Dette innebærer visse utfordringer. USAs oppmerksomhet mot Europa har i en periode blitt redusert som følge av at utfordringene mot USAs egen sikkerhet primært har kommet fra andre deler av verden. Situasjonen i Kaukasus gjør imidlertid at USAs fokus igjen rettes mot Europa. USAs forventninger om og behov for støtte fra europeiske allierte i håndhevingen av alle disse utfordringene har økt. USA er en særlig viktig alliert for Norge.

Norge vil i tiden fremover også styrke samarbeidet med Canada, bl.a. når det gjelder utfordringene i Arktis.

2.6 Utviklingen i EU

EUs sikkerhets- og forsvarssamarbeid (ESDP) er i dynamisk utvikling, tross utfordringene med ratifisering av reformtraktaten. Det er i dag 21 land som er medlemmer både av EU og NATO. Begge organisasjonene har klar interesse av et så tett samarbeid som mulig, noe som også er i norsk interesse. Norges sikkerhet er en del av europeisk sikkerhet, og fra norsk side arbeides det aktivt for å knytte oss nært opp til EU på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008).

Det viktigste virkemidlet for å gi Norge medvirkning og innsyn i det europeiske forsvars- og sikkerhetssamarbeidet er gjennom deltagelse i EU-ledede sivile og militære operasjoner. Et grunnleggende instrument i denne sammenheng er vår deltagelse i EUs innsatsstyrkekonsept gjennom vårt bidrag til den nordiske innsatsstyrken *Nordic Battle Group* (NBG), jf. pkt. 2.10.

Norge er foreløpig det eneste ikke-medlemsland som har en samarbeidsavtale med det europeiske forsvarsbyrået (EDA), og deltar fra 1. oktober 2008 i byråets handelsregime for forsvarsanskaffelser. Denne tiltredelsen er gunstig for norsk forsvarsindustri og for norske forsvarsanskaffelser. Ikke minst fordi vi allerede har en mer åpen forsvarsindustri enn de fleste store europeiske landene.

2.7 Nordområdene

Regjeringens strategiske vektlegging og satsing på nordområdene videreføres også i 2009. Den økte nasjonale og internasjonale oppmerksomhet i nord skyldes flere forhold. De eksisterende og fremtidige økonomiske interessene vil være betydelige ut fra kjente og antatte petroleums- og fiskeressurser. De langsiktige klimaendringene kan også føre til en ytterligere nedsmelting av polarisen, en utvikling som åpner for nye transportruter og økt ressursutvinning. Områdene vil også fortsatt ha militærstrategisk betydning. Den russiske militære aktiviteten i nord er økende. Gjennom 2007 fant det sted flere flyvninger med strategiske bombefly utenfor norskekysten enn gjennom de ti foregående år sammenlagt. Denne aktiviteten fortsetter. Også den sjømilitære aktiviteten er økende. Det økte russiske aktivitetsnivået i nord representerer ingen militær trussel mot Norge, men er like fullt et klart uttrykk for at Russland i økende grad viser evne og vilje til å markere sin status som stormakt. Utviklingen viser at det er viktig å opprettholde tilstrekkelig luftovervåking og beredskap i norsk luftrom.

Regjeringens satsing i nord er reflektert i den nye langtidsplanen for Forsvaret. Viktige tiltak i så henseende er etableringen av et nytt fellesoperativt hovedkvarter på Reitan, innfasingen av Skjoldklasse missiltorpedobåter, konsentrasjonen av maritim helikopteraktivitet til Bardufoss, styrkingen av Hæren og flyttingen av hærledelsen til Indre Troms. Videre vil også en fornyelse av kampflyene være viktig for vår fremtidige evne til suverenitetshevdelse i nord.

Forsvarets viktigste oppgaver i nord vil fortsatt være militær tilstedeværelse og suverenitetshevdelse, samt etterretning og overvåking. Kontroll med fiskeriene i havområder hvor Norge har jurisdiksjon vil ha meget høy prioritet også i 2009. Videre vil samarbeidet med Russland, herunder kontakten mellom norske og russiske militære myndigheter i nord, bli videreført.

NATO vil fortsatt ha stor betydning for stabiliteten i nord. Prioritet må fortsatt gis til samarbeid med nære allierte. Alliert nærvær i Norge i form av øvelser og trening er i denne sammenheng meget viktig. I 2009 vil øvelse *Cold Response* igjen bli avholdt i Nord-Norge. Øvelsen involverer styrker fra en rekke allierte land.

2.8 Russland

Presidentskiftet i Russland i mai 2008 ser foreløpig ikke ut til å ha ført til endringer i russisk politikk i

retning av større åpenhet internt og en ny grad av samarbeid utad. Tvert i mot ser det ut til at Russlands nye president, Dmitrij A. Medvedjev, vil følge samme politiske linje som sin forgjenger. Dette innebærer en sterk ambisjon om å gjenreise Russland som stormakt gjennom sentral politisk kontroll og tradisjonell maktpolitikk. Vi har sett dette gjennom et økende motsetningsforhold mellom Russland og Vesten i en rekke saker, som missilforsvar, avtalen om konvensjonell rustningskontroll (CFE), Kosovos uavhengighet og fortsatt utvidelse av NATO. Konflikten mellom Russland og Georgia sommeren 2008 illustrerer at Russland er villig til å bruke væpnet makt for å oppnå sine mål, og det politiske klimaet mellom Russland og de vestlige land er i dag dårligere enn på svært lenge. Det er frykt for at den nye russiske linjen i Kaukasus også kan gi seg negative utslag andre steder, inkl. i Moldova og Ukraina.

Den økonomiske veksten i russisk økonomi gjør at den påbegynte oppgraderingen og moderniseringen av de russiske væpnede styrker vil fortsette. Russlands nye sikkerhets- og forsvarsdoktrine er fortsatt under utarbeidelse, samtidig som det russiske forsvaret skal reduseres fra dagens 1,2 til 1 million personell. I takt med reduksjoner i den store vernepliktshæren ser vi en fornyet vekt på begrensede, men høymobile reaksjonsstyrker som raskt kan settes inn over hele Russland og nærområdene. Georgia er et klart eksempel på dette. Samtidig ser vi en fornyet vekt på marinen og luftstyrkene, og en fornyet evne og vilje til å markere russiske interesser og nærvær i internasjonalt farvann og luftrom. Utslagene av dette ser vi også i våre egne nærområder.

På forsvarsområdet har Norge arbeidet for å opprettholde et best mulig samarbeidsforhold med Russland, bl.a. gjennom våre årlige bilaterale tiltaksplaner og faste møter mellom våre lands militære ledere. Russland suspenderte i august 2008 alle militære samarbeidstiltak med NATO-landene, men vi legger til grunn at samarbeidet med Norge innenfor områder som grensevakt, søk og redning, og fiskerioppsyn vil fortsette.

Utviklingen av Russland som regional stormakt, kombinert med vårt direkte naboforhold i nord, gjør at Russland vil være en viktig faktor i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk også i årene fremover. Dette understreker betydningen av at norsk sikkerhet ivaretas i en multilateral ramme med forankring vestover, omfattende større allierte. Samtidig vil regjeringen arbeide for å knytte Russland politisk tettere til Vesten generelt og NATO spesielt. Utfordringene på dette felt er imidlertid blitt større i 2008.

2.9 Nordsjøstrategien

Regjeringen satser på flernasjonalt samarbeid som et virkemiddel for å bidra til en forsvarsutvikling i langsiktig balanse, og ønsker å videreføre og styrke denne typen samarbeid på flere plan. Dette omfatter også en videreføring av samarbeidet med utvalgte nære allierte innenfor rammen av den såkalte Nordsjøstrategien, som omfatter Norge, Danmark, Nederland, Storbritannia og Tyskland, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008). Hovedmålsettingen er å styrke vår felles operative evne gjennom samarbeid om utvikling av forsvarskapasiteter, anskaffelser av forsvarsmateriell, logistikk, trening og øving og operativ virksomhet. Gjennom Nordsjøstrategien ønsker Norge å kunne opprettholde, samt få tilgang til, kapasiteter som av ressursmessige årsaker ellers ville vært vanskelig å videreføre eller anskaffe.

Som et tillegg til et nært samarbeid med utvalgte allierte land, har også et styrket samarbeid med andre land, og særlig våre nordiske naboland, fått økt betydning, jf. pkt. 2.10.

2.10 Norden og de baltiske land

Det nordiske forsvars- og sikkerhetspolitiske samarbeidet har god dynamikk, og består av en rekke samarbeidsprosjekter. Også samarbeidet med de baltiske land er tett.

De nordiske land har en ambisjon om å stille et felles styrkebidrag til en fredsstøttende FN-operasjon i Afrika. De nordiske forsvarsministrene har også besluttet å se på mulige områder for nordisk samarbeid for å bistå Den afrikanske union (AU) i arbeidet med å styrke organisasjonens evne til kriseshåndtering og opprettelse av regionale innsatsstyrker. Den overordnede målsettingen er at organisasjonen kan påta seg et større ansvar for sikkerhet og stabilitet i Afrika.

En rapport som beskriver mulighetene for et forsterket forsvarssamarbeid mellom Norge, Sverige og Finland ble avgitt av de tre landenes forsvarssjefer 16. juni 2008. Rapporten bygger på mulighetsstudien om forsterket forsvarssamarbeid mellom Norge og Sverige, som ble presentert høsten 2007. Finland har senere kommet med som

en viktig partner. Rapporten viser at mulighetene for å utvikle et forsterket samarbeid innenfor styrkeproduksjon og logistikk er gode. Det foreslås også samarbeid på områder som maritim overvåking, luftovervåking og felles utnyttelse av luftrom, felles utnyttelse av skyte- og øvingsfelt, sanitet og militær utdanning.

Norge har inngått et samarbeid med Sverige, Finland og Estland om etablering av en felles nordisk innsatsstyrke (*Nordic Battle Group* – NBG), hvor også Irland nå deltar. Den nordiske innsatsstyrken var på beredskap første halvår 2008. Norges bidrag er på inntil 150 personer. Det er besluttet at NBG skal stå på beredskap under svensk ledelse igjen i 2011, og Norge har gitt tilsagn om deltagelse.

I NATO samarbeider Norge og Danmark meget nært innenfor rammen av NATOs kommandostruktur og integrerte luftforsvar. Overvåking og kontroll av luftrommet over Norge med tilstøtende havområder vil i fremtiden skje fra *Combined Air Operations Centre 1* (CAOC 1) ved Finderup i Danmark, og Norge vil delta aktivt i bemanningen her. Danmark og Norge samarbeider også aktivt innenfor rammen av det nordiske samarbeid, inkl. *Nordic Co-ordinated Arrangement for Military Peace Support* (NORDCAPS), og i FN-sammenheng.

Etter at USA trakk seg tilbake fra Keflavikbasen har Norge ønsket å imøtekomme ønsker fra islandsk side om et nærmere samarbeid med allierte på forsvarssiden. Norge og Island undertegnet på denne bakgrunn våren 2007 en bilateral avtale som legger til rette for et fredstidssamarbeid med vekt på beredskap og søk og redning. Vi legger fra norsk side vekt på dette samarbeidet, fordi Island står oss nær og fordi det reflekterer noen av de utfordringene vi i dag står overfor i nordområdene.

Støtte til forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR) i svakere stilte stater har lenge vært høyt prioritert i det nordiske forsvars- og sikkerhetspolitiske samarbeidet, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008). Høsten 2007 ble det nordiske samarbeidet innenfor FSSR utvidet til også å omfatte de baltiske land, gjennom etablering av *Nordic Baltic Initiative*. Dette initiativet omfatter i dag felles prosjekter i Ukraina og på Vest-Balkan.

3 Hovedmål og prioriteringer

3.1 Mål og oppgaver i forsvarssektoren

Regjeringens forsvarspolitiske hovedmål er et forsvar som er i stand til å møte utfordringene i raskt skiftende omgivelser og verne om Norges sikkerhet, interesser og verdier. Stortinget behandlet 19. juni 2008 den nye langtidsplanen for Forsvaret for perioden 2009–2012, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008) «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier». Stortingets behandling av den nye langtidsplanen viser at det fortsatt er bred politisk enighet om de grunnleggende forhold. I en tid hvor rammebetingelsene endrer seg raskere enn før, er det viktig med konsensus om hovedlinjene i forsvars- og sikkerhetspolitikken i Norge.

Forsvaret er ett av statens mest betydningsfulle virkemidler for å bidra til det grunnleggende og tidløse ansvar for å skape sikkerhet for staten, befolkningen og samfunnet, samt beskytte og fremme våre interesser og verdier. Norges posisjon i dagens globale sikkerhetsbilde henger fremfor alt sammen med to sett av utfordringer, begge av stor internasjonal, regional og nasjonal betydning:

- globaliseringsutfordringer og nye geopolitiske utviklingstrekk som understreker Norges sentrale posisjon ift. de strategisk viktige nordområdene, som i senere år har fått økt internasjonal oppmerksomhet, politisk, økonomisk og miljømessig,
- regional ressursforvaltning, hvor Norge har en sentral posisjon mht. både energi- og fiskeriresurser, og som på ressursområdet gjør at vi har en langt større strategisk tyngde enn landets størrelse og folketall ellers skulle tilsi.

Norges geopolitiske plassering og strategiske ressursinteresser gjør at Norge står overfor økende utfordringer i våre nærområder. Nordområdene er av denne grunn regjeringens viktigste strategiske satsingsområde, og dette skal også reflekteres i den videre utviklingen av Forsvaret. Globaliseringsutfordringene er samtidig det klareste uttrykket for at norsk sikkerhet vil kunne påvirkes sterkt av utviklingen internasjonalt. Norge må, som en integrert del av det internasjonale samfunn, ivareta

sine interesser i et nært samarbeid med andre. Norge har dessuten mange interesser som vi deler med andre, inkl. å bidra aktivt til å fremme en FN-ledet verdensorden, forsvare respekten for menneskerettighetene og styrke det mellomstatlige samarbeidet. I en globalisert verden er derfor bidrag til arbeidet for internasjonal fred og sikkerhet ikke et supplement til vår nasjonale sikkerhet, men en forutsetning for å kunne ivareta denne. Ivaretagelse av våre samlede interesser og verdier skjer derfor gjennom Forsvarets aktive deltagelse både hjemme og ute.

Forsvarets viktigste funksjon er således å beskytte og ivareta Norges sikkerhet, interesser og verdier. Dette innebærer at Forsvaret må være i stand til å ivareta et bredt spekter av oppgaver på en troverdig måte. Forsvaret skal, innenfor sitt ansvarsområde, og i samarbeid med andre nasjonale myndigheter der dette er naturlig, bidra til å oppfylle følgende forsvarspolitiske hovedmål:

- alene og sammen med allierte sikre norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier, samt bevare norsk handlefrihet mot militært og annet press,
- gjennom deltagelse i flernasjonale operasjoner forankret i et klart og utvetydig FN-mandat eller annet folkerettslig grunnlag og internasjonalt forsvarssamarbeid, bidra til fred, stabilitet, håndhevelse av internasjonal rett og respekt for menneskerettighetene, samt forebygge bruk av makt fra stater og ikke-statlige aktører mot norsk og internasjonal sikkerhet,
- sammen med allierte bidra til kollektivt forsvar av Norge og andre allierte iht. våre allianseforpliktelser,
- bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvenser av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.

Den vedtatte langtidsplanen er en plan for å videreutvikle og bygge opp Forsvaret. Regjeringen vil utvikle Forsvaret som et moderne, fleksibelt og alliansetilpasset sikkerhetspolitisk virkemiddel. Regjeringens hovedprioritet er å styrke den operative virksomhet, med hovedvekt på nordområdene. Det skal utvikles en operativ struktur der det er en

god balanse mellom reaksjonsevne og utholdenhet, og som setter Forsvaret best mulig i stand til å håndtere oppgavene hjemme, samtidig med at Forsvaret er engasjert i operasjoner i utlandet.

Prinsippene for Forsvarets struktur, organisasjon og virksomhet er nedfelt i forsvarskonseptet. Iht. den vedtatte langtidsplanen for perioden 2009–2012 vil det bli tilstrebet balanse mellom oppgaver, struktur og ressurstilgang innen utgangen av perioden. Den vedtatte langtidsplanen legger opp til et betydelig økonomisk løft for Forsvaret i perioden. Forsvarets virksomhet vil baseres på et nært samarbeid med sivile myndigheter og på verneplikten som fundament for Forsvaret. Omstillingen fra 2001 og frem til i dag har skapt et godt grunnlag for å utvikle Forsvaret videre.

Forsvarets oppgaver er særlig knyttet til å kunne håndtere utfordringer i egne nærområder – norsk territorium og tilstøtende områder, og da spesielt i nord – på land, til sjøs og i luften. Evnen til overvåking og etterretning, suverenitetshevdelse og episode- og krisehåndtering er grunnleggende og bestemmende for utformingen av forsvarsstrukturen. Regjeringen legger, i tråd med Soria Moria-erklæringen, opp til at nordområdene er det viktigste satsingsområdet. Forsvarets tilstedeværelse og evne til suverenitetshevdelse i nord prioriteres derfor kontinuerlig. Samtidig er evnen til å bidra til kollektivt forsvar hjemme og ute, og deltagelse i fredsstøttende operasjoner, av stor betydning og følgelig også bestemmende for dimensjoneringen og utformingen av forsvarsstrukturen. Regjeringen legger opp til et aktivt internasjonalt engasjement, herunder å legge til rette for en økt satsing på FN-ledede operasjoner. Summen av de dimensjonerende oppgavene tilsier et forsvar med tilstrekkelig kvalitet, herunder bl.a. et godt øvings- og treningsnivå, evne til å samvirke med allierte, god reaksjonsevne, utholdenhet, egenbeskyttelse, strategisk mobilitet og deployerbarhet.

Regjeringen ønsker et forsvar som er forankret i samfunnet, som et grunnlag for å bevare forsvarsviljen og dermed forsvarsevnen.

Personell og kompetanse skal vies stor oppmerksomhet de kommende år. Forsvaret skal være en attraktiv og trygg arbeidsplass også i fremtiden. Gjennom personellpolitikken skal grunnlaget legges for å rekruttere, beholde og videreutvikle både militære og sivile medarbeidere med høy motivasjon og riktig kompetanse tilpasset Forsvarets behov og oppgaver. Regjeringen legger i 2009 således stor vekt på tiltak som kan bidra til å ivareta og videreutvikle personellet, og slik at andelen kvinner i Forsvaret kan øke. Videre skal veteranene gis

nødvendig oppfølging etter endt tjeneste og deres rettigheter skal styrkes.

3.2 Den videre utvikling av Forsvaret 2009–2012

2009 er det første året i langtidsplanen 2009–2012. Regjeringen har lagt vekt på at virksomheten i 2009 innrettes mot å iverksette de tiltak Stortinget har sluttet seg til gjennom behandlingen av den nye langtidsplanen, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). I vedlegg 2 vises forsvarsstrukturen som gjelder for perioden 2009–2012.

I perioden 2009–2012 skal Forsvaret videreutvikles som et moderne og fleksibelt innsatsforsvar. Dette er nødvendig for at Forsvaret skal kunne ivareta ambisjonene knyttet til nordområdene og norske bidrag til internasjonal fred og stabilitet. Verneplikten skal videreutvikles, tilpasset Forsvarets behov, for å sikre Forsvaret tilgang på kvalifisert personell og gi god forankring mellom Forsvaret og samfunnet for øvrig. I langtidsplanen er det lagt til grunn en betydelig styrking av Forsvaret innenfor utvalgte områder gjennom frigjøring av ressurser og en opptrapping av forsvarsrammen på 800 mill. kroner frem mot 2012. Dette vil legge til rette for en betydelig personelloppbygging i forsvarsgrenene, spesielt i Hæren, og felleskapasitetene. Videre vil vi gjennom sesjonsordningen og andre personalpolitiske tiltak satse betydelig på å rekruttere og beholde flere kvinner i forsvarssektoren.

Følgende hovedprioriteringer for 2009–2012 er lagt til grunn for den videre utviklingen av forsvarssektoren:

- styrke aktivitet og tilstedeværelse i nordområdene, spesielt for Sjøforsvaret og Kystvakten, men også for Hæren. Målsettingen er først og fremst å ivareta norsk suverenitet, forebygge konflikter og sikre stabilitet,
- bidra til internasjonal fred og stabilitet, basert på en FN-ledet verdensorden, gjennom aktive bidrag til samarbeid og operasjoner i regi av FN og NATO,
- sikre en helhetlig tilnærming til sikkerhetspolitikken, med økt vekt på samfunnssikkerhet og balanse mellom sivil og militær beredskap,
- videreutvikle og forbedre verneplikten som et fundament for Forsvarets virksomhet og utvikling,
- styrke personalpolitikk og ledelse i forsvarssektoren, slik at det legges til rette for at sektoren kan løse sine oppgaver og videreutvikles, samtidig som medarbeiderne ivaretas på en god måte.

Økonomiske rammer og forutsetninger

For å ivareta en bærekraftig balanse mellom oppgaver, struktur og ressurstilgang legger langtidsplanen opp til en gradvis opptrapping av forsvarsrammen fra 2008-nivået på 31,54 mrd. kroner til et nivå som ligger 800 mill. kroner høyere i løpet av langtidsperioden. Dette vil gi en ny totalramme på 32,34 mrd. 2008-kroner. Samtidig skal forsvarssektoren selv gjennomføre egne interne ressursfrigjørings-

ringstiltak. Det er lagt til grunn at forsvarssektoren årlig kompenseres for eksternt drevet lønns- og prisvekst i tråd med gjeldende statlig budsjettpraksis. Dersom forutsetningene for den vedtatte langtidsplanen ikke oppfylles, vil regjeringen måtte komme tilbake til Stortinget med evt. nye strukturtiltak, i tråd med omtalen i vedtatt langtidsplan.

De økonomiske hovedstørrelsene for perioden 2009–2012 fremgår av tabellen under.

Tabell 3.1 Økonomiske hovedstørrelser for perioden 2009–2012¹

Mrd. 2008-kroner	2008 ²	2012
Investeringer totalt, herav	9,47	9,73
– Materiellinvesteringer	7,69	7,80
– Infrastrukturinvesteringer	1,50	1,65
– Fellesfinansiert infrastruktur	0,28	0,28
Drift	21,34	21,88
Merutgifter operasjoner i utlandet	0,73	0,73
Sum	31,54	32,34

¹ Tentative plantall iht. St.prp. nr. 48 (2007–2008). De årlige budsjettene vil gi den faktiske fordelingen. Regjeringens forslag til budsjettnivå for 2009 omtales under 3.3 Økonomiske rammer for 2009.

² Saldert budsjett for 2008.

I langtidsplanen er det lagt til grunn en årlig planmessig avsetning til norske styrker i utlandet på 730 mill. kroner. Forslag om aktivitet ut over dette nivået, og inndekning av utgiftene i denne forbindelse, vil bli behandlet i det enkelte tilfelle.

Etter 2012 er det foreløpig lagt til grunn at det kan avsettes ca. 24 mrd. kroner innenfor forsvarsrammen til anskaffelse av nye kampfly – gitt at øvrige forutsetninger i planleggingen holder og følges opp. En full erstatning av kampflyvåpenet vil kreve betydelige investeringer ut over dette nivået. Regjeringen vil legge frem en egen sak for Stortinget om anskaffelsen av nye kampfly.

Den videre utviklingen av forsvarssektoren legger fortsatt fortsatt vekt på å omdisponere midler fra lavere til høyere prioritert virksomhet. Planlagt intern ressursfrigjøring vil sammen med den forutsatte bevilgningsmessige økningen skissert i vedtatt langtidsplan, bidra til å sikre et nødvendig driftsnivå, herunder sikre ressurser til trening og øving, strukturell fornyelse innenfor andre deler av den operative strukturen og i tillegg sikre nødvendige infrastrukturinvesteringer. De interne ressursfrigjøringstiltakene omfatter bl.a.:

- avvikling av baser og annen infrastruktur. Om lag 375 mill. kroner vil bli frigjort når tiltakene fullt ut er implementert, hvorav om lag 275 mill. kroner forventes frigjort ved utgangen av 2012.

Isolert til base- og støttevirksomheten vil dette tiltaket innebære at om lag 300 årsverk frigjøres og i overkant av 185 000 kvm bygningsareal avhendes,

- effektivisering av interne prosesser i forsvarssektoren tilsvarende et krav på minimum 0,5 pst. årlig. Det er et mål om varig å frigjøre 150 mill. kroner hvert år i perioden 2009–2012, totalt 600 mill. kroner i 2012 og med en akkumulert innsparingseffekt for hele perioden på 1,5 mrd. kroner. Den enkelte etatsleder vil bli gitt ansvar og myndighet for å initiere og gjennomføre effektiviseringen,
- nøye vurdering og prioritering av materiellanskaffelser og kapasiteter. Behovet for materielle investeringer vil bli tilpasset et årlig nivå som ligger 1,6 mrd. kroner lavere enn det som var lagt til grunn i forrige planperiode.

Bemanningen i Forsvaret skal økes for bl.a. å bedre utholdenheten knyttet til gjennomføring av operasjoner og for å sikre en bedre personellmessig dekning innenfor utvalgte områder. Samlet sett legges det opp til at antall årsverk i Forsvaret vil være om lag 16 900 ved utgangen av 2012. Andre tiltak innenfor personelldimensjonen må også være på plass for å sikre en vellykket utvikling og dreining av personellstrukturen frem mot 2012,

herunder oppdaterte personelloppsettingsplaner, ny ledelsesstruktur, kvinnesatsing (vernepliktige og befall) samt satsing på sivile innenfor enkelte fagområder.

Langtidsplanen legger opp til en fortsatt betydelig, og nødvendig materiellmessig fornyelse for å sikre moderniseringen av Forsvaret. Samlet er det lagt opp til at 31 mrd. 2008-kroner skal nyttes til materiellinvesteringer i langtidsperioden, noe som utgjør om lag 24 pst. av forsvarsrammen.

Det er fortsatt behov for en betydelig fornyelse av bygningsmassen samtidig som det må gjennomføres bygningsmessige tiltak for å understøtte strukturtiltakene i den nye langtidsplanen. Det er lagt til grunn at avsetningen til årlige bygg- og anleggsinvesteringer økes fra ca. 1,5 mrd. kroner til 1,65 mrd. 2008-kroner. Totalt gir dette ca. 6,4 mrd. 2008-kroner til nasjonale investeringer i eiendom, bygg og anlegg (EBA) i perioden 2009–2012.

De første årene av perioden vil være utfordrende og kreve en spesiell aktsomhet og kontroll i gjennomføringen. Dette skyldes bl.a. den noe forsinkede strukturutviklingen i langtidsplanperioden 2005–2008, og at midler ikke frigjøres umiddelbart. Det er en klar sammenheng mellom frigjøring av driftsmidler gjennom bl.a. basetiltak, gjennomf-

ring av investeringer i eiendom, bygg og anlegg (EBA) og personelloppbygging.

3.3 Økonomiske rammer for 2009

Regjeringens budsjettforslag for 2009 legger opp til et forsvarsbudsjett med en utgiftsramme på 33 458,296 mill. kroner og en inntektsramme på 787,802 mill. kroner. Med det fremlagte budsjettet legger regjeringen opp til et kraftig bevilgningsmessig løft for forsvarssektoren, og tilfører allerede første året i perioden, halvparten av den forutsatte bevilgningsøkningen på 800 mill. kroner frem mot 2012. I tillegg prioriterer regjeringen å styrke budsjettet til norske styrker i utlandet og til vedlikehold av nasjonale festningsverk.

Utgiftsrammen økes reelt med 620 mill. kroner (2 pst.) sammenlignet med saldert budsjett 2008. Budsjettet er fordelt med 23 910 mill. kroner til drift av forsvarssektoren, 7 438,7 mill. kroner til materiellinvesteringer og 2 109,6 mill. kroner til nasjonalfinansierte og fellesfinansierte EBA-investeringer. Driftsutgiftene øker reelt med 760 mill. kroner (3,5 pst.) sammenlignet med vedtatt budsjett 2008. I tråd med gjeldende praksis er budsjetterte inntekter innarbeidet i utgiftsrammen.

Tabell 3.2 Forsvarsrammen 2009 ift. 2008

	Vedtatt budsjett 2008 (2008-kroner)	Forslag 2009 (2009-kroner)
Total forsvarsramme	31 540 172	33 458 296
Drift	22 066 876	23 910 058
EBA-investeringer	1 780 000	2 109 562
Materiellinvesteringer	7 693 296	7 438 676

3.4 Hovedprioriteringer i 2009

Regjeringens forslag til forsvarsbudsjett for 2009 følger opp forutsetningene i den vedtatte langtidsplanen for Forsvaret for perioden 2009–2012, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008). Regjeringen foreslår å styrke den samlede ressursrammen til Forsvaret i 2009 reelt med 620 mill. kroner (2 pst.) sammenlignet med saldert budsjett for 2008. Av disse vil 400 mill. kroner være direkte rettet mot målsettingen i vedtatt langtidsplan. Regjeringen tilfører således allerede første året i planperioden halvparten av bevilgningsøkningen på 800 mill. kroner som forutsatt i vedtatt langtidsplan. Dessuten blir budsjettet til operasjoner i utlandet betydelig styrket sammenlignet med saldert budsjett 2008, bl.a. for å opprett-

holde et høyt nivå på de norske bidragene til operasjonene i Afghanistan. Videre legges det i budsjettforslaget opp til at om lag 475 mill. kroner vil bli frigjort i 2009 gjennom nedleggelse og sammenlåinger av baser, effektiviseringstiltak og reduserte utgifter til personell som ble innvilget slutt-pakke under omstillingen i perioden 2002–2005. Planlagt intern ressursfrigjøring vil, sammen med den forutsatte bevilgningsmessige økningen skissert i vedtatt langtidsplan, bidra til å sikre et nødvendig driftsnivå, herunder ressurser til trening og øving, strukturell fornyelse innenfor andre deler av operativ struktur og i tillegg nødvendige infrastrukturinvesteringer.

For 2009 foreslås Forsvarets driftbudsjett markant hevet og regjeringen vektlegger særlig:

- å styrke tilstedeværelsen i nord, spesielt for Sjøforsvaret og Kystvakten, men også for Hæren,
- å gjennomføre en større fellesoperativ øvelse med alliert deltagelse i Nordland/Troms,
- å videreføre den militære deltagelsen i Afghanistan på et høyt nivå, samtidig som det også legges vekt på andre tiltak som kan bidra til at afghanerne selv kan overta ansvaret for egen sikkerhet, slik at den militære tilstedeværelsen på sikt kan reduseres,
- å legge til rette for økte bidrag til FN-ledede operasjoner,
- å videreutvikle Forsvarets øverste ledelse,
- å fortsette utviklingen av Hæren med spesiell vekt på å øke bemanningen innenfor kritiske kompetanseområder,
- å styrke utvalgte felleskapasiteter innenfor sanitet, vannrens, samband og IKT for å bedre evnen til relevant operativ og forsyningsmessig støtte til enheter i operasjoner,
- å styrke personellpolitikken, herunder legge til rette for økt kvinneandel og mangfold i Forsvaret, styrke veteranenes rettigheter og sikre en bedre oppfølging av den enkelte ansatte og deres familie,
- å følge opp handlingsplanen for holdninger, etikk og ledelse,
- å ytterligere styrke økonomistyringen og forvaltningen,
- å legge til rette for en mer effektiv logistikkunderstøttelse i Forsvaret med klarere styrings- og ansvarslinjer,
- å gjennomføre vedtatte basetiltak og forutsatt interneffektivisering, samt andre tiltak som skal bidra til intern ressursfrigjøring i sektoren.

Arbeidet med å videreutvikle Forsvaret er krevende, og det tar tid før tiltakene i langtidsplanen vil gi full effekt. 2009 og 2010 vil derfor fortsatt kreve klare prioriteringer og en målrettet felles innsats for å realisere oppbyggingen som ligger i langtidsplanen. Dette kommer bl.a. av forsinket gevinstrealisering i langtidsperioden 2005–2008. Bildet forsterkes av bl.a. økte drivstoffpriser og ved at interne ressursfrigjøringstiltak bare i begrenset grad vil være realisert i 2009, første år i vedtatt langtidsplan. Forsvarets evne til etablere og opprettholde en balanse mellom budsjett og virksomhet vil stå sentralt. Aktiv ledelse og styring er i denne sammenheng den mest avgjørende suksessfaktor. Løftet som regjeringen foreslår for 2009 er et viktig steg mot vedtatt langtidsplan for å etablere balanse mellom struktur, aktivitet og ressurser.

Driftsbudsjettet

Regjeringens forslag innebærer at det *samlede driftsbudsjett* i forsvarssektoren styrkes med 760,3 mill. kroner (3,5 pst.), hvorav den vesentligste delen av økningen målrettes mot implementering og gjennomføring av den vedtatte langtidsplanen, bl.a. ved å styrke ressursgrunnlaget for operativ aktivitet og styrkeproduksjon.

Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret får løft i sine driftsbudsjetter. Oppbyggingen av Hæren og viktige felleskapasiteter, samt avsetningene til nødvendig strukturell fornyelse gjennom materiellinvesteringer vil således starte opp allerede i 2009. Planlagte bemanningsøkninger i Sjøforsvaret og Luftforsvaret samt ytterligere oppbygging av Hæren og felleskapasiteter, iverksettes senere i perioden, når ytterligere intern ressursfrigjøring er gjennomført og den planlagte videre opptrapping av bevilgningsnivået er gjennomført. I 2009 vil øvingsvirksomheten øke, bl.a. ved øvelse Gemini og at øvelse *Cold Response* gjennomføres i Nord-Norge. I Sjøforsvaret og Luftforsvaret vil bevilgningsøkningene i 2009 prioriteres til innfasingen av hhv. de nye fartøyklassene og nye transportfly.

I tillegg er norske bidrag til operasjoner i utlandet prioritert ved at det høye nivået fra 2008 videreføres. For øvrig foreslås bevilgningsøkninger til felleskapasiteter som Forsvarets sanitet, Forsvarets kompetansesenter for logistikk og Forsvarets kompetansesenter for kommando-, kontroll- og informasjonssystemer. Regjeringen prioriterer, gjennom økte bevilgninger, ivaretagelse av Forsvarets bidrag til den nasjonale kulturarven. Nødvendig utbedringsarbeid knyttet til våre nasjonale festningsverk vil således følges opp i 2009.

Gjennom den markante økningen av forsvarsbudsjettet legger regjeringen til rette for at Forsvaret i 2009 leverer operativ evne på et fortsatt høyt nivå i våre nærområder, samtidig som det opprettholdes betydelige bidrag til operasjoner i utlandet over tid. Militær tilstedeværelse i nordområdene, i tråd med Soria Moria-erklæringen, gis høy prioritet.

Afghanistan vil fortsatt være hovedsatsingsområdet for NATO og Norges militære engasjement utenlands. Det norske bidraget i Nord-Afghanistan omfatter hoveddelen av den regionale stabiliseringsenheten i Meymaneh og offiserer til den regionale kommandoen i Mazar-e-Sharif og den norske kontingentledelsen. Norge vil i 2009 styrke sitt bidrag til flernasjonale treningslag for å støtte treningen av den afghanske hæren. I tillegg stiller Norge med observasjonslag til stabiliseringsenheten, som på vegne av afghanske myndigheter representerer internasjonal tilstedeværelse i iso-

lerte områder. Bidragene fra både trenings- og observasjonslagene er viktig for utviklingen i Afghanistan og vil bidra til å kvalifisere afghanske myndigheter til selv å være i stand til å løse myndighetsoppgavene og sikkerhetsbehovene. Videre legger regjeringen opp til at både helikopterbidraget og spesialstyrkeenheten til Kabul-regionen videreføres i 2009.

Norge tar sikte på å videreføre støtten i Kosovo i form av stabspersonell og rådgivere til NATOs sivil-militære rådgivningslag. Disse skal bl.a. støtte Kosovo i å utøve sivil kontroll over den planlagte sikkerhetsstyrken i Kosovo. Norge vil også fortsatt være representert i NATOs hovedkvarter i Sarajevo. For øvrig viderefører Norge sin deltagelse i *NATO Response Force* i 2009, samt flere andre mindre bidrag til ulike FN-operasjoner i tråd med tidligere år. Regjeringen vil aktivt søke å øke norsk militær deltagelse i FN-ledede operasjoner i 2009, med særlig vekt på Afrika og primært i en nordisk ramme.

Hæren får for fjerde året på rad en markant budsjettvekst. Regjeringen legger derved bl.a. til rette for en fortsatt økning av Hærens bemanning, for å styrke små og bemanningsmessig sårbare miljøer som er viktige for deltagelse i operasjoner. Hæren vil i 2009 være løpende engasjert i oppdrag nasjonalt, i tillegg til å stille vesentlige bidrag til operasjoner i utlandet. Nasjonalt stiller Hæren fredsoperative avdelinger som Hans Majestet Kongens Garde og grensevakt, samt spesialstyrker på beredskap på samme nivå som i 2008. Reaksjonsevne og beredskap ift. både nasjonale og internasjonale kriser vil bli opprettholdt gjennom den vervede Telemark bataljon. I tillegg vil Brigade Nord gjennom hele året stille en bataljonsgruppe, som har gjennomført minimum seks måneders trening, for nasjonal beredskap.

Sjøforsvarets budsjett foreslås styrket bl.a. for å drifte de nye fartøyene som fases inn i strukturen. Gjennom levering og innfasing av missiltorpedobåter (MTB-er) av Skjold-klasse og nye fregatter av Fridtjof Nansen-klasse vil antallet tilgjengelige fartøyer øke. Imidlertid vil det fortsatt være en begrenset operativ kapasitet knyttet til de nye fregattene og MTB-ene frem til enhetene er fullt utrustet og testet. Sjøforsvarets operative kapasitet vil først bli fullt ut realisert når nye helikoptre er levert og satt i drift (ca. 2012), samt at nytt sjømålsmissil er levert og innfaset om bord i fartøyene. Sjøforsvaret for øvrig viderefører aktiviteten fra 2008.

Kystvakten (KV) fikk økonomiske løft både i 2006 og 2007, og regjeringens forslag for 2009 legger til rette for videreføring av denne satsingen. Det gjennomføres en omfattende kvalitetsheving

av fartøystrukturen ved at flere eldre kystvaktfartøyer erstattes av et noe lavere antall nye fartøyer, men med vesentlig bedre kapasitet innenfor bl.a. rekkevidde og evne til overvåking av større havområder. Regjeringen planlegger også å kjøpe noen av de nå leide fartøyene. Ivaretagelsen av Kystvaktens oppgaver må også ses i sammenheng med øvrige kapasiteter som etterretning, maritim luftovervåking og andre fartøyer. Kvalitetshevingen gir totalt sett Kystvakten en bedre evne til å løse sine pålagte oppgaver.

Luftforsvarets budsjett styrkes og bredden av dagens kapasiteter videreføres og videreutvikles i 2009 langs den hovedretning som er fastlagt for perioden 2009–2012. Den foreslåtte bevilgningsøkningen vil bl.a. sikre økt operativ transportflykapasitet og luftoperativ beredskap i nord. I tillegg er det avsatt ressurser til norsk deltagelse ved den flernasjonale transportflyavdelingen som etableres i Ungarn ifm. anskaffelsen av flernasjonal strategisk transportkapasitet (C-17 initiativet). Maritim overvåkingskapasitet, i form av P-3 Orion, vil i 2009 ha noe redusert kapasitet, da flere av skrogene gjennomfører tyngre vedlikehold med bl.a. vingeskift.

Heimevernet (HV) bygger videre på kvalitetsreformen med vekt på rask reaksjon med godt trent og godt utstyrte styrker. HV omorganiseres i tråd med den vedtatte langtidsplanen og innrettes mot en struktur på 45 000 personell. Det innebærer også et redusert øvingsnivå i 2009, som imidlertid vil bli trappet opp utover i planperioden. I 2009 prioriteres øvingsaktivitet for innsatsstyrken slik at full operativ kapasitet nås for deler av denne styrken ved utgangen av året. Det legges i utgangspunktet ikke opp til å øve forsterknings- og oppfølgingsstyrkene i 2009.

Forsvarets felleskapasiteter innenfor sanitet, vannrens, samband og IKT prioriteres i 2009 for å styrke evnen til relevant operativ og forsyningsmessig støtte til enheter i operasjoner. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til Forsvarets sanitet for bl.a. å styrke evnen til å følge opp personell etter avsluttet tjeneste i operasjoner i utlandet.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningene til trening og øving i 2009. Hensikten med dette er å bidra til at Forsvaret videreutvikler og bedrer evnen til å løse sine oppgaver. Øvingsvirksomheten skal gjenspeile de til enhver tid gjeldende operative prioriteringer og bidra til at operative krav nås. Trening relatert til norske utenlandsoppdrag har høyeste prioritet, inkl. bidrag til NATOs reaksjonsstyrker. I tillegg gjennomføres vinterøvelsen *Cold Response* i 2009. Forsvaret vil fortsatt invitere og legge forholdene til rette for allierte og prioriterte partnerlands trening i Norge ved å opprettholde profesjonell vertslandsstøtte.

Forsvarets deltagelse i *sivilt-militært øvings-samarbeid* skal fokusere på Forsvarets primæroppgaver, samtidig som bistandsrollen inngår som ett av flere øvingsformål. Samarbeidet med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Politidirektoratet er her viktig, og vil bli søkt videreutviklet i 2009. Det vil også bli gjennomført en øvelse i beskyttelse av oljeinstallasjoner mot terroranslag.

Regjeringen foreslår å styrke bevilgningen til *Forsvarets logistikkorganisasjon* (FLO) i 2009. Økningen skal sikre FLOs evne til å levere tjenester til den øvrige del av Forsvaret, samt etablering av operative logistikkapasiteter for understøttelse av operasjoner.

Regjeringen legger opp til å øke bevilgningene til *de nasjonale festningsverkene*, for bl.a. å gjennomføre ekstraordinært vedlikehold av disse. I tillegg vil regjeringen styrke bevilgningen til *Forsvarets musikk*, slik at musikken kan øke sin aktivitet i 2009.

Bevilgninger til den *miljømessige oppryddingen* på Hjerkins er foreslått styrket for å opprettholde fremdriften i tilbakeføringen av skytefeltet. I tillegg foreslår regjeringen å styrke tilskuddet til de *frivillige organisasjonene*, bl.a. med vekt på veteranarbeid, økt opplysningsarbeid om forsvars- og sikkerhetspolitikk, samt økte midler til prosjektstøtte.

Forsvarsbygg viderefører aktiviteten i 2009 på samme nivå som i 2008, men tilpasser virksomheten i tråd med utviklingen i Forsvaret for øvrig.

Investeringsbudsjettet

Regjeringen vektlegger også i 2009 gjennomføringen av betydelige investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret. Det *totale investeringsbudsjettet* er 9 548 mill. kroner og fordeler seg med 7 439 mill. kroner til materiellinvesteringer og 2 110 mill. kroner til investeringer i eiendom, bygg og anlegg. Regjeringen har, ut fra en helhetlig vurdering, funnet det hensiktsmessig å sette av noe mindre til materiellinvesteringer i 2009 enn det langtidsplanen legger opp til for å sikre nødvendige driftsmidler til høyt prioriterte oppgaver. Regjeringen legger opp til å øke disse bevilgningene utover i planperioden. Infrastrukturinvesteringene, som skal gjøres tidlig i langtidsperioden og som er en forutsetning for nødvendige strukturtiltak og materiellinvesteringer, gjennomføres som planlagt.

Hoveddelen av investeringsmidlene i 2009 vil nyttes til å videreføre prosjekter der leveransene allerede er påbegynt. Området *sjøsystemer* vil også i 2009 kreve betydelige midler og da særlig knyttet til leveransene av Fridtjof Nansen-klassen fregatt og Skjold-klassen missiltorpedobåt og deres våpensystemer. Videre er ULA-klasse ubåter under opp-

gradering og nye flerbruksfartøyer til Sjøheimet under anskaffelse.

Anskaffelse av nye transportfly til Luftforsvaret vil bli den største investeringen innenfor *luftsystemer*. Videre fortsetter oppgraderingen av F-16 kampfly og Bell 412-helikoptre, samt levetidsforlengelse av Lynx-helikoptre til Kystvakten.

Innenfor *landsystemer* er de største investeringene i 2009 knyttet til å forbedre sikkerheten for personell i operasjoner i utlandet og landstyrkenes evne til å operere under ulike forhold. Investeringene omfatter bl.a. lette pansrede kjøretøyer og oppdatering av stridsvogn Leopard 2.

Investeringer innenfor området *logistikkssystemer* vil være anskaffelse av etableringsmateriell og sanitetsutstyr hovedsakelig til operasjoner i utlandet.

Området *nettverksbaserte forsvarssystemer* vil i 2009 omfatte bl.a. oppgradering av maritime patruljefly P-3 Orion for å bedre flyenes kapasitet til å operere bl.a. i nordområdene. Videre vil det være en rekke investeringer innenfor informasjonsinfrastrukturen, bl.a. FISBasis for nivå hemmelig/*NATO Secret* og *Battlefield Management Systems*. Det skal også anskaffes IKT-materiell for å understøtte Forsvarets deltagelse i operasjoner i utlandet.

Innenfor området *Special Operation Forces* (SOF) og soldatsystemer utgjør anskaffelse av nye håndvåpen den klart største investeringen.

For en gjennomgang av de enkelte investeringsprosjektene vises det til omtalen i del II, kapittel 1760.

I tilretteleggingen for økt kvinneandel i Forsvaret er det behov for å gjøre tilpasninger av bygningsmessig karakter. I tillegg har Forsvaret anskaffet, og har under anskaffelse, personlig bekledning og utrustning som er bedre tilpasset kvinner. Anskaffelser av materiell til kvinner vil i fremtiden bli satt i et bedre system tidlig i prosessen slik at en rekke krav og behov kan bli bedre tilfredsstilt i de løsninger som velges. Bl.a. vil Nettverk for kvinnelig befal og Kvinneforum i Hæren bli involvert i anskaffelser av personlig bekledning og utrustning som kvinner skal bruke i Forsvaret.

Bevilgningen til *eiendom, bygg og anlegg* er i 2009 styrket med 50 mill. kroner for å følge opp langtidsplanen og gjennomføre prioriterte prosjekter knyttet til gjennomføringen av denne. I tillegg vil bevilgningen bli brukt til effektivisering av virksomheten, tiltak knyttet til å oppfylle krav i lover og forskrifter og til gjenanskaffelse av eiendom, bygg og anlegg som har nådd sin tekniske levealder. I tillegg skal bevilgningen benyttes til å gjennomføre eiendoms-, bygge- og anleggsprosjekter som det er behov for som følge av anskaffelse av nytt materi-

ell. For nærmere omtale av de enkelte investeringsprosjektene vises det til del II, kapittel 1710.

Samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver

Regjeringen legger vekt på styrket samfunnssikkerhet, og god balanse i forholdet mellom militær og sivil beredskap. Innenfor rammen av totalforsvarskonseptet skal Forsvaret, som en av sine oppgaver, yte støtte til samfunnssikkerhet. Det er en forutsetning at Forsvaret bidrar med utgangspunkt i tilgjengelige kapasiteter, kompetanse og de ressurser som er etablert for å løse Forsvarets dimensjonerende oppgaver. Forsvarets bidrag til samfunnssikkerhet kommer også til syne gjennom daglig, løpende virksomhet, som bl.a. kystvakt, grensevakt, luftovervåking, redningstjeneste, og eksplosivryddetjeneste, samt Heimevernet.

Totalforsvar og sivilt-militært samarbeid

Totalforsvarskonseptet, som et konsept for en best mulig utnyttelse av samfunnets samlede ressurser og evne til å forebygge og håndtere kriser i hele krisespekteret, vil bli videreutviklet i 2009. Forsvarsdepartementet skal, i samarbeid med Justis- og politidepartementet og andre berørte departementer, gjennomgå og oppdatere gjeldende ordninger og mekanismer innenfor totalforsvaret. For å avklare prinsipielle sider ved ansvaret for merkostnader ved Forsvarets bistand til sivile myndigheter ved akutte samfunnssikkerhetsbehov, skal Justis- og politidepartementet og Forsvarsdepartementet igangsette et utredningsarbeid knyttet til regelverket for dette.

Operative enheters beredskap

Den militære beredskap er tilpasset forebygging av kriser og krig, for å ivareta Forsvarets løpende oppgaver og for å sikre evne til krisehåndtering, nasjonalt og i en allianseramme. Beredskapen er bygget opp ved at de operative enhetene gis klar-tider som pålegger hvor hurtig de enkelte enhetene skal kunne være klar til innsats. Det er et mål at størst mulig andel av Forsvarets enheter skal være anvendbare både nasjonalt og i utlandet. Alle enheter gis beredskapskrav for nasjonal krisehåndtering, samtidig som det stilles krav til store deler av strukturen som del av NATOs beredskap.

Det er de siste år etablert et nytt Beredskaps-system for forsvarssektoren og et nytt Styrkeoppbyggingssystem på sentralt nivå. I 2009 vil det bli fokusert på forbedring av underliggende og utdy-

pende planverk på lavere nivå for å øke evnen til adekvat krisehåndtering. Samtidig skal det prioriteres å videreutvikle et kvalitetssikringssystem for beredskaps- og styrkeoppbyggingsplaner.

Vern mot CBRN-midler

Med dagens trusselbilde og vår styrkedeltagelse i operasjoner i utlandet er det nødvendig at Forsvaret har et pålitelig og godt organisert CBRN-vern (vern mot kjemiske-, biologiske-, radiologiske- og atomvåpen). Forsvarets CBRN-vern har de senere årene blitt videreutviklet, og dette arbeidet skal fortsette i 2009. Dette omfatter for det første en kontinuerlig forbedring av organisering og koordinering av arbeidet med CBRN-vern, herunder også det sivil-militære samarbeidet på området. For det andre omfatter det en modernisering av Forsvarets kapasiteter innenfor CBRN-vern. I 2009 vil bl.a. Forsvarets nye pansrede søke- og påvisningsvogner, samt det oppgraderte identifikasjonslaboratoriet ved Forsvarets forskningsinstitutt, sørge for viktige forbedringer av Forsvarets kapasiteter innenfor CBRN-vern.

Norge, gjennom Forsvarsdepartementet, innehar vervet som europeisk delformannskap i NATOs *Senior Defence Group on Proliferation* (DGP) i perioden august 2008 til august 2009. DGP arbeider i hovedsak med å utforme alliert policy for ikke-spredning og beskyttelse mot CBRN-trusler, og da spesielt trusler mot allierte styrker i operasjoner i utlandet. Foruten å bidra til videreføring av de allerede etablerte initiativ, ønsker Norge gjennom delformannskapet særlig å prioritere en styrking av det sivil-militære samarbeidet om CBRN-vern innenfor NATO-rammen.

Personellpolitikken

Forsvaret skal være en attraktiv og trygg arbeidsplass, slik at en både kan beholde og rekruttere i konkurransen om arbeidskraft. Dette er spesielt utfordrende ved omstillinger. Å ta vare på den enkelte medarbeider og dennes familie er et satsingsområde for Forsvaret i 2009. De familiepolitiske tiltakene skal utvikles innenfor rammen av livsfasepolitikken. Eksempelvis skal det etableres fleksible overgangsordninger til pensjonsalder, og boligpolitikken skal anvendes som et sentralt personellpolitisk virkemiddel. Det legges videre opp til at familiepolitikken i stor grad skal utøves på lokalt nivå. Forsvaret skal derfor i løpet av 2009 klargjøre rammene for hvilke tiltak lokale sjefers kan og bør iverksette.

Forsvaret skal innen utløpet av 2009 utrede tiltak som bidrar til et bredt rekrutteringsgrunnlag og økt kunnskap om Forsvarets funksjon og virksomhet. Eksempelvis skal Forsvarets samlede markedsførings- og rekrutteringsressurser bli underlagt mer helhetlig styring og tverrprioritering av Forsvarsstaben. Det skal bl.a. utredes hvordan Vernepliktsverket, Forsvarets mediesenter og andre relevante rekrutteringsaktører bedre kan koordinere og kraftsamle sine aktiviteter. I tillegg skal Forsvaret videreutvikle den etablerte ordningen for felles opptak og seleksjon for rekruttering til Forsvaret under Vernepliktsverkets ansvar. Videre skal Forsvaret søke ytterligere fellesløsninger for rekrutterings- og seleksjonsarbeid for å øke kvaliteten og tilfanget av rett kompetanse, mangfold og økt kvinneandel til organisasjonen. Bl.a. starter arbeidet i 2009 med etableringen av én felles nettportal og kontaktsenter for all rekruttering til og i Forsvaret, og som er planlagt delvis implementert i løpet av 2010.

Det er de operative kravene og behovene som er styrende for sammensetningen av kompetanse og personellstrukturen i Forsvaret, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008). Organisasjonen må ha tilstrekkelig utholdenhet, tilgjengelighet, reaksjonsevne og fleksibilitet til å ivareta Forsvarets oppgaver, både nasjonalt og internasjonalt. Det betyr at arbeidet med ytterligere å dreie personell-, grads- og aldersstrukturen vil bli prioritert i 2009. Denne endringen innebærer bl.a. en økning av antallet avdelingsbefal og vervede. Strukturen skal innrettes slik at det skapes en hensiktsmessig balanse mellom de ulike personellkategoriene ift. Forsvarets behov.

Forsvaret vil i 2009 starte implementering av et system for kompetansestyling for både militære og sivile arbeidstagere. Målet er at personellet skal bli disponert optimalt etter Forsvarets behov. Disponeringen av personellet skal ivareta behovet for fleksibilitet, mer kontinuitet i stilling og legge til rette for horisontale karriereutviklingsmuligheter. Utdanningssystemet vil bli ytterligere tilpasset til Forsvarets endrede behov og krav. Forsvarsgrenene vil i 2009 starte arbeidet med å overta et ende-til-ende-ansvar for rekrutt- og befalsutdanningen innenfor egen forsvarsgren, basert på dagens utdanningsordning. I 2009 vil det også foretas en behovsvurdering av militære utdanningstilbud som overlapper sivile utdanningstilbud. I tillegg vil potensialet for økt samhandling og fellesutdanning mellom de tre krigsskolene utredes. Det innebærer en utredning som skal være fullført innen 2010 av potensialet for stordriftsfordeler, økt samhandling og fellesutdanning. Videreutviklingen av Forsvarets utdanningssystem vil bli sett i sammen-

heng med trilateralt forsvarssamarbeid mellom Norge, Sverige og Finland.

Reservebefal og -mannskaper utgjør en viktig ressurs for styrking av de stående avdelingene for beredskap og operasjoner, spesielt i operasjoner i utlandet.

Veteranenes rettigheter vil bli styrket i 2009. Veteranene vil få nødvendig oppfølging og rettmessig anerkjennelse. Lovfestet rett til oppfølging i inn-til ett år etter endt tjeneste utredes, herunder en styrking av erstatningsvernet for veteraner. En uavhengig tilsynstjeneste for Forsvarets helsetjenester i utlandet etableres. Videre vil den pågående styrkingen av psykologi-/psykiatrikapasiteten ved Forsvarets sanitet bli videreført i 2009.

Det vil bli etablert en helhetlig ordning for lederutvelgelse og -utvikling av militære og sivile ledere i sektoren, med spesiell vekt på de høyere ledernivåene.

Mangfold, likestilling og gode holdninger skal være et fokus i forsvarssektoren, og oppfølgingen av tiltakene i handlingsplanen for holdninger, etikk og ledelse vil bli videreført. Det legges stor vekt på økt antall kvinner og bredere mangfold i Forsvaret. Oppfølging av eksisterende tiltak videreføres i 2009.

Velferdstjenestens virksomhet er rettet mot alt personell i Forsvaret. Velferdstjenesten skal bidra til å fremme trivsel og sosial trygghet for personellet med sikte på økt effektivitet. Det vil bli lagt vekt på å gi et attraktivt, bredt og tidsriktig aktivitetstilbud til målgruppene, herunder Forsvarets operative virksomhet i utlandet. Ansatte og deres familie vil få økt fokus i lys av familiedirektivet og strategisk plan for velferdstjenesten 2008–2012. Sivilt/militært kultursamarbeid videreføres på 2008-nivå. Velferdstjenesten vil også ha fokus på kulturell kompetanse, og aktivt og målrettet bruke kulturelle tiltak for å fremme kulturforståelse. Ordningen med differensierte minimumssatser for velferdstjenesten videreføres for budsjettåret 2009.

Verneplikten

Verneplikten er det bærende elementet i Forsvarets fredsoperative virksomhet og kontakten med befolkningen. Gjennom verneplikten får Forsvaret en stabil tilgang av godt egnet personell og rekrutterer personell på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Dette mangfoldet bidrar til forankring, legitimitet, og ny og ytterligere kompetanse for å kunne løse oppgavene. Forsøksprosjektet for rekruttering av flere personer med innvandrerbakgrunn videreføres i 2009.

Iht. Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), legges det vekt på å videreutvikle

en variert og motiverende militærtjeneste preget av kvalitet og som møter ulike behov og krav i forsvarsgrenene. Ordningen med opptjening av studiepoeng under førstegangstjenesten videreføres. Studiekursene vil bli basert på førstegangstjenestens grunnutdanning og ha militærfaglig relevans. I 2009 vil det bli utviklet hensiktsmessige ordninger for bedre oppfølging av mannskaper under og etter førstegangstjenesten.

Forsvarets behov skal være styrende for førstegangstjenesten, både når det gjelder antall innkalte til tjeneste og praktiseringen av den. Gjennomsnittlig antall inne til førstegangstjeneste i 2009 vil være omtrent det samme som i 2008. Mannskapene i forsvarsgrenene har tolv måneders førstegangstjeneste. Ordningen med seks måneders utdanning i Heimvernet (HV) bortfaller, og siste kontingent med dette tjenestemønster dimitterer 31. januar 2009. HV vil opprettholde befalsutdanning på Porsangermoen.

Innføring av pliktig sesjon for kvinner fra 2010 vil medføre at antallet sesjonspliktige øker til ca. 60 000 pr. år. For å gjøre sesjonen til et bedre seleksjons- og rekrutteringsverktøy, vil sesjon gjennomføres i to deler, der del I vil være en nettbasert egenerklæring og del II fysisk fremmøte ved et sesjonslokale. Den nettbaserte egenerklæringen vil danne grunnlag for seleksjon av aktuelle kandidater som kalles inn til del II av sesjonsordningen. Den nye sesjonsordningen skal gjennom tilrettelagt fremmøte til sesjon sørge for kortest mulig tid mellom klassifisering og innkalling til førstegangstjenesten. I 2009 vil planlegging av systemet bli prioritert. Ordningen skal være delvis implementert fra 2010.

3.5 Videreutvikling av Forsvarets logistikkorganisasjon

3.5.1 Innledning

Forsvarets operative virksomhet medfører et stort behov for logistikk- og støttevirksomhet. Det er en absolutt forutsetning for en vellykket operasjon at logistikken fungerer. Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) er Forsvarets sentrale aktør på logistikkområdet og forvalter om lag halvparten av forsvarsbudsjettet og omfatter en tredjedel av Forsvarets ansatte. Frem til i dag har det vært lagt vekt på å samle mest mulig av Forsvarets logistikkvirksomhet i én organisasjon for å oppnå rasjonaliseringsgevinster. Dette er også oppnådd på en rekke områder. Imidlertid har FLOs virksomhet blitt så omfattende, mangeartet og kompleks at fokuset på fremskaffelse og forvaltning av Forsvarets materiell har blitt svekket. Det har også ført til

et mer uklart grensesnitt overfor forsvarsgrenene på logistikkområdet. FLOs størrelse og kompleksitet har gitt styringsmessige utfordringer. Regjeringen mener derfor det er nødvendig å videreutvikle og forenkle FLO for å skape et sterkere fokus på organisasjonens kjernevirksomhet, som er å fremskaffe, vedlikeholde og levere materiell og forsyninger. Et slikt fokus vil bidra til å styrke Forsvarets operative evne.

På denne bakgrunn har Forsvarsdepartementet foretatt en helhetlig gjennomgang av innretningen av FLO. Det vises i denne forbindelse til Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008) jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008). Gjennomgangen har også inkludert Forsvarets kompetansesenter for logistikk (FKL). Arbeidet har fokusert på å legge til rette for en mer effektiv logistikkunderstøttelse samt å klargjøre og forenkle styrings- og ansvarlinjene mellom den operative virksomheten og logistikkvirksomheten. Grensesnittet mellom FLO og forsvarsgrenene har vært sentralt i vurderingene, herunder om det kan være hensiktsmessig å overføre virksomhetsområder som FLO i dag har ansvar for til forsvarsgrenene. FLOs interne organisasjon har i denne sammenheng også blitt vurdert. Formålet med gjennomgangen har ikke vært å redusere antall ansatte i FLO.

Regjeringen viser i denne forbindelse til St.prp. nr. 48 (2006–2007), der det fremgår at regjeringen i videreutviklingen av Forsvaret vil legge til rette for at endringer i innretning og bemanning i større grad blir gjort med utgangspunkt i totaløkonomiske vurderinger for å sikre verdiene som personellet utgjør for sektoren på en god måte. I tråd med dette har også arbeidstagerorganisasjonene vært involvert i utredningsprosjektet gjennom egne kontaktfora og høringsuttalelser.

3.5.2 Dagens organisasjon

FLO er underlagt Forsvarsstaben (FST) og består i dag av seks avdelinger i tillegg til FLO stab og Forsvarets materielltilsyn, og har om lag 5 900 ansatte. FLOs organisasjon ble etablert 1. september 2005 slik det er redegjort for i St.prp. nr. 1 (2005–2006), og omfatter i dag virksomhet som favner fra forpleining i garnisoner og baser til store materiellinvesteringsprosjekter. FLO består av Investeringsavdeling (FLO/I), Systemstyringsavdeling (FLO/S), Forsyningsavdeling (FLO/F), Produksjonsavdeling (FLO/P), Avdeling for informasjons- og kommunikasjonstjenester (FLO/IKT) og Avdeling for tungt vedlikehold (FLO/TV). Ansvaret for Regional støttefunksjon (RSF) ble overført fra forsvarsgrenene med virkning fra 1. januar 2006, og

inngår i FLO/P, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008). RSF-tjenesten i Bergen ble på bakgrunn av en evaluering høsten 2006 overført til Sjøforsvaret som en prøveordning, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008).

3.5.3 Fremtidig innretning av FLO

Materiellmessig understøttelse

Det har vært viktig å styrke den materiellmessige understøttelse av Forsvarets operative virksomhet. For å sikre et mer helhetlig og enhetlig fokus, legges det opp til at virksomheten innenfor dagens FLO/I, FLO/S samt systemstyringsdelen av FLO/IKT samles, omstruktureres og rettes mer direkte mot forsvarsgrenenes behov.

Den materiellmessige understøttelsen samles i landkapasiteter, maritime kapasiteter, luftkapasiteter, felleskapasiteter og IKT. Løsningen vil ivareta materiellinvesteringer, eierskapsforvaltning, ingeniørtjenester og fagmyndighet innenfor hele Forsvarets spekter av materiellsystemer. En slik organisering vil gi større grad av såkalt «vugge til grav» ansvar, ett kontaktpunkt mot brukerne, forenklet styring av FLO og bedre styring og koordinering internt. Organiseringen forventes å omfatte om lag 1 100 ansatte innenfor materiellområdet.

Forsvarsdepartementet viser videre til behandlingen av Innst. S. nr. 234 (2003–2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003–2004) der Stortinget anmoder regjeringen om å utrede en ny etat under Forsvarsdepartementet med et helhetlig ansvar for den utøvende del av Forsvarets investerings- og innkjøpsvirksomhet der innkjøps- og materiellanskaffelser er tatt ut av FLO. Forsvarsdepartementet har utredet et slikt alternativ, men ikke funnet det hensiktsmessig å etablere en ny etat. Dette fordi det er lagt vekt på å sikre at forsvarssjefen som etatssjef skal ha helhetlig myndighet og ansvar for operasjoner, styrkeproduksjon og logistikk. Dette vurderes best ivaretatt med en gjennomgående styring og forvaltning av materiellkapasitetene i et levetidsperspektiv i én og samme organisasjon underlagt forsvarssjefen. Forsvarssjefen vil på denne måten ha kontroll over alle innsatsfaktorer som kan ha betydning for Forsvarets evne og mulighet til å stille med tilstrekkelige ressurser til operasjoner.

Forsyning

FLO har totalansvar for forsyningstjenester i Forsvaret. Dette omfatter anskaffelse, lagring, distribusjon og avhending. Produkter og tjenester innenfor forsyning blir i hovedsak gitt av lokale depoter. Primært vil dette være ut- og innlevering av personlig bekledning og utrustning og driftstjenester. Tjenestene som ytes er tilpasset brukernes

behov og krav, og vil således variere noe fra sted til sted.

Det etableres en egen gjennomgående forsynings søyle i FLO for å ivareta et helhetlig ansvar for forsyningstjenesten.

Forsyningslagrene som ligger under FLO/P og FLO/TV slås sammen med FLO/F. Forsvarets anskaffelser av forsyninger vil da kunne ses under ett og dermed gi en mer effektiv og enhetlig styring av lagerbeholdningene i Forsvaret. Denne virksomheten omfatter om lag 950 ansatte.

Vedlikehold

Det har vært vurdert ulike organiseringer av vedlikeholdet som i dag er tillagt FLO. Ett alternativ ville være en samling av alt vedlikehold tillagt dagens FLO/P og FLO/TV under én ledelse. Et annet alternativ ville være å overføre deler av denne virksomheten til forsvarsgrenene for ytterligere å kunne forenkle styrings- og ansvarslinjene.

Forsvarsdepartementet gjennomfører nå et større utredningsarbeid for å vurdere FLOs grensesnitt mot Hæren og Luftforsvaret når det gjelder første til tredje linjes vedlikehold (bruker- og avdelingsvedlikehold). Tungt vedlikehold omfattes ikke av dette arbeidet. Resultatene fra denne vurderingen vil foreligge i løpet av høsten 2008 slik at den videre organiseringen av vedlikeholdsvirksomheten ses i sammenheng med implementeringen av den øvrige omorganiseringen av FLO. Forsvarsdepartementet har foreløpig ikke konkludert, men dersom deler av vedlikeholdsvirksomheten overføres til Hæren og Luftforsvaret, vil det måtte vurderes om gjenværende vedlikeholdsvirksomhet skal ses i sammenheng med en ytterligere kapasitetsorientering av FLO, eller om det fortsatt skal være en egen søyle.

IKT driftstjenester

Forsvarets evne til helhetlig styring og ledelse innenfor IKT-området skal styrkes. Det skal etableres en sjef Forsvarets informasjonsinfrastruktur (sjef INI), som en enhet på nivået under forsvarssjefen, for å sikre en mer effektiv utnyttelse av Forsvarets samlede IKT-ressurser, samt å styre utviklingen mot et nettverksbasert forsvar. Det legges opp til en organisatorisk overføring av IKT drift (om lag 700 ansatte) fra FLO/IKT til sjef INI, noe som vil styrke muligheten for helhetlig styring og ledelse betydelig. Se nærmere omtale av Forsvarets informasjonsinfrastruktur under del III, 6 Informasjonssaker.

Basedrift (Regionale støttefunksjoner)

Basedrift er logistikk- og støttevirksomhet som må være tilgjengelig på basen for å understøtte Forsvarets virksomhet, herunder utnyttelse av infrastruktur og øvrige fellesressurser. Dette omfatter bl.a. tjenesteområder som forlegning, forpleining, administrasjon og drift av skyte- og øvingsfelt, samt ivaretagelse av øvrig service- og velferdsfunksjoner som brukerne har behov for.

Det legges opp til at ansvaret for basedriften, som i dag er tillagt FLO/P, tilbakeføres til forsvarsgrenene/største bruker. Forsvarsgrenene/største bruker får dermed større myndighet og ansvar for egen støttevirksomhet. Det er forventet at større nærhet til bruker vil gi bedre lokal styring og ledelse og derigjennom økt kvalitet på leveransene. Dette skal også kunne gi en bedre kostnadseffektivitet i basedriften ved at forsvarsgrenene/største bruker kan se sine ressurser under ett. Tiltaket vil innebære at FLO reduseres med om lag 900 ansatte som overføres til forsvarsgrenene/største bruker.

Forsvarets materielltilsyn

Tilsynsmyndigheten for materiell overføres fra FLO og underlegges forsvarssjefen. Dette gir mulighet for å utøve tilsynsmyndigheten som i dag, men med en tilstrekkelig avstand mellom tilsynsobjektet (FLO) og andre enheter under forsvarssjefen. Dette vil føre til at habilitetshensyn vil bli bedre ivaretatt.

Oppsummering

Gjennom en endring av FLOs innretning vil det etableres en mindre logistikkorganisasjon med redusert kompleksitet og forenklet styring og ledelse. En slik forenkling av styringslinjer vil også komme brukerne til gode, bl.a. ved at de må forholde seg til færre aktører som har mer helhetlig ansvar og myndighet. Dette vil bl.a. bidra til at sjef FLO kan ha større fokus på FLOs kjerneoppgaver med vekt på materiellområdet. FLOs organisasjon vil etter endringene bli på omlag 4 300 ansatte, evt. enda færre dersom deler av vedlikeholdsvirksomheten overføres til Hæren og Luftforsvaret. For de ansatte innebærer imidlertid endringene som her er beskrevet i all hovedsak kun en annen organisatorisk tilknytning innenfor Forsvaret. De organisatoriske tilpasningene vil med utgangspunkt i det som her er omtalt i hovedsak implementeres med virkning fra 1. januar 2010. Det legges opp til at den detaljerte organiseringen skal skje i samarbeid

med de ansattes organisasjoner og i samsvar med lov og avtaleverk.

3.6 Forsvarets kompetansesenter for logistikk

Forsvarets kompetansesenter for logistikk (FKL) har som oppgave å støtte styrkeproduksjonen innenfor logistikk og støttekapasiteter samt produsere operative leveranser til Forsvaret. FKL har ca. 320 ansatte, er lokalisert på Sessvollmoen, og har følgende underavdelinger: Forsvarets logistikk-skole, Forsvarets ammunisjons- og eksplosivskole, Forsvarets ABC-skole, Forsvarets militærpolitivdeling og Forsvarets hundeskole. Transportmiljøet ved logistikkskolen, Transportkompaniet og Forsvarets kompetansesenter for vognførerutdanning er samlet i Forsvarets Transportskole fra 1. august 2008, som en del av FKL. FKL er i dag underlagt Fellesstaben, men når denne nedlegges er det behov for en ny organisatorisk tilknytning.

Det er vurdert to aktuelle alternativer, enten tilknytning til FLO eller til Hæren. En overføring til FLO vurderes å bryte med den overordnede intensjonen om å redusere FLOs oppgavespenn. En overføring til Hæren fremstår som den totalt sett mest hensiktsmessige løsning, gitt at Hæren i hovedsak er største bruker av FKLs kapasiteter. Samtidig er det en viktig og sentral premiss ifm. tiltaket å beholde FKLs rolle som felles leverandør til alle forsvarsgrener og Heimevernet.

FKL vil bli videreført som en samlet enhet, i all hovedsak med dagens organisasjon og ansvar, under betegnelsen Forsvarets kompetansesenter for logistikk og operativ støtte (FKL), men underlegges Hæren. FKL videreutvikles på Sessvollmoen. Endringen gjennomføres snarest og senest innen 1. august 2009.

Forsvarsdepartementet legger vekt på at FKL videreføres som en samlet enhet lokalisert og organisert i samsvar med Stortingets beslutning ved behandling av Innst. S. nr. 234 (2003–2004), jf. St.prp. nr 42 (2003–2004).

3.7 Forsvarets logistikk- og støttevirksomhet generelt

Forsvarssjefens logistikk- og støttekonsept har for langtidsperioden 2005–2008 vært retningsgivende for hvordan logistikk for understøttelse av operasjoner og annen støttevirksomhet skal gjennomføres. Sentralt i den videre utviklingen av konseptet har vært avklaring av grensesnitt mellom f.eks. operativ og stasjonær logistikk, vurdering av hvilke minstemål det bør være på Forsvarets egen vedlikeholdskapasitet, og hvordan Forsvarets materiell

og systemer skal ivaretas. I denne sammenheng vises det bl.a. til Innst. S. nr. 30 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 78 (2006–2007), der forsvarskomiteen la til grunn at det i forbindelse med gjennomgang og analyser av hva som er Forsvarets kjernefunksjoner, også foretas en helhetlig gjennomgang av Forsvarets støtte- og logistikkonsept.

Som en konsekvens av bl.a. de endringer som er beskrevet for logistikkvirksomheten, er det nødvendig å helhetlig beskrive hvordan logistikk for understøttelse av operasjoner og annen støttevirksomhet skal gjennomføres. Det er i Innst. S. nr. 30 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 78 (2006–2007), gitt føringer for logistikk- og støttevirksomheten i Forsvaret som vil være styrende for forsvarsjefens fremtidige direktiver på dette området til erstatning for dagens logistikk- og støttekonsept. I direktivene må bl.a. de ulike aktørers ansvar, oppgaver og myndighet tydeliggjøres, herunder grenselinjer mellom logistikk- og støttevirksomheten og brukerne, slik at samhandlingen mellom aktører internt og eksternt ivaretas.

Direktivene vil også gi nærmere avgrensninger når det gjelder hvilke funksjoner sektoren må ivareta selv. I denne sammenheng må det gjøres grundige prinsipielle vurderinger og analyser. Sik-

kerhetspolitiske og operative forhold, herunder bl.a. fleksibilitet, tilgang på nødvendig kompetanse og leveransesikkerhet, vil alltid bli tillagt betydelig vekt. Logistikk- og støttefunksjoner som direkte understøtter den operative virksomheten vil være helt avgjørende for den operative evnen. Den direkte understøttende logistikken bør derfor, uansett område, videreføres i sektorens egen regi. Det vises for øvrig til St. prp. nr. 48 (2007–2008) kapittel 9.10.8 om føringer for samarbeid med andre, hvor det bl.a. presiseres at i den videre moderniseringen av Forsvaret legger regjeringen opp til å prioritere effektivisering internt i Forsvaret, der det er mulig og hensiktsmessig, fremfor å sette deler av virksomheten ut til eksterne aktører.

Logistikken i Forsvaret er styrt av den operative strukturens og organisasjonsenhetenes behov for understøttelse. Logistikk- og støttevirksomheten er på denne måten uløselig knyttet til den operative strukturen. En funksjonell balanse mellom disse deler av virksomheten er nødvendig for at de ressurser sektoren rår over skal forvaltes til det beste for fellesskapet. Den videre utviklingen og innretningen av logistikk- og støttevirksomheten må være ressurseffektiv i et helhetlig perspektiv.

4 Rapport for virksomheten 2007

4.1 Forsvarsdepartementet

Forsvarsdepartementet videreførte i 2007 arbeidet med den omfattende og nødvendige omleggingen av Forsvaret i tråd med langtidsplanen 2005–2008 og med de justeringer som ble nedfelt i Soria Moria-erklæringen, samtidig som det ble arbeidet med grunnlaget for den nye langtidsplanen. Hovedprioriteringene for 2007 var således å videreføre omstillingen ved å kanalisere mest mulig ressurser i retning av modernisering av styrkestrukturen gjennom materiellinvesteringer og fremtidsrettet operativ drift og prioritere virksomheten slik at Forsvarets oppgaver ble løst på en best mulig måte. Forsvarsdepartementet fulgte opp forsvarssektoren gjennom et overordnet målbilde som definerte mål og resultatkrav.

Som varslet i St.prp. nr. 1 (2006–2007) skulle omstillingen videreføres i 2007, om enn med noe redusert ambisjon ift. langtidsplanen for 2005–2008. Det ble derfor lagt til grunn klare prioriteringer, med stor vekt på operativ evne og støtte til denne, samtidig som andre områder – da spesielt innenfor administrative støttedfunksjoner – fikk stramme rammer. Operativ aktivitet i forsvarsgrenene ble prioritert med økte bevilgninger. Den økte aktiviteten har i størst mulig grad blitt prioritert mot nordområdene. Det ble også gjennomført en stor fellesoperativ øvelse i Nord-Norge med utenlandsk deltagelse. Norsk deltagelse i flernasjonale operasjoner i utlandet var noe høyere i 2007 enn i 2006. Hovedsatsingsområdet var Afghanistan, der Norge stilte med viktige bidrag til den FN-mandaterte NATO-operasjonen *International Security Assistance Force* (ISAF). Norge deltok også med fire missiltorpedobåter (MTB) til UNIFIL II-operasjonen i Libanon. Videre ble det klargjort en styrke for å inngå i en felles norsk-svensk ingeniøravdeling til en den felles AU-/FN-ledede operasjonen i Darfur.

Grunnlagsarbeidet for den neste langtidsplanen for forsvarssektoren i perioden 2009–2012 ble i 2007 videreført med fremleggelsen av rapporten fra det bredt sammensatte forsvarspolitiske utvalget, jf. NOU 2007: 15 «Et styrket forsvar» og forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007. Disse anbefalingene utgjorde viktige innspill for regjeringens

arbeid med ny langtidsplan, St.prp. nr. 48 (2007–2008), som ble fremlagt for Stortinget våren 2008, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008).

Forsvarsdepartementets arbeid med handlingsplanen for holdninger, etikk og ledelse i forsvarssektoren fortsatte i 2007, og nye etiske grunnregler i forsvarssektoren og for næringslivskontakt ble innført. Departementet videreførte også sitt arbeid med å styrke rettighetene til veteraner etter operasjoner i utlandet.

Forsvarsdepartementet la i 2007 vekt på å følge opp arbeidet med den videre moderniseringen av NATOs strukturer og et styrket transatlantisk samarbeid. Et annet satsingsområde var fortsatt utvikling av det bilaterale forholdet til Russland.

Forsvarsdepartementet satte i gang et oppfølgingsarbeid for å vurdere mulighetsstudien om et forsterket forsvarssamarbeid mellom Norge og Sverige for å identifisere konkrete anbefalinger. Det ble, i samarbeid med Sverige, arbeidet for å tilrettelegge for deltagelse av en felles ingeniøravdeling til en den felles AU-/FN-ledede operasjonen i Darfur i Sudan. Også i 2007 ble det lagt stor vekt på det forsvarspolitiske samarbeidet med de andre nordiske landene, både innenfor FN og EU.

Forsvarsdepartementet videreutviklet i 2007 sin støtte til forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR) i partnerland.

Forsvarsdepartementet bidro i 2007 til en styrking av norsk industris deltagelse i internasjonalt materiellsamarbeid og norske bedrifters evne til å levere hensiktsmessig materiell og tjenester til Forsvaret.

Vedrørende Forsvarsdepartementets og Forsvarets oppfølging av likestillingslovens § 1a henvises det til nærmere omtale under del III, 8 Oppfølging av § 1a i likestillingsloven.

4.2 Økonomiske rammer

Stortinget vedtok en utgiftsramme for forsvarsbudsjettet for 2007 på 30 988,9 mill. kroner. Endringer gjennom året gjorde at budsjettet ble økt til 31 797 mill. kroner ved årets slutt, dvs. en økning på 808,1 mill. kroner. En årsak til dette var bl.a. tilleggsbevilgninger på 190 mill. kroner til UNIFIL II-operasjonen i Libanon og 184 mill. kroner til planlegging

av et norsk-svensk ingeniørbidrag til fredsoperasjonen *United Nations – African Union Mission in Darfur* (UNAMID) i Darfur i Sudan. I tillegg til dette tilkom lønns- og soldatkompensasjoner. De bevilgningsmessige endringer er vist i detalj i tabellen nedenfor.

Ut over nevnte bevilgningsendringer hadde Forsvaret til disposisjon overførte midler fra 2006 på 2 481,8 mill. kroner (mindreforbruk på enkelte kapitler). Av dette utgjorde 229,7 mill. kroner overføringer på driftspostene, og 2 252 mill. kroner overføringer på investeringspostene.

Tabell 4.1 Bevilgningsmessige endringer

			(i 1 000 kr)
+/-	Innstilling	Proposisjon (2006–2007) eller (2007–2008)	
+	Innst. S. nr. 230 (2006–2007)	St.prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007	219 000
+	Innst. S. nr. 283 (2006–2007)	St.prp. nr. 85 (2006–2007) Om endringer i Regulativ for tillegg o.a. til utskrivne vernepliktige mannskap	10 573
+		Lønnsregulering for arbeidstakere i det statlige tariffområdet	225 035
+	Innst. S. nr. 62 (2007–2008)	St.prp. nr. 22 (2007–2008) Om endringer i statsbudsjettet for 2007 under Forsvarsdepartementet	353 509
=	Rammeøkning	Proposisjon (2006–2007) eller (2007–2008)	808 117

4.3 Forsvarets oppgaver

4.3.1 Operasjoner og beredskap nasjonalt

Operasjoner og daglig virksomhet nasjonalt

Det norske jurisdiksjonsområdet ble i 2007 kontinuerlig overvåket ved bruk av et vidt spekter av kapasiteter. Prioritet ble gitt til virksomheten i nord. Maritim overvåking, tilstedeværelse og fysisk kontroll utført av kystvaktfartøyer ble gjennomført for å hevde norsk suverenitet og norske suverene rettigheter til sjøs. Økt russisk aktivitet med langtrekkende bombefly langs norskekysten førte til økt fokus på kontinuerlig luftovervåking og jagerflyberedskap i nordområdet.

P-3 Orion maritime overvåkingsfly bidro til høy tilstedeværelse i nordområdene. Totalt ble det gjennomført 116 operative flyvninger innenfor nordområdene, noe som var en økning fra 2006.

Grensevakten løste sitt oppdrag på en meget god måte, der innføring av det nye konseptet for etterretning, overvåking og rekognosering utgjorde en viktig forutsetning for å høyne nivået.

Utfasing av gamle og innfasing av nye moderne fartøyer i Sjøforsvaret innebar at det i 2007 var redusert tilgjengelighet på fartøyer i strukturen, samtidig som at Sjøforsvarets primærøvelser *Flotex Silver* og *Marinen* i nord ikke ble gjennomført. Samtidig deltok Norge med fire MTB-er i UNIFIL.

Norske jagerfly stasjonert i Bodø opprettholdt høy luftmilitær beredskap gjennom hele 2007 uten avvik. I 2007 ble flyene benyttet 47 ganger til identi-

fisering ifm. russisk flyaktivitet i nordområdene, noe som utgjør mer enn en tredobling ift. 2006. Totalt ble 88 russiske fly identifisert av norske beredskapsfly i 2007.

Kystvakten

Kystvakten fortsatte i 2007 moderniseringen av strukturen, inkl. oppgradering av de helikopterbærende fartøylene av Nordkapp-klassen. Fokus har vært tilpasning til de fremtidige nye NH-90 helikoptrene, samt oppgradering av fremdriftssystemene for å redusere utslipp av NO_x og CO₂ for å tilfredsstille dagens miljøkrav. Innfasingen av Norden-klassen indre kystvaktfartøyer (fem fartøyer) ble slutført i 2007. Fartøylene er meget moderne og innehar en rekke kapasiteter som setter Kystvakten bedre i stand til å løse sine viktige oppgaver i kystsonen. Levering av de nye helikoptrene av type NH-90 er forsinket, noe som har medført behov for levetidsforlengelse av dagens Lynx-helikoptre.

Kystvakten, som statens viktigste myndighetsutøver på havet, hadde i 2007 stor aktivitet i kystsonen og norske jurisdiksjons- og interesseområder til havs. Samarbeidet med andre statlige myndigheter ble gjenspeilet i den betydelige oppdragsmengden fra de ulike etatene. I 2007 gjennomførte Kystvakten 1 767 fiskeriinspeksjoner. Det ble gitt 225 advarsler, og 50 tilfeller ble direkte anmeldt eller oppbrakt til norsk havn for bevissikring. I Nordsjøen var fokus rettet mot ulovlig utkast/dumping, hvitvasking, fisk under minstemål, ulovlig

innblanding og grensekrenkelser av fartøyer som har fisket uten lisens. I Barentshavet var fokus spesielt rettet mot russisk overfiske, omlasting av fisk, kysttorsken, internasjonale forpliktelse og utkast/dumping. Kystvaktens fartøyer som har oljevernuttstyr om bord, har en viktig rolle i den generelle operative beredskapen mot oljesøl. Ifm. forliset av *MS Server* ved Fedje, bisto Kystvakten i betydelig grad over lengre tid. Kystvakten bidro også i 2007 med to fartøyer i beredskap til den statlige slepebåtberedskapen i Nord-Norge innenfor fartøyenes seilingsprogram. Videre bistod Kystvakten i 2007 tollvesenet i over 300 tilfeller, og ordningen med utplassering av tolltjenestemenn på fartøyer i indre kystvakt ble videreført. Dette har vært en prøveordning som ble terminert ved utgangen av 2007, og som skal evalueres i 2008. Kystvakten støttet også forskningsmiljøene i betydelig grad i 2007, bl.a. støttet KV Svalbard Polarinstituttets ekspedisjon til Framstredet mellom Svalbard og Grønland i tre uker. Kystvakten bisto også hovedredningsentralene i over 140 søke- og redningsaksjoner. Kystvaktsentralen mottok over 30 000 henvendelser i 2007, en økning på ca. 20 pst. ift. 2006.

Orion-fly, Lynx-helikoptre og spesielt innleide fly i nord og sør, var meget viktige ressurser til havovervåking også i 2007.

Bidrag til ivaretagelse av samfunnssikkerhet og totalforsvar

Samfunnssikkerhet

Forsvarets rolle i redningstjenesten, Kystvaktens oppgaver, herunder samarbeid med Kystverket om kystberedskap, Heimevernets oppgaver, forsvarssektorens rolle innenfor forebyggende sikkerhet, etterretning og Forsvarets støtte til sivile arrangementer, er de viktigste eksempler på hvordan Forsvaret bidrar til ivaretagelse av sikkerhet i samfunnet. Av konkrete eksempler fra 2007 nevnes Forsvarets administrative og operative bistand til politiet under flommen på Østlandet i juli, deltagelse fra Forsvarets avdelinger i ti leteaksjoner, samt at Forsvaret i 2007 håndterte i overkant av 200 eksplosivryddeoppdrag nasjonalt.

Forsvarets støtte til sivile myndigheter i andre land ble videreført i 2007, blant annet med støtte til sivile myndigheter i Afghanistan gjennom *Provincial Reconstruction Team* (PRT) i Meymaneh. Norge startet i 2007 et bredt samarbeid med montenegrinske myndigheter om oppbygging av deres forsvarsdepartement gjennom forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR).

Forsvaret har gjennom 2007 deltatt i sivil-militære samvirkeøvelser, bl.a. øvelse Tyr og øvelse Gemini, i tillegg til at Forsvaret deltok i den internasjonale redningsøvelsen *Barents Rescue*.

I nordområdene bidro Forsvaret til ivaretagelse av samfunnssikkerhet gjennom Forsvarets løpende oppdrag i nord og ved å øve det sivil-militære samarbeidet.

Fellesoperativt hovedkvarter (FOHK) og Politidirektoratet (POD) utarbeidet og undertegnet i 2007 en samarbeidsavtale om Forsvarets bistand til politiet, som gir utfyllende bestemmelser til Instruks for Forsvarets bistand til politiet av 2003. Samarbeidet mellom Forsvaret og politiet har i 2007 hatt en positiv utvikling, bl.a. ble det etablert forbindelsesoffiser fra FOHK til POD og samarbeidet mellom Etterretningstjenesten og Politiets sikkerhetstjeneste ble videreutviklet.

Forsvaret har også et fokus på samfunnssikkerhet i arbeidet som gjennomføres i forsvarets forskningsmiljøer. Forskning på terrorisme, samfunnssikkerhet og kritisk infrastruktur, tilrettelegging og gjennomføring av krise- og beredskapsspill, samt forskning om masseødeleggelsesvåpen er noen eksempler. Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) avsluttet i 2007 det femte prosjektet i serien «Beskyttelse av samfunnet», BAS 5, med fokus på kritisk infrastruktur, mens et sjette prosjekt, BAS 6, ble startet opp under tittelen «Scenarier og samfunnssikkerhet».

Forsvarsdepartementet publiserte i februar 2007 «Støtte og samarbeid. Det moderniserte totalforsvarskonseptet – en oversikt over viktige ordninger og retningslinjer». Publikasjonen bidrar til å forankre totalforsvarskonseptet i forsvarssektoren samtidig som den utgjør et nyttig verktøy for andre aktører innenfor totalforsvaret.

Vern mot kjemiske, biologiske, radiologiske og atomvåpen (CBRN)

Forsvarets arbeid med CBRN-vern fortsatte i 2007. Som en del av dette ble det besluttet å anskaffe seks søke- og påvisningsvogner, og FFIs analyselaboratorium for stridsmidler ble modernisert.

Objektsikring

Forsvaret planla og øvde i 2007 på sikring av objekter som vil være viktige i krise og krig. Det ble også utarbeidet utfyllende bestemmelser til regelverket for denne virksomheten, for å sikre bedre tilpasning til dagens trusselbilde og ressursituasjon.

4.3.2 Operasjoner i utlandet

Forsvarets bidrag til flernasjonale operasjoner i utlandet var også i 2007 på et høyt nivå, med et gjennomsnitt gjennom året på ca. 680 personell. Hoveddeployeringsområdet var Afghanistan. I tillegg deltok Forsvaret med personell til FN-operasjoner i Afrika og i Midt-Østen, samt NATO- og EU-ledede operasjoner på Balkan.

Regnskapsførte merkostnader direkte knyttet til Norges deltagelse i militære operasjoner i utlandet var i 2007 på ca. 1 198 mill. kroner, herav ca. 60 mill. kroner til eiendom, bygg og anlegg som i hovedsak gikk til etablering av ny leir i Meymaneh i Afghanistan. Dette var en økning fra 2006 på ca. 241 mill. kroner. I Afghanistan bidro Norge til den NATO-ledede *International Security Assistance Force* (ISAF)-styrken med mandat fra FNs sikkerhetsråd. Norske bidrag var konsentrert om to hovedelementer, ett *Provincial Reconstruction Team* (PRT) i Meymaneh i Faryab-provinsen og en utrykningsstyrke for nordregionen, basert i Mazar-e-Sharif.

Norske spesialstyrker var deployert til Kabul-området i perioden mars–september 2007.

Norge var ledende nasjon for driften av Kabul flyplass (*Kabul International Airport* – KAIA), og stilte med sjef og ca. 50 personell i perioden mars–september 2007.

Støtten til UNIFIL II i Libanon, med fire missil-torpedobåter og ett støttefartøy som opererte fra base på Kypros, ble avsluttet i april 2007. Formålet med den maritime operasjonen var å hindre smugling og ulovlig grensepassering langs Libanons kyst.

Fire norske kampfly, med nødvendige støttefunksjoner, deployerte til Litauen medio desember 2007 for å gjennomføre *Air Policing* – luftromskontroll – i Baltikum i en tre-måneders periode.

Et bidrag med en norsk-svensk ingeniøravdeling til FN-operasjonen i Darfur i Sudan ble forbedret, men ikke anvendt i 2007.

Hurtige reaksjonsstyrker

Norge bidro kontinuerlig med ett fartøy i *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* i 2007. Fartøyet seilte ikke med styrken, men var stasjonert i Bergen, klar til å slutte seg til styrken ved behov.

NATO Response Force

Styrker fra Hæren, Sjøforsvaret, Luftforsvaret og fellesinstitusjoner var på beredskap for *NATO Response Force* (NRF). Enkelte av de innmeldte

styrkene til NRF ble sertifisert under øvelse *Steadfast Jaguar* på Cape Verde i 2006, hvor hensikten var å øve de nasjonale bidragene i en flernasjonal NRF-ramme.

Operativ logistikk

Forsvarets logistikk- og støttevirksomhet ble i 2007 dimensjonert ut fra behovet for understøttelse av pågående operasjoner hjemme og i utlandet. Målene for logistikk-tjenesten var å bidra til økt deployeringsevne, fleksibilitet, tilgjengelighet og utholdenhet for den operative strukturen. For å nå denne ambisjonen ble logistikkenhetene modulbasert og nøye tilpasset den operative strukturs behov for å løse sine oppdrag. Etableringen av helhetlige fellesløsninger på tvers av forsvarsgrenene var viktige forutsetninger for understøttelse av operasjonene i 2007. Et tettere samarbeid med sivil sektor ble etablert for å styrke sivil-militære løsninger på områder utenom Forsvarets kjernevirksomhet, både for å løse nasjonale oppgaver og for å understøtte med flernasjonale logistikk-løsninger i operasjoner i utlandet.

Strategisk sjø- og lufttransport

Norge deltok i 2007 aktivt i videreutviklingen av de flernasjonale kapasitetene innenfor strategisk sjø- og lufttransport, og utnyttet aktivt disse kapasitetene gjennom:

- *Sealift Co-ordination Centre* (SCC) i Eindhoven i Nederland med 15 medlemsnasjoner. For 2007 ga senteret Norge alene en innsparing på ca. 25 mill. kroner,
- *Multinational Implementation Arrangement* (MIA) med åtte medlemsnasjoner, som i 2007 bestod av tolv transportskip (RO-RO),
- *Strategic Airlift Interim Solution*. *NATO Maintenance and Supply Agency* (NAMSA) fremforhandlet på vegne av 17 deltager nasjoner en kontrakt for å sikre tilgang til såkalt *outsized cargo* lufttransportkapasitet fra januar 2006. Kontrakten innebærer at nasjonene har tilgang på strategisk lufttransport i form av to fly av typen Antonov 124-100,
- *European Airlift Centre* (EAC) i Eindhoven. EAC gir driftsinnsparinger og økt fleksibilitet gjennom effektiv transportflyvirksomhet blant medlemsnasjonene, og tilbyr medlemsnasjonene å bytte flytjenester innenfor områdene transportfly, luft-til-luft-tanking, elektronisk krigføring, personell- og VIP-transport. I 2007 ga medlemskapet Norge en innsparing på ca. 15 mill. kroner.

Sammenslåingen av SCC og EAC til et felles senter; *Movement Co-ordination Centre Europe*, for å koordinere medlemsnasjonenes behov for land-, sjø- og lufttransport, ble operativt i 2007. Norge videreførte sitt medlemskap ved det nye senteret.

Norge fortsatte i 2007 det multilaterale samarbeidet i NATO for å skaffe alliansen strategisk lufttransportkapasitet gjennom anskaffelse av tre til fire strategiske transportfly av typen C-17. Så langt har 15 nasjoner signert, hvorav to ikke-NATO-land (Finland og Sverige).

4.3.3 Øvelser og alliert trening i Norge

Øvelser

Øvelser og trening for leveranser til sikring av kongehuset, grensevakten, Kystvakten, Heimevernets innsatsstyrker og nasjonal kommandostruktur, samt til våre internasjonale leveranser i ISAF, FN, NRF, og *Nordic Battle Group* ble prioritert i 2007. Det ble vektlagt å koordinere forsvarsgrenvise aktiviteter for å oppnå synergieffekter. Nødvendige aktivitetsreduksjoner som ble iverksatt for at Forsvaret skulle overholde budsjettammen hadde følger for den planlagte øvingsaktiviteten for året totalt sett, ved at forsvarsgrenene kansellerte enkeltøvelser eller justerte ambisjonsnivået på øvelser i andre halvår 2007.

Øvelse *Cold Response 2007* var Forsvarets høyest prioriterte øvelse. Øvelsen ble gjennomført i Nordland og Sør-Troms med stor deltagelse fra alle forsvarsgrener. 16 nasjoner deltok, herunder Sverige, Storbritannia, USA og Danmark, med betydelige kontingenter. Oppdragene som ble trent var i tråd med konseptet for NATOs reaksjonsstyrker. Luftforsvaret deltok i internasjonale øvelser i utlandet med flere strukturelementer. Den nasjonale øvelsen *Arctic Tiger* og NATO-øvelsen *Bold Avenger* ble gjennomført ved Ørland hovedflystasjon med godt øvingsutbytte for deltaende nasjoner.

Forsvarets spesialstyrker øvet iht. plan. Samvirkeøvelsene Gemini og Tyr ga verdifull trening i støtte til politiet iht. bistandsinstruksen.

I Forsvarets øvingsvirksomhet for 2007 ble det også lagt vekt på å tilpasse øvelsene for nasjonal og alliert eksperimentering til støtte for utviklingen av nye operasjonskonsepter, samt innføring av nytt materiell som f.eks. Fridtjof Nansen-klasse fregatter. Øving av mulige nye scenarier Forsvaret kan bli stilt overfor som følge av det sivilmilitære samarbeidet, inkl. øving av beslutningstaking og krisehåndtering, ble også gitt prioritet i 2007.

Forsvarsdepartementet bidro i etableringen av en nasjonal øvingskalender under ledelse av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. For-

svaret ved Landsdelskommando Nord deltok i *Barents Rescue 2007*, som inngår i en øvingsserie under Barentssamarbeidet. Videre deltok Heimevernet som normalt på sivil-militære samvirkeøvelser på regionalt og lokalt nivå gjennom hele året.

NATO ga i 2007 førsteprioritet til trening og øvelser som støtter opp om pågående og fremtidige operasjoner. NATO valgte deretter å prioritere trening og øvelser av deployerbare styrker som NRF og *Combined Joint Task Force*. Norge deltok med stabsoffiserer på flere av disse øvelsene. Hensikten var å bidra til sertifiseringen av NRF-hovedkvarterene, samt bringe kompetanse tilbake til Norge. Hæren og Forsvarets logistikkorganisasjon deltok på *EU Battle Groups* øvelse i Sverige.

Sjøforsvaret deltok på NATO-øvelsen *Noble Mariner 2007* i Skagerrak med missiltorpedobåter, ubåter og støttefartøyer. Øvelsen ble gjennomført som en del av klargjøringen til NRF. I tillegg var avdelinger fra Sjøforsvaret representert på flere NATO- og multinasjonale øvelser i utlandet.

Utenlandsk militær trening i Norge i 2007

Interessen for å trene i Norge er høy blant våre nærmeste allierte, med Storbritannia og Nederland som største aktører. Omfanget av utenlandske avdelingers trening og øving i Norge i 2007 var noe lavere enn i 2006. Hovedårsaken er at britiske *Royal Marines* hvert annet år har en vesentlig mindre deployering til Norge.

I vinterperioden fra januar til april hadde de allierte treningssentrene ved Voss og Harstad, samt Bardufoss flystasjon, tilnærmet fullt belegg. Videre hadde Ørland hovedflystasjon stor utenlandsk aktivitet i løpet av året, bl.a. med gjennomføring av øvelsen *Bold Avenger*. I Porsanger (Garnisonen i Porsanger og Banak flystasjon) var det stor treningsaktivitet i både første og tredje kvartal.

Centre of Excellence for Cold Weather Operations (COE–CWO) ved Fellesoperativt hovedkvarter i Stavanger ble akkreditert av NATO 1. august 2007. COE–CWO har arbeidet med å etablere, koordinere og operere et nettverk med ulike militære og sivile avdelinger og organisasjoner med kaldværskompetanse. I løpet av 2007 tilbød COE–CWO NATO og partnerland en utvidet kursportefølje innenfor kaldværsoperasjoner.

4.4 Strategisk målstyring av Forsvaret

Det ble i Iverksettingsbrevet (IVB) for Forsvaret for 2007 etablert et målbilde som besto av områdene leveranser, økonomi, interne prosesser og mennesker, læring og utvikling. Innenfor de fire perspektivene ble Forsvaret gitt åtte mål.

4.4.1 Leveranser

Forsvarets operative evne, som er en vurdering av den til enhver tid tilgjengelige strukturs evne til å løse Forsvarets oppgaver, jf. Innst. S. nr. 234 (2003–2004) og St.prp. nr. 42 (2003–2004), ble for 2007 vurdert til å være svakt synkende ift. vurdert nivå i 2006. Dette skyldtes særlig konsekvenser som følge av redusert tilgjengelighet på operativ struktur og redusert øvingsaktivitet. Det var i 2007 lavere tilgjengelighet på operative marinesfartøyer, med bakgrunn i den omfattende fornyelsen av Sjøforsvarets overflatefartøyer. I Luftforsvaret gikk tilgjengeligheten på C-130 Hercules transportfly og P-3 Orion maritime overvåkingsfly ned, pga. utskifting av C-130 Hercules og planlagt vedlikehold av P-3 Orion. For kampflyene var imidlertid utviklingen positiv med flere flytimer. De nødvendige aktivitetsreduksjonene som ble iverksatt for å holde budsjettrammen hadde følger for den planlagte øvingsaktiviteten for året totalt sett. Det vises for øvrig til pkt. 4.3 Forsvarets oppgaver.

4.4.2 Økonomi

Innenfor økonomiområdet skal de strategiske målene bidra til å oppnå en mest mulig effektiv utnyttelse av Forsvarets bevilgninger og fullmakter, både årlig og i det flerårige. Forsvarssektoren skal sørge for helhetlig og målrettet bruk av tildelte budsjettmidler, og i dette målet står økt kostnadseffektivitet og økt resultat effektivitet sentralt, herunder å unngå bruk av ressurser på lavere eller ikke-prioriterte formål eller virksomhet. I tillegg skal det være samsvar mellom ambisjonsnivå og bevilgninger i forsvarssektoren, og dette målet fokuserer på balanse mellom vedtatt forsvarsstruktur, aktivitetsnivå og bevilgede ressurser i den flerårige planperioden.

Resultatet på driftssiden ble for 2007 svært bra, noe som viser at sektoren har evne til å tilpasse seg de økonomiske rammer som til enhver tid står til disposisjon. På materiellinvesteringssiden var forbruket noe lavt ift. fastsatt ramme, og tiltak ble iverksatt for å rette på situasjonen. Langtidsplanens økonomiske forutsetninger ble oppfylt med bortimot 98,5 pst. målt ved utgangen av 2007.

4.4.3 Interne prosesser

Forsvaret arbeidet i 2007 med å forbedre evnen til effektiv ressursbruk, gevinstrealisering og forsvarlig forvaltning, for å bidra til en best mulig tilpasset og effektiv understøttelse av den operative virksomheten. Forsvarsdepartementet anser at gevin-

strealiseringen i forsvarssektoren har vært tilfredsstillende så langt i perioden 2005–2008, selv om det gjenstår utfordringer på noen områder. I 2007 ble det lagt vekt på å implementere tiltak for å effektivisere logistikk- og støttevirksomheten. Så langt i perioden har Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) realisert om lag 72 pst. av de totale gevinstrealiseringskravene for inneværende periode. I tillegg har det, som informert om i St.prp. nr. 1 (2007–2008), blitt iverksatt en rekke tiltak for å effektivisere den totale vedlikeholdsvirksomheten i FLO. Formålet er å optimalisere verkstedsvirksomheten gjennom bedre samlet kapasitetsutnyttelse og mer rasjonell drift av verkstedene.

Når det gjelder forsvarlig forvaltning, ble det nedlagt et betydelig forbedringsarbeid i løpet av 2007. På mange områder er Forsvaret på riktig vei, men det gjenstår imidlertid fortsatt utfordringer på flere områder innenfor forvaltningen, herunder materiellforvaltning.

4.4.4 Mennesker, læring og utvikling

Ved utgangen av 2007 hadde Forsvaret om lag 16 000 årsverk med en positiv utvikling innenfor prioriterte personellkategorier gjennom året. Antallet avdelingsbefal økte og dette bidro til å gi Forsvaret en personellstruktur som var bedre tilpasset de operative behov. Årsverksforbruket var større enn planlagt, men forklares ved økt tilsetningsbehov innenfor enkelte områder for å løse kritiske oppgaver, samtidig som omstillingen innenfor enkelte områder ikke frigjorde årsverk i samsvar med forutsetningene i langtidsplanen for 2005–2008. Den nye langtidsplanen legger opp til fortsatt noe vekst i Forsvarets bemanning frem mot 2012.

Forsvarets personell- og kompetansestruktur var i 2007 i hovedsak tilfredsstillende ift. organisasjonens behov. Enkelte nisjemiljøer hadde imidlertid for liten bemanning av kritisk kompetanse som medførte et noe redusert aktivitetsnivå innenfor enkelte områder. Dette gjaldt spesielt kompetansemiljøer som er aktuelle for operasjoner i utlandet og innenfor investeringsområdet. Det ble iverksatt tiltak for å styrke disse kompetansemiljøene.

Det var i 2007 økt rekruttering til Forsvarets skoler i stor konkurranse med samfunnet for øvrig. Forsvaret har i noen år hatt lave søkertall til befals- og krigsskoleutdanning. Det ble i 2007 iverksatt en prøveordning med gjennomgående utdanning fra videregående skole til befals- og krigsskoleutdanning. Denne skal evalueres og legges til grunn for en eventuell formalisering av prøveordningen.

Tabellen under viser en oversikt over søkere og antall tatt opp ved Forsvarets skoler i 2007:

Tabell 4.2 Oversikt over søkere og antall tatt opp ved Forsvarets skoler i 2007

	Antall søkere			Antall tatt opp		
	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner
Grunnleggende befalsutdanning	3 090	2 540	550	780	676	104
Grunnleggende offisersutdanning	337	289	48	152	134	18
Videregående offisersutdanning	451	408	43	62	55	7

Ved utgangen av 2007 var kvinneandelen blant befal og vervede 7,5 pst. mot 7 pst. i 2006. Dette er en positiv utvikling. I 2007 møtte de første kvinnene til sesjon etter at ordningen med å kalle inn kvinner til frivillig sesjon ble iverksatt. Antallet kvinner som har møtt til sesjon gir gode prognoser for fremtidig økning av kvinneandelen i Forsvaret. Totalt 2 401 kvinner møtte til sesjon i 2007. Av disse ble 2 251 funnet tjenestedyktige og 502 av denne gruppen startet førstegangstjenesten i 2007. En effekt av den økte andelen kvinner som starter på førstegangstjenesten, vil trolig vise seg i 2009 gjennom en økning i antall kvinner på befalsskole eller som vervede.

Gjennom familierpolitikken søkes etablert tiltak som skal bidra til å redusere evt. negative effekter av Forsvarets særskilte tjenestevilkår. I løpet av 2007 var det fokus på utvikling og drift av familieforumet. Dette er det høyeste koordinerende organet i Forsvaret med fokus på oppfølging og iverksetting av tiltak for å tilrettelegge for et godt familieliv. Det er etablert lokale, regionale og et sentralt familieforum, i tillegg til lokale familienettverk. Målet er å nå frem til familiene som ikke nødvendigvis er bosatt der den ansatte jobber. I virksomhetsåret 2007 ble det etablert funksjoner som familiekordinatorer over hele landet. Forsvaret tilrettela og gjennomførte også samlivskurs, som skal forebygge samlivsbrudd. Kurset er fortrinnsvis rettet mot personell som skal tjenestegjøre i operasjoner i utlandet. I 2007 etablerte Forsvaret en felles familieweb på Forsvarets nettsider for bedre å synliggjøre familierpolitikken, og kommunisere familietiltak og andre forhold til alle ansatte.

Regjeringens arbeid for å styrke veteranenes rettigheter og oppfølging fortsatte i 2007. Det ble lagt vekt på at Forsvarets personell får oppfølging før, under og etter operasjoner i utlandet, og koordinerte tiltak ble i 2007 gjennomført for å fremme god helse i disse tre fasene. I august 2007 ble det lagt frem to rapporter fra to arbeidsgrupper som foreslo flere tiltak for å ytterligere styrke veteranenes rettigheter. Den ene gruppen, som var interdepartemental, så på veteranenes økonomiske rettigheter ved personskade. Den andre gruppen så på arbeidsgivers ansvar og veteranenes rettigheter ift.

Forsvaret som arbeidsgiver. I 2007 ble Forsvarsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet enig om en oppgave- og ansvarsfordeling når det gjelder helsetjenester til våre veteraner, der Forsvaret får ansvaret for å gi veteranene oppfølging i ett år etter avsluttet tjeneste. For å styrke psykiatritjenesten i tråd med dette, ble fire vakante stillinger lyst ut i 2007 med ansettelse i 2008. I samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet arbeides det i Forsvaret videre med implementering og konkretisering av oppgave- og ansvarsfordelingen.

4.5 Materiell- og infrastruktur

4.5.1 Materiellinvesteringer

Materiellinvesteringene i Forsvaret skal bidra til å tilpasse fremtidig struktur til nye oppgaver og utfordringer, samt skape forbedringer i eksisterende struktur der dette er nødvendig. Omfang og fremdrift tilpasses de til enhver tid gjeldende økonomiske rammer og strukturplaner. Ved behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2006–2007) ble det bevilget 7 827 mill. kroner til materiellinvesteringer i 2007.

Status og fremdrift i de enkelte kategori 1-materiellprosjektene er omtalt under prosjektbeskrivelsene i del II, kapittel 1760, post 45. Budsjettmidlene i 2007 ble i stor grad benyttet til tidligere godkjente anskaffelser, men anskaffelser som nytt sjømålsmissil og nye transportfly hadde også store utbetalinger.

De største anskaffelsene til Hæren i 2007 var pansrede kjøretøy av ulike typer, materiell for funksjonen kommando-, kontroll- og informasjonssystemer, samt bro- og fergemateriell. Det ble også anskaffet panserbekjempelsesvåpen med middels rekkevidde og inngått kontrakt om nye håndvåpen til Forsvaret.

De største anskaffelsene til Sjøforsvaret var nye fregatter, i tillegg til Skjold-klasse missiltorpedobåt og nytt sjømålsmissil.

De største anskaffelsene til Luftforsvaret var nye enhetshelikoptre og transportfly. Oppdatering av kampflyvåpenet med oppgradering og modernisering.

sering av F-16 og anskaffelse av nye våpen ble også gjennomført.

Flere av de planlagte anskaffelsene til Heimevernet ble i 2007 ikke realisert i tråd med planene. Imidlertid ble det levert et vesentlig antall stridsvester og nye håndvåpen i samme periode.

Innenfor området informasjonsinfrastruktur ble første løsning for *Battlefield Management System* (BMS) tatt i bruk i Afghanistan. Dette er et system for identifisering og sporing av egne styrker, noe som bedrer sikkerheten i operasjoner i utlandet.

Utrulling av Forsvarets informasjonssystem for høygradert nivå ble igangsatt.

I LOS-programmet i Forsvaret var aktiviteten i 2007 knyttet til realisering av en ny løsning for økonomi og forsyning gjennom Økonomiprojektet. Kontrakt med leverandør ble inngått i januar 2007, og året gikk med til å definere og utvikle ny løsning.

Innenfor Forsvarets kommunikasjonsinfrastruktur ble nødvendig oppgradering, vedlikehold og utskiftninger i stamrutenettet ivaretatt.

I 2007 ga Forsvarsdepartementet oppdrag til FLO om anskaffelse av kirurgiske enheter og andre typer sanitetssystemer. Det ble dessuten iverksatt suppleringsanskaffelser av etableringsmaterieell for å ha tilstrekkelig materieell til å etablere midlertidige leire ifm. operasjoner i utlandet.

4.5.2 Nybygg og nyanlegg

Forsvarsbygg ferdigstilte i 2007 en rekke prosjekter, bl.a. lokaler for Forsvarets stabsmusikkorps på Akershus festning, forlegningsbygg på Rena, idrettshall og flerbrukshall (fase 2) på Setermoen, ny brannstasjon på Ørland flystasjon og Camp Meymaneh i Afghanistan.

Stortinget stilte, gjennom behandlingen av Innst. S. nr. 234 (2003–2004) til St.prp. nr. 42 (2003–2004), krav om reduksjon av prosjektkostnader pr. kvm på 10–20 pst. ift. 2004-nivå, noe som i fireårsperioden 2005–2008 tilsvarer reduserte investeringskostnader på ca. 200 mill. kroner. Forsvarsbygg ligger godt an til å nå dette målet, og hadde ved utgangen av 2007 synliggjort akkumulerte innsparinger på ca. 155 mill. kroner.

I 2007 ble det investert i nasjonalfinansiert eiendom, bygg og anlegg for ca. 1 567 mill. kroner (post 47). Dette var lavere enn tilgjengelig ramme. En viktig årsak til dette var at investeringsprosessen var preget av et stramt leverandørmarked, både i entreprenør- og konsulentbransjen, og at det i en del tilfeller tok lenger tid enn forventet å fremstikke grunnlagsdokumentene for prosjektene.

4.5.3 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider

Midler til gjennomføring av fellesfinansierte investeringsprosjekter i Norge, som over tid dekkes av NATO gjennom tilsvarende inntekter på kapitlet, utgjorde 260 mill. kroner (post 48) i 2007. I tillegg var det satt av totalt 110 mill. kroner for nasjonale utgifter i tilknytning til fellesfinansierte prosjekter (post 44). SINDRE II-radarene i Honningsvåg, Senja og Njunis ble satt i operativ drift i 2007. Prosjektet vil bli avsluttet ett år etter at siste stasjon settes i drift, forutsatt at radarene har levert kontraktfestet stabilitet. Bygningsarbeidene for nytt *Joint Warfare Centre* gikk iht. plan, og ligger innenfor godkjent kostnadsramme. Lav fremdrift i NATO-prosjektene førte til både utgifts- og inntektsreduksjon for de fellesfinansierte investeringspostene i 2007.

4.6 Verneplikten

Forsvarets behov er styrende for antall vernepliktige mannskaper som blir kalt inn og avtjener førstegangstjeneste. Antall vernepliktige mannskaper i 2007 var i samsvar med dette behovet. I 2007 var det 25 pst. flere som fullførte førstegangstjeneste enn i 2006. For kvinner som fullførte førstegangstjeneste har det vært en økning på 311 fra 86 i 2003 til 397 i 2007, og med en økning på 30 pst. fra 2006. Imidlertid var det for kvinner et betydelig fall fra sesjonering til oppmøte på første utdanningsdag i 2007. Noe av årsaken kan være at det går lang tid mellom sesjon og innkalling. Det jobbes med å løse denne utfordringen bl.a. gjennom tettere oppfølging fra sesjon til innkalling. I tillegg planlegger regjeringen innføring av en ny todelt sesjonsordning som forventes å redusere frafallet, jf. omtale i del I, 3.4 Hovedprioriteringer i 2009.

Tabell 4.3 Førstegangstjeneste – utvikling 2003–2007

Førstegangstjeneste	2003		2004		2005		2006		2007	
	Totalt	Herav kvinner	Totalt	Herav kvinner	Totalt	Herav kvinner	Totalt	Herav kvinner	Totalt	Herav kvinner
Planlagt styrke første utdanningsdag	11 883		10 813		8 492		10 141		10 786	
Faktisk styrke første utdanningsdag	12 144	174	10 791	404	7 930	360	10 025	491	9 968	502
Andel faktisk styrke ift. planlagt (pst.)	102		99		93		99		92	
Antallet som fullførte førstegangstjenesten (året etter)	9 464	148	8 965	350	6 579	305	8 230	397		
Andel ift. faktisk styrke første utdanningsdag (pst.)	78	85	83	87	83	85	82	81		

Totalt 34 859 personer ble klassifisert på sesjon i 2007.

I 2007 ble ca. 4 000 vernepliktige overført for disponering og tjenestegjøring i Heimevernet. Videre ble ca. 1 500 personer overført til Sivilforsvaret.

4.7 Forskning og utvikling (FoU)

FoU-aktivitetene som dekkes over forsvarsbudsjettet var i 2007 innrettet mot tilpasning av teknologi for militære formål, utvikling av konsepter for militære operasjoner og understøttelse av og tilretteleggelse for investeringer. Den største delen av FoU-innsatsen var knyttet til pågående og fremtidige materiellanskaffelser. FoU-aktiviteter utgjorde også grunnlaget for forskningsbasert undervisning ved Forsvarets skoler. Forsvarets forskningsinstitutt utfører en vesentlig del av FoU-aktivitetene.

4.8 Nærings samarbeid og samarbeid med andre offentlige virksomheter nasjonalt og internasjonalt

Forsvaret videreførte i 2007 nærings samarbeidet og annet samarbeid med offentlige virksomheter nasjonalt og internasjonalt, for å fremskaffe og opprettholde ulike kapabiliteter som kreves for å ivareta pålagte oppgaver. Næringslivet bidro i alt fra kompliserte og integrerte prosesser innenfor materiellutvikling, produksjon og drift, til mer enkle materiell-, vare- og tjenesteleveranser.

4.9 Omtale av Forsvarsbygg, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Forsvarets forskningsinstitutt

4.9.1 Forsvarsbygg

Pr. 1. januar 2007 ble det utført 1 269 årsverk i Forsvarsbygg, en bemanning som økte til 1 279 årsverk ved slutten av året som følge av økt aktivitet innenfor utvikling (investering).

Forsvarsbygg mottok i 2007 ingen vesentlige merknader til regnskapet eller virksomheten fra Riksrevisjonen. Risikostyring var implementert som en integrert del av Forsvarsbyggs virksomhetsstyring for 2007 og bidro til å forbedre evnen til forsvarlig forvaltning.

Utleie og eiendomsforvaltning

Forsvarsbygg prioriterte i 2007 gjennomføring av tilstandsanalyser, slik at status og reell utvikling i EBA-massen vil være kartlagt og dokumentert ved utgangen av perioden 2005–2008. I 2008 gjenstår ca. 1 mill. kvm for å sikre at hele EBA-massen blir kontrollert innen utgangen av året. Basert på de tilstandsanalysene som har blitt gjennomført så langt synes gjennomsnittlig teknisk tilstand å være relativt god, selv om det er registrert et betydelig vedlikeholdsbehov.

Forsvarsbygg hadde, basert på avtalte priser, for tjenesteytelsene forvaltning, løpende drift, vedlikehold, utvikling og renhold, oppnådd en samlet kostnadsreduksjon ved inngangen til 2008 på i underkant av 30 pst. Dette oppfattes å være tilfredsstillende sammenlignet med kravet Stortinget

har stilt til effektivisering og rasjonalisering av Forsvarsbyggs eiendomsforvaltning med 20 pst. innen utgangen av 2006 og ytterligere minimum 10 pst. innen utgangen av 2008. Forsvarsbygg har i tillegg effektivisert virksomheten ytterligere for å kompensere for økte kostnader knyttet til bl.a. lønnsvekst, pensjonskostnader og betydelig prisstigning på materialer og tjenester.

Nasjonale festningsverk

Forsvarsbygg gjennomførte i 2007 tilstandsanalyser av samtlige nasjonale festningsverk. Samlet vurdering av resultatene ble oversendt Forsvarsdepartementet i 2008. Arbeidet avdekket at det er et stort udekket vedlikeholdsbehov på festningene, jf. del II, kapittel 1710.

Avhending

Forsvarsbygg oppnådde i 2007 et nettoresultat på ca. 437 mill. kroner gjennom avhending og salg av grunneiendommer, herunder avhending av ca. 285 000 kvm bygningsmasse.

4.9.2 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) erfarte i 2007 en økende etterspørsel etter råd og veiledning, spesielt innenfor vurdering av objekters skjermingsverdighet. Det var også en økt fokus på informasjonssikkerhet (herunder verdivurdering) ifm. planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Oppdaterte veiledninger til lov og forskrift ble forløpende lagt ut på NSMs sider på internett. Videre har brukerstøtten i tilknytning til både systemet for personkontroll og *National Distribution Authority* (NDA) fått gode tilbakemeldinger når det gjelder tilgjengelighet og saksbehandlingstid.

NSM utga i 2007 sin årlige risikovurdering som har endret navn til «Rapport om sikkerhetstilstanden». Det ble videre igangsatt et arbeid for å etablere et system for rapportering av sikkerhetstruende hendelser med sentralt rapporteringspunkt. Dette skal gi et bedre analysegrunnlag og oversikt over sikkerhetsbildet. NSM utarbeidet i 2007 enkelte landvurderinger til støtte for klareringsmyndighetene.

Gjennom løpende operativ virksomhet bidro *Norwegian Computer Emergency Response Team* (NorCERT) i 2007 til rettidig og effektiv håndtering av internettrusler og -angrep mot virksomheter med viktige samfunnsfunksjoner. Samtidig etablerte NorCERT nettverk og kompetanse for å være forberedt på evt. fremtidige alvorlige IKT-anslag mot Norge.

Som en viktig del av arbeidet med å operasjonalisere NSMs strategi ble det iverksatt en ny og tilpasset organisasjon på avdelings- og seksjonsnivå, bl.a. for å sikre at analyse, verdivurdering og tilsyn ses i sammenheng, og for å bedre måloppnåelsen innenfor sikkerhetsgodkjenning av informasjonssystemer.

4.9.3 Forsvarets forskningsinstitutt

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) inndelte i 2007 sine aktiviteter i fem hovedområder: Transformasjon og CDE (*Concept Development and Experimentation*), terrorisme og samfunnsikkerhet, innføring av nettverksbasert forsvar, militære operasjoner, samt forsvar og sikkerhet i nordområdene.

Instituttets totale omsetning var i 2007 på 620 mill. kroner, en økning på 9,3 pst. fra 2006.

Basisbevilgningen, som i 2007 utgjorde om lag 24 pst. av FFIs inntekter, dekket utgifter til grunnlagsstudier og forskningsstrategiske programmer.

I 2007 utgjorde oppdragsforskningen, i det alt vesentlige for Forsvaret og Forsvarsdepartementet, rundt 63 pst. av FFIs samlede aktivitetsnivå.

FFI utførte også forvaltningsoppdrag for Forsvarsdepartementet, som utgjorde noe mer enn 5 pst. av den samlede omsetningen ved FFI i 2007. Oppdragene var bl.a. kostnadsberegninger og faglig støtte til arbeidet med ny langtidsplan, og deltagelse i internasjonale vitenskapelige og teknologiske fora.

FFI utførte også forskning på oppdrag fra sivile kunder i inn- og utland. Disse aktivitetene utgjorde i 2007 rundt 8 pst. av aktivitetene ved FFI.

FFI måler brukertilfredshet i enkeltprosjekter. FFIs måling viste at den gjennomsnittlige brukertilfredsheten økte fra 4,8 i 2006 til 5,2 i 2007 (6 er beste karakter).

Del II
Budsjettforslag

Programområde 04 Militært forsvar

Programkategori 04.10 Militært forsvar m.v.

Kapitlene i budsjettet

De følgende to tabeller viser nominelle endringer på de forskjellige kapitlene. Det betyr at det i forslaget for 2009 er lagt inn pris- og lønnskompensasjon og virkningen i 2009 av soldatoppgjøret i 2008.

På utgiftssiden er budsjetterte inntekter inkludert iht. etablert praksis. Dersom inntektene blir lavere enn budsjetterte, vil forsvarsrammen bli tilsvarende redusert. Om inntektene blir større enn budsjetterte, gjelder Forsvarsdepartementets generelle merinntektsfullmakt.

Utgifter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

Utgifter fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	Militært forsvar m.v.				
1700	Forsvarsdepartementet	340 707	333 386	354 094	6,2
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	1 025 475	989 000	667 562	-32,5
1716	Forsvarets forskningsinstitutt	147 034	150 191	153 870	2,4
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	590 787	610 796	687 124	12,5
1720	Felles ledelse og kommandoapparat	2 248 822	1 834 280	2 091 392	14,0
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	115 558	103 900	108 333	4,3
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	2 233 815	2 174 458	2 393 548	10,1
1731	Hæren	3 808 360	3 967 421	4 275 893	7,8
1732	Sjøforsvaret	2 746 179	2 846 940	3 093 100	8,6
1733	Luftforsvaret	3 427 846	3 406 254	3 711 208	9,0
1734	Heimevernet	1 087 425	1 082 867	1 009 790	-6,7
1735	Etterretningstjenesten	799 364	834 347	893 028	7,0
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon	2 984 672	2 500 807	2 938 011	17,5
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	8 453 070	8 854 548	8 829 817	-0,3
1790	Kystvakten	845 356	842 563	889 104	5,5
1791	Redningshelikoptertjenesten	403 663	31 835	42 557	33,7
1792	Norske styrker i utlandet	1 197 593	732 090	1 042 542	42,4
1795	Kulturelle og allmenntilgittige formål	257 813	244 489	277 323	13,4
	Sum kategori 04.10	32 713 539	31 540 172	33 458 296	6,1
	Sum utgifter	32 713 539	31 540 172	33 458 296	6,1

Inntekter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

Inntekter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	Militært forsvar m.v.				
4700	Forsvarsdepartementet	4 380	200	209	4,5
4710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	436 588	152 000	22 000	-85,5
4719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	8 644			
4720	Felles ledelse og kommandoapparat	35 584	5 253	5 304	1,0
4723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	10 645	2 700	2 819	4,4
4725	Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben	96 231	39 677	40 590	2,3
4731	Hæren	27 966	3 465	3 545	2,3
4732	Sjøforsvaret	37 914	23 140	23 672	2,3
4733	Luftforsvaret	103 834	58 180	95 518	64,2
4734	Heimevernet	6 648	1 796	1 837	2,3
4740	Forsvarets logistikkorganisasjon	565 962	225 244	230 931	2,5
4760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	173 940	273 230	348 000	27,4
4790	Kystvakten	7 524	375	384	2,4
4791	Redningshelikoptertjenesten	269 112			
4792	Norske styrker i utlandet	32 783	10 124	10 124	0,0
4795	Kulturelle og allmennyttige formål	9 886	2 316	2 369	2,3
4799	Militære bøter	666	500	500	0,0
	Sum kategori 04.10	1 828 307	798 200	787 802	-1,3
	Sum inntekter	1 828 307	798 200	787 802	-1,3

Kap. 1700 Forsvarsdepartementet

					(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	
01	Driftsutgifter	332 185	319 113	337 821	
73	Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	8 522	14 273	16 273	
	Sum kap. 1700	340 707	333 386	354 094	

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med 7,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Endringen er i hovedsak relatert til økte lønnsutgifter, bl.a. knyttet til etablering av kommunikasjonsenheten. Den planlagte nedleg-

gelsen av Avdeling for operasjons- og beredskapsplanlegging i Forsvarsdepartementet, med overføring av hovedtyngden til Forsvarsstaben, vil medføre en reduksjon av driftsutgiftene på kapittel 1700, med en tilsvarende økning på kapittel 1720. De

budsjettekniske konsekvensene av dette er ikke ferdig utredet, og Forsvarsdepartementet vil

komme tilbake til dette i Revidert nasjonalbudsjett i 2009.

Tabell 5.1 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2008–2009	18,7
Lønns- og priskompensasjon	-17,4
Endringer justert for kompensasjoner	1,3
Overføring av budsjettansvar for kommunikasjonsenheten fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet (fra kapittel 1720)	-7,0
Rammeoverføring til Fornyings- og administrasjonsdepartementet ifm. med ny modell for finansiering av Departementenes servicesenter	13,1
Reell endring av posten	7,4

Posten dekker Forsvarsdepartementets ordinære driftsutgifter som lønn og godtgjørelser, reiser i inn- og utland, representasjon, kompetanseoppbygging, utgifter til husleie, vedlikehold og drift av bygningsmassen. I tillegg belastes alle utgifter til Norges delegasjon til NATO, Forsvarsdepartementets spesialutsending til den norske ambassaden i Washington, en norsk representant i det overordnede organet for ressursplanlegging i NATO (*Chairman of the Civilian and Military Budget Committee*) og en stilling som assisterende forsvarsråd i EU-delegasjonen. Under Forsvarsdepartementets driftsutgifter er det også avsatt midler til forvaltningsoppdrag som Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) utfører for Forsvarsdepartementet. Midlene skal bl.a. dekke representasjon i internasjonale fora og forvaltningsmessige utredninger.

For å styrke forsvarssjefens evne til å planlegge og styre operativ virksomhet, inkl. planlagte og pågående operasjoner, flyttes hovedtyngden av disse funksjonene fra Forsvarsdepartementet til Forsvarsstaben. Avdeling for operasjons- og beredskapsplanlegging i Forsvarsdepartementet planlegges derfor nedlagt 31. desember 2008, jf. omtale under kapittel 1720 Felles ledelse og kommandoapparat og del III, 6 Informasjonssaker.

Det er i 2008 opprettet en egen kommunikasjonsenhet i Forsvarsdepartementet. Hensikten er å samle presse- og informasjonstjenestene som tidligere var adskilt i Forsvarsdepartementet og Forsvarsstaben slik at de strategiske aspektene også for dette området er integrert i Forsvarsdepartementet. Den nye enheten har en egen talsfunksjon for forsvarssjefen. Den samlede presse- og informasjonstjenesten vil bli videreutviklet i 2009.

Departementet vil i 2009 videreføre det arbeidet som er påbegynt i 2008 med å foreta en helhetlig gjennomgang av departementets organisasjon

for å sikre bedret politisk-strategisk styring av sektoren, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008).

Post 73 Forskning og utvikling

Forsknings- og utviklingsaktiviteten videreføres i all hovedsak på samme nivå i 2009 som i 2008. Posten er reelt økt med 1,7 mill. kroner og er i hovedsak relatert til økt satsing på forskning innenfor sikkerhets- og forsvarspolitikk gjennom tilskudd til oppbygging av forskningsprogrammet «NATO i en endret verden» ved Institutt for forsvarsstudier (IFS) i samarbeid med Universitetet i Oslo (UiO) i 2009.

IFS har i samarbeid med UiO utarbeidet et rammeprogram for et prosjekt om NATOs rolle i en endret verden. Norge mangler i dag dyptgående og fokusert forskning på NATO og de komplekse utfordringene og mulighetene alliansen står overfor. Særlig gjelder dette utfordringer knyttet til NATOs rolle både i Europa og globalt, samt medlemslandenes forventninger til alliansen og NATOs fremtid. Forskningsprogrammet vil bidra til å gjøre norske beslutningstagere bedre i stand til å forstå og håndtere utviklingen i NATO og utfordringene alliansen vil stå overfor, og er i tråd med Forsvarsdepartementets forskningspolitiske prioriteringer. Forsvarsdepartementet tar sikte på å støtte prosjektet gjennom en femårsperiode med til sammen ca. 6,7 mill. kroner.

Forsvarsdepartementet viderefører sin støtte til forskning innenfor sikkerhets- og forsvarspolitikk ved årlig tildeling til kortvarige prosjekter (inntil to år), samt støtte til langsiktig kompetansebygging. Langsiktig kompetansebygging i form av doktorgrads- og postdoktorgradsstipendier vil videreføres på 2008-nivået i 2009.

I tråd med Innst. S. nr. 31 (2007–2008), jf. St.meld. nr. 36 (2006–2007) «Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret», er det iverksatt to forskningsprosjekter som vil vare over flere år. Det ene

prosjektet innebærer en fortløpende kartlegging av og forskning på årskullene i Forsvaret. Det andre prosjektet innebærer forskning på kultur og holdninger i Forsvaret.

Kap. 4700 Forsvarsdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	159	200	209
16	Refusjon fødselspenger	2 001		
18	Refusjon sykepenger	2 220		
	Sum kap. 4700	4 380	200	209

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008. Inntektene gjelder husleieinntekter ifm. utleie av Artilleriloftet på Akershus festning.

Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
24	Driftsresultat	-541 338	-511 000	-940 000
46	Ekstraordinært vedlikehold, <i>kan overføres</i>			24 000
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	1 566 813	1 500 000	1 583 562
	Sum kap. 1710	1 025 475	989 000	667 562

Forsvarsbygg er totalleverandør av eiendoms-tjenester til forsvarssektoren og forvalter forsvarssektorens eiendommer, bygg og anlegg (EBA). Virksomheten dekker sine kostnader gjennom husleie fra brukerne, betaling for utførte oppdrag og bevilgninger til nybygg og nyanlegg. I begrenset utstrekning, og for å utnytte periodevis ledig kapasitet, kan deler av inntjeningen også komme fra leveranser til virksomheter utenfor forsvarssektoren, så fremt løsning av oppgaver for forsvarssektoren ikke påvirkes negativt.

I perioden 2009–2012 vil Forsvarsbygg tilpasse sin virksomhet i tråd med de endringer som følger av den nye langtidsplanen. Dette innebærer fortsatt fokus på interneffektivisering av de tjenester som leveres, fortsatt fornyelse av bygningsmassen, herunder nødvendige investeringer knyttet til

tiltakene i ny langtidsplan, samt avhending av utrangert EBA.

Post 24 Driftsresultat

For 2009 foreslås det et krav til driftsresultat på 940 mill. kroner. Av dette beløpet utgjør kapitalelementet i husleien som betales av forsvarssektorens brukere 842 mill. kroner.

Kravet til driftsresultat i 2009 medfører en økning på 429 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2008. Endringen er i hovedsak relatert til at kapitalelementet i den brukerbetalte husleien økes som følge av at avskrivningsgrunnlaget utvides til også å omfatte nasjonal operativ EBA og NATO infrastruktur i Norge, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) pkt. 1.8.11 og St.prp. nr. 48 (2007–2008) pkt. 7.15.3.2. Endringen er en teknisk juste-

ring. Dette innebærer at forslag til bevilgninger på de respektive driftskapitlene i sum er økt tilsvarende økningen i kapitalelementet. I tillegg til endringen i husleiens kapitalelement, er kravet til driftsresultat økt med 98 mill. kroner, bl.a. for å sikre gjennomføringen av prioriterte EBA-investeringer.

Post 46 Ekstraordinært vedlikehold

Gjennom tilstandsvurdering av samtlige nasjonale festningsverk har Forsvarsbygg avdekket et betydelig vedlikeholdsbehov som ikke kan dekkes gjennom de ordinære bevilgningene på kapittel 1795, post 01 og de årlige inntektene fra festningsverkene. Det er derfor nødvendig å tilføre midler over tid for ekstraordinært vedlikehold av festningsverkene. For 2009 foreslås det avsatt 24 mill. kroner til ekstraordinært vedlikehold av de nasjonale festningsverkene for å starte arbeidet med å utbedre festningsmurer og bygg som utgjør stor personfare, eller fare for helse og miljø.

Post 47 Nybygg og nyanlegg

For 2009 foreslås det avsatt 1 583,6 mill. kroner til nasjonalfinansierte investeringer i eiendom, bygg og anlegg. Dette er reell økning på 50 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008, og innebærer totalt sett en vesentlig satsing på EBA for raskest mulig å igangsette prosjekter for gjennomføring av målene i den nye langtidsplanen.

Hovedsatsingen innenfor investeringer i eiendom, bygg og anlegg vil i 2009 være igangsetting av nye, prioriterte prosjekter knyttet til omstilling og effektivisering av virksomheten for å følge opp gjennomføringen av den nye langtidsplanen. Videre vil bevilgningen bli benyttet til tiltak som er knyttet til å oppfylle krav i lover og forskrifter, til gjenanskaffelse av EBA og til EBA-prosjekter som det er behov for som følge av anskaffelse av nytt materiell.

I denne proposisjonen legges det frem ett nytt prosjekt med kostnadsramme over 100 mill. kroner.

Nye prosjekter med kostnadsramme over 100 mill. kroner (kategori 1-prosjekter)

Nytt ledelsesbygg for Etterretningsbataljonen på Setermoen

Dagens bygg og anlegg for Etterretningsbataljonen på Setermoen er lite egnet og det er betydelig

underkapasitet ift. nåværende og fremtidige behov. Nybygget vil bli plassert i overensstemmelse med planen for en kompakt leir på Setermoen. Flytting av jegerutdanningen ved Porsangmoen til Setermoen ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008). Jegerutdanningens behov for kontor- og undervisningslokaler vil bli ivaretatt i det nye ledelsesbygget.

Prosjektet for nytt ledelsesbygg for Etterretningsbataljonen på Setermoen foreslås gjennomført innenfor en kostnadsramme på 267 mill. kroner.

Status og fremdrift i pågående prosjekter over 500 mill. kroner

Gråfjell – Regionfelt Østlandet

Prosjektet for Regionfelt Østlandet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 232 (2001–2002), jf. St.prp. nr. 55 (2001–2002). Regionfeltet i Østerdalen vil bli brukt til å øve skarpskyting, manøvrering og samvirke mellom ulike enheter. De planlagte anleggene omfatter bl.a. skytefeltadministrasjon med infrastruktur, angrepsfelt, område for langdistanseskyting, ammunisjonslager og anlegg for øving av strid i bebygd område.

En mindre del av Regionfelt Østlandet ble tatt i bruk i 2005. Et viktig anlegg i feltet, Angrepsfelt sør, ble åpnet i mai 2007. Ammunisjonslageret i fjell ferdigstilles i løpet av 2008, og arbeidet med prøve- og forsøksanleggene er i gang og planlagt ferdigstilt i 2009. Det vil i 2009 også bli arbeidet med baneanlegget i Angrepsfelt nord og planleggingen av langdistanseplasser vil bli videreført. Arbeidet for å sikre at miljømål og vilkår i offentlige planer og tillatelser ivaretas i driften videreføres. Som følge av at Regionfelt Østlandet er tatt i bruk vil Hjerkinnskytefelt ikke benyttes fra 2009.

I grunnervervet for Regionfelt Østlandet er kontantoppjøret avsluttet. Det pågår en jordskifteprosess for de partene som ønsker makeskifte som erstatningsform. Utkast til en skifteplan er forventet å foreligge i løpet av 2009. Samtidig jobber jordskifteretten med å avgjøre eiendomsrettslige spørsmål som må avklares ifm. gjennomføringen av jordskiftet og kontanterstatningsskjønnet.

Prosjekter over 100 mill. kroner

I tabell 5.2 er det gitt en oversikt over prosjekter med kostnadsramme over 100 mill. kroner og forventet utbetaling i 2009.

Tabell 5.2 Prosjekter over 100 mill. kroner

Sted	Prosjektnavn	Kostnads- ramme	Utbetaling 2009	(i mill. kr)
				Til utbetaling senere
Bodø	Lokaler for redningshelikoptertjenesten	133	7	0
Gråfjell	Regionfelt Østlandet	2 097	96	97
Hele landet	Bakke-til-luft radioer	182	40	49
Haakonssvern	Ombygging og utvidelse av tørrdokk	396	24	0
Haakonssvern	Nytt militært treningsanlegg	355	142	127
Mauken-Blåtind	Sammenslåing av skytefelt	444	50	228
Rena	Forlegninger for befal og vervede (fase 2)	120	5	0
Setermoen	Ledelses- og undervisningsbygg (fase 1)	201	38	0
Setermoen	Flerbrukshall (fase 3)	294	140	42
Setermoen	Ledelsesbygg for Etterretningsbataljonen	267	50	217
Skjold	Flerbrukshall (fase 1)	134	23	0

I prisjustering av EBA-prosjekter tar Forsvarsdepartementet hensyn til den særskilte kostnadsveksten i byggemarkedet. Departementet legger til grunn at endringer i rammen for EBA-prosjekter som forårsakes av pris- og valutaendringer ikke krever særskilt godkjenning av Stortinget.

Til informasjon – andre prosjekter

Energiøkonomiseringstiltak – ENØK

Forsvarsdepartementet har igangsatt en kartlegging av behov for investering i energiøkonomiseringstiltak (ENØK) i Forsvarets etableringer over hele landet. På bakgrunn av dette er det utarbeidet en oversikt over mulige enkelttiltak som omfatter etablering av energisystemer basert på biobrensel og varmepumper til erstatning for gamle oljekjeler. Det er foreløpig anslått et investeringsbehov på ca. 223 mill. kroner. For å holde best mulig kontroll med omfang og kostnader i prosjektet, og av ledelses- og fremdriftshensyn, er tilta-

kene planlagt gjennomført som enkelttiltak eller i mindre, uavhengige prosjekter.

ENØK-tiltakene planlegges gjennomført i perioden 2008–2016. I tillegg til at tiltakene har god lønnsomhet vil de ha god miljømessig effekt med betydelig reduksjon i utslipp av CO₂.

Reitan – etablering av Forsvarets operative hovedkvarter

Ifm. etablering av Forsvarets operative hovedkvarter på Reitan ved Bodø, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008), vil det bli behov for å investere i selve kommandoplassen og i tilhørende infrastruktur, forlegninger og boliger. Det er startet planlegging av de ulike prosjektene. Enkeltprosjekter vil bli igangsatt når de er godkjent av Forsvarsdepartementet innenfor egen fullmakt. Departementet tar sikte på å komme tilbake til Stortinget i løpet av våren 2009.

Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
47	Salg av eiendom	436 588	152 000	22 000
	Sum kap. 4710	436 588	152 000	22 000

Post 47 Salg av eiendom

Posten omfatter netto inntekter fra salg av fast eiendom. For 2009 foreslås det et inntektskrav på 22 mill. kroner, som er en reduksjon på 130 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Reduksjon av inn-

tektsmålsettingen relateres bl.a. til usikkerhet knyttet til fortsatt utrangering av EBA i Forsvaret, og at en vesentlig andel av gjenværende utrangert EBA er objekter som kan pådra forsvarssektoren betydelige avhendingskostnader.

Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
51	Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	147 034	150 191	153 870
	Sum kap. 1716	147 034	150 191	153 870

Post 51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt

Basisbevilgningen til Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) videreføres på samme nivå i 2009 ift. saldert budsjett 2008.

Basisbevilgningen er en viktig forutsetning for instituttets langsiktige kompetanseoppbygging og dets evne til å ha en selvstendig rådgivende rolle overfor Forsvarsdepartementet. FFI mottar egne midler utover basisbevilgningen knyttet til konkrete forskningsoppdrag som skal utføres for Forsvarsdepartementet, Forsvaret og evt. andre oppdragsgivere. Omfanget av oppdrag fra Forsvaret har økt betydelig i løpet av de senere år. Basisbevilgningen forventes således å utgjøre bare ca. en fjerdedel av instituttets samlede midler i 2009.

FFI er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Styret er instituttets øverste organ og ansvarlig overfor Forsvarsdepartementet for instituttets virksomhet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utvikling for Forsvaret og skal bistå Forsvarsdepartementet med råd angående modernisering og effektivisering av forsvarssektoren, herunder råd som er av betydning for beslutninger knyttet til Forsvarets fremtidige struktur. Instituttet har et spesielt ansvar for vitenskapelig basert teknologisk rådgivning.

For 2009 vil FFI videreføre inndelingen av sin prosjektportefølje i følgende fem satsingsområder: Innføring av nettverksbasert forsvar, militære operasjoner, terrorisme og samfunnsikkerhet, forsvar og sikkerhet i nordområdene, samt transformasjon, konseptutvikling og eksperimentering. De to førstnevnte områdene utgjør i 2009 ca. 2/3 av FFIs samlede forskningsaktivitet.

Instituttet skal videre støtte opp under Forsvarsdepartementets målsetting om styrket internasjonalt materiellsamarbeid.

Kap. 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	375 049	360 594	387 521
43	Til disposisjon for Forsvarsdepartementet	9 779	18 000	18 000
71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	55 153	57 202	61 603
78	Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett, <i>kan overføres</i>	150 806	175 000	220 000
	Sum kap. 1719	590 787	610 796	687 124

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med 21,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen relaterer seg i hovedsak til styrking av miljøprosjektet «Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål», etablering av forskningsprosjektet «Elektromagnetisk felt og reproduksjonshelse», økt satsing på forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR) og på FN-relatert virksomhet.

Forsvarsattacheer og militærrådgivere

Attachéordningen er under kontinuerlig vurdering, og forsvarsattacheenes plassering og sideakkredite-

ring blir derfor endret over tid. I løpet av 2008 er noen av attacheenes sideakkrediteringer blitt justert. Det vil i løpet av de første månedene i 2009 bli opprettet en forsvarsattachéstilling ved den norske ambassaden i Beijing. Dette er et uttrykk for økt og tettere samarbeid med Kina. Fremveksten av nye stormakter som Kina og India med regionale og globale ambisjoner, reflekterer nye globale utviklings-trekk med økende sikkerhets- og forsvarspolitisk betydning også for Norge. Attachékontoret i Bukarest vil i løpet av 2009 bli nedlagt. De fleste arbeidsoppgavene blir overført til forsvarsattacheen i Beograd. Endringen medfører også at det blir visse justeringer når det gjelder sideakkreditering.

Tabell 5.3 Forsvarsattacheer ved norske utenriksstasjoner

Misjon	Sideakkreditering	Attaché	Ass. attaché
Finland (Helsingfors)		1	
Frankrike (Paris)		1	
Italia (Roma)	Albania, Slovenia, Kroatia (f.o.m. september 2009)	1	
Kina (Beijing)		1	
Latvia (Riga) ¹	Estland, Litauen	1	
Nederland (Haag)	Danmark	1	
Polen (Warszawa)	Tsjekkia, Slovakia, Ungarn	1	
Russland (Moskva)	Hviterussland, Kirgisistan, Tadsjikistan, Kasakhstan	1	1
Romania (Bukarest)	Bulgaria, Kroatia, Makedonia	1	
Spania (Madrid)		1	
Serbia (Beograd)	Montenegro, Bosnia Hercegovina, Makedonia (f.o.m. september 2009)	1	
Storbritannia (London)	Irland	1	
Sverige (Stockholm)		1	
Tyrkia (Ankara)	Aserbajdsjan, Georgia	1	
Tyskland (Berlin)	Sveits, Østerrike	1	
Ukraina (Kiev)		1	
USA (Washington)	Canada	1	2

¹ Er fullt akkreditert til alle de tre baltiske landene.

Tabell 5.4 Militærrådgivere i utenlandske delegasjoner

Delegasjon/Sted	Militærrådgivere
FN – New York	2
OSSE – Wien	1
Addis Abeba	1
Afghanistan ¹	1

¹ Utgiftene dekkes over kapittel 1792 Norske styrker i utlandet.

Militærmisjonen i Brussel

Militærmisjonen i Brussel (MMB) er Norges militære representasjon ved NATO-hovedkvarteret. Misjonen ivaretar norske interesser og stedlig militær representasjon i både NATO og EU. MMB spiller en sentral rolle ifm. Forsvarsdepartementets og Forsvarets beslutningsprosesser knyttet til håndteringen av militærfaglige spørsmål overfor NATO og EU. Den har også en støttefunksjon for alle norske militære stillinger i Belgia der utgiftene dek-

kes over kapittel 1719, post 01, samt for enkelte andre norske stillinger i NATOs kommandostruktur. Organisasjon og bemanning videreføres i 2009 på samme nivå som i 2008.

Opplærings- og treningstiltak i Afghanistan, Irak, Kosovo m.m.

For 2009 planlegges det å videreføre ambisjonsnivået fra 2008 for støtte til opplæring og trening, samt støtte til materiell donasjoner. Støtte til den afghanske hæren er fortsatt NATOs høyeste prioritet på dette feltet, noe som gjenspeiles i vår prioritering for 2009.

FN-relatert virksomhet

Norge vil også i 2009 legge stor vekt på deltagelse i FN-ledede operasjoner og på å støtte FNs arbeid. Forsvarsdepartementet vil i 2009 videreføre deltagelsen i arbeidet for å bedre organisasjonens evne til å planlegge og lede militære operasjoner, bl.a. i den årlige sesjonen til spesialkomiteen for fredsbevarende operasjoner. Det vil også bli fokusert på kompetansebygging i Forsvarsdepartementet mot FN-relatert virksomhet generelt og FNs engasjement i Afrika spesielt, samtidig som det vil bli arbeidet aktivt for å nominere godt kvalifisert personell til ledende stillinger sentralt i FN.

FN har de siste årene opplevd en formidabel økning i antallet fredsoperasjoner, og er største aktør på dette feltet. Dette har medført en økende grad av avhengighet av at regionale organisasjoner påtar seg militære oppgaver knyttet til operasjonene. Sentralt i så måte står Den afrikanske union (AU) og deres ambisjon om selv å kunne forestå krisehåndtering på det afrikanske kontinent. Norge vil, sammen med de øvrige nordiske land, arbeide aktivt for å støtte AU og deres underliggende regionale organisasjoner i oppbygging av relevante fredsbevarende kapasiteter. For 2009 foreslås det avsatt 2 mill. kroner til formålet.

Multinational Standby High Readiness Brigade for UN Operations (SHIRBRIG)

Det har etter gjentatte forsøk ikke lyktes de 14 medlemslandene² i SHIRBRIG å generere de militære kapasiteter som er nødvendig for å kunne tilby FN en relevant og etterspurt kapasitet til innledende støtte for en FN-operasjon. Norge har derfor, sammen med de øvrige nordiske land, tatt til

² De andre landene er Canada, Danmark, Finland, Irland, Italia, Litauen, Nederland, Polen, Romania, Slovenia, Spania, Sverige og Østerrike.

orde for at organisasjonen avvikles i løpet av 2009. Frem til august 2009 vil det være én norsk offiser tilknyttet den faste staben i Danmark. Elementer av den støtte SHIRBRIG har bidratt med til FN og AU vil bli søkt videreført i en nordisk ramme.

Nordic Co-ordinated Arrangement for Military Peace-Support (NORDCAPS)

Regjeringen ser på muligheten for å få til et felles nordisk styrkebidrag til en FN-operasjon i Afrika, samt felles nordisk støtte til oppbygging av afrikanske styrkebidrag. Forsvarsdepartementets bidrag til NORDCAPS foreslås videreført i 2009. Opprinnelig målsetting om å koordinere kursvirksomhet og utdanning innenfor fredsoperasjoner, er utvidet til også å eksportere kurs til andre regioner.

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR)

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform omfatter et bredt spekter av virkemidler for å styrke sikkerhetssektorens legitimitet og effektivitet. Samarbeidet og bidragene som gis innenfor rammen av FSSR vurderes å være et viktig bidrag i tillegg til de militære styrkebidrag som Norge stiller i ulike fredsoperasjoner. FSSR fremstår som en rimelig og nødvendig investering i sikkerhet og stabilitet, jf. omtale under del III, 6 Informasjonssaker. Det foreslås avsatt 17,3 mill. kroner til formålet i 2009.

Strategisk sjø- og lufttransport

Forsvarets tilgang på strategisk sjø- og lufttransport vil i 2009 bli sikret gjennom en videreføring av avtaler med sivile rederier og flyselskaper, samt deltagelse i bl.a. *Movement Co-ordination Centre Europe*. Norge har en sentral rolle i utviklingen av multinasjonale løsninger for strategisk transport. Samarbeidet vil bli videreutviklet i 2009, og det er avsatt totalt 17,3 mill. kroner til formålet.

Forsvarsbygg

Forsvarsbygg utfører en rekke oppgaver for Forsvarsdepartementet som ikke er finansiert gjennom husleie eller investeringer i eiendom, bygg og anlegg, herunder avhending av eiendom, beredskapsplanlegging, arealplanlegging og miljøvernoppgaver. For 2009 foreslås det avsatt 76,2 mill. kroner til disse oppgavene. I tillegg foreslås det avsatt 22 mill. kroner for å dekke omstillingskostnader i Forsvarsbygg. Beløpet tilsvarer Forsvarsbyggs forpliktelser til avgangsstimulerende tiltak basert på kontrakter inngått i perioden 2002–2005.

Miljørydding Hjerkin

Ifm. tilbakeføringen av Hjerkin skytefelt til sivile formål planlegges det i 2009 med oppstart av anleggsarbeider for fjerning av skyteanleggene for kavaleriet ved Haukberget. Dette anses som det mest kompliserte arbeidet i tilbakeføringsprosjektet. Det skal fjernes omlag 80 000 kubikkmeter masse hvor det er fare for blindgjengere. Arbeidene planlegges gjennomført i 2009 og 2010. Rydding av eksplosivrester i terrenget med personellressurser fra Forsvaret planlegges gjennomført i syv uker i 2009 med fullt mannskapsoppsett (ca. 170 personer). 2009 vil være det fjerde året med eksplosivrydding. Fremdriften er noe forsinket som følge av at det så langt har vært færre antall personell og eksplosivspesialister til å rydde enn forutsatt. For 2009 foreslås det avsatt 55 mill. kroner til formålet.

Hav- og miljøkartlegging i nordområdene

Bla. på oppdrag fra Forsvarsdepartementet utfører Forsvarets forskningsinstitutt hav- og miljøkartlegging i nordområdene. Det foreslått avsatt 16 mill. kroner til formålet i 2009.

Elektromagnetisk felt og reproduksjonshelse

På bakgrunn av Kvik-saken er det i 2009 foreslått avsatt ca. 3,1 mill. kroner i økonomisk støtte til Universitetet i Bergen for å gjennomføre forskningsprosjektet om elektromagnetisk felt og reproduksjonshelse vedrørende personell i Sjøforsvaret. Prosjektet er en oppfølging av tidligere forskning på dette området i Sjøforsvaret.

Post 43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet

Posten vil bli benyttet til dekning av uforutsette utgifter som trenger rask avklaring og videreføres på samme nominelle nivå i 2009 som i saldert budsjett 2008.

Post 71 Overføring til andre

Posten er reelt økt med 3 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2008 for å styrke avsetningene til frivillige organisasjoner.

Nasjonalt opplysningskontor i tilfelle krig og annen væpnet konflikt

I tråd med Genèvekonvensjonene III og IV av 12. august 1949 om hhv. behandling av krigsfanger og beskyttelse av sivile i krigstid, samt Tilleggsprotokoll I av 1977 til Genèvekonvensjonene, har statspartene en plikt til å opprette og drifte et nasjonalt opplysningskontor. Opplysningskontoret skal opprettes straks etter fiendtlighetens åpning eller okkupasjon, og skal motta og videreføre opplysninger om krigsfanger og beskyttede personer som befinner seg i dens makt. Norges Røde Kors har fra 2007 påtatt seg dette ansvaret på vegne av Norge gjennom avtale med Forsvarsdepartementet.

Det årlige tilskuddet, som også vil inkludere utgifter til å delta i øvelser, samt kompetanseheving innen faget krigens folkerett/internasjonalt humanitærrett, videreføres i 2009 på samme nivå som i saldert budsjett 2008 og forventes ikke å overstige 0,5 mill. kroner i 2009.

Støtte til frivillige organisasjoner

Forsvarsdepartementet bidrar til en rekke frivillige organisasjoner som støtter opp om Forsvarets oppgaver og bidrar til å styrke befolkningens kunnskap om, og forståelse for, norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Regjeringen foreslår å øke støtten i 2009 til frivillige organisasjoner som bl.a. er tenkt brukt til veteranarbeid, opplysningsarbeid om forsvars- og sikkerhetspolitikk, samt økte midler til prosjektstøtte. Den aktivitet som de frivillige organisasjonene yter skal være et supplement til Forsvarets måloppnåelse.

Tabell 5.5 Tildeling til frivillige organisasjoner

Organisasjon	Tildeling 2009
Det frivillige skyttervesen	31 200
Folk og Forsvar	7 600
Den norske Atlanterhavskomite	4 400
Norske Reserveoffiserers Forbund	2 300
Kvinnens Frivillige Beredskap	2 200

Tabell 5.5 Tildeling til frivillige organisasjoner

Organisasjon	Tildeling 2009
Norges Lotteforbund	1 423
FN-Veteranenes Landsforbund	7 000
Norges Forsvarsforening	650
Oslo Militære Samfund	300
Forsvarets Pensjonistforbund	825
Bergen Militære Samfund	70
Kristiansand Forsvarsstiftelse Gimlemoen	100
Diverse prosjektstøtte	3 035
Sum	61 103

Post 78 Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett

Posten er reelt økt med 40,7 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen er i hovedsak relatert til styrking av strategisk transportkapasitet samt høyere pensjonsutbetalinger og økte utgifter til NATO-ledede fredsoperasjoner.

Posten dekker Norges bidrag til driftsbudsjettene i NATO, som omfatter drift av kommandostruktur, overvåknings- og kommunikasjonssystemer, øving av NATO-styrker, pensjonsutbetalinger og den fellesfinansierte delen av NATO-ledede

fredsoperasjoner. Videre dekker posten Norges tilknytning til materiellsamarbeidet innenfor rammen av det forsvarspolitiske samarbeidet i EU. Posten dekker bl.a. den norske andelen av driftskostnad tilknyttet etableringen av en flernasjonal C-17 luftving i Ungarn, samt den norske andelen av kostnader ved *NATO Airlift Management Agency* (NAMA). Personellkostnader tilknyttet norske stillinger ved C-17 luftvingen synliggjøres på kapittel 1725. Det forventes at totalkostnaden for drift av C-17 på sikt dekkes av innsparinger på leie av sivil lufttransportkapasitet.

Kap. 4719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	8 407		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	106		
18	Refusjon av sykepenger	131		
	Sum kap. 4719	8 644		

Kap. 1720 Felles ledelse og kommandoapparat

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	2 021 319	1 620 280	1 917 920
50	Overføringer Statens Pensjonskasse, <i>kan overføres</i>	222 216	208 000	167 349
70	Renter låneordningen, <i>kan overføres</i>	5 287	6 000	6 123
	Sum kap. 1720	2 248 822	1 834 280	2 091 392

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med 155,5 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Den reelle endringen relateres i hovedsak til en styrking av posten for å gjennomføre den flernasjonale fellesoperative øvelsen *Cold Response 2009* i Nord-Norge, andre fellesoperative øvelser og trening for kommandoapparatet i krisehåndtering. Lønnsvilkårene for vernepliktig akademisk befall er fra og med 2008 styrket, mens utgiftene knyttet til avgangsstimulerende tiltak for personell som har sluttet i Forsvaret er redusert.

Den planlagte nedleggelsen av Avdeling for operasjons- og beredskapsplanlegging i Forsvarsdepartementet, med overføring av hovedtyngden av funksjonene til Forsvarsstaben, vil medføre en økning av driftsutgiftene på kapittel 1720, med en tilsvarende reduksjon på kapittel 1700. De budsjettekniske konsekvensene av dette er ikke ferdig utredet, og Forsvarsdepartementet vil komme tilbake til dette i Revidert nasjonalbudsjett i 2009.

Følgende overordnede budsjettekniske justeringer er foretatt:

Tabell 5.6 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2008–2009	297,7
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-83,5
Endringer justert for kompensasjoner	214,2
Økt avskrivningsgrunnlag for EBA, jf. omtale under kapittel 1710	-36,7
Teknisk justering husleie	-29,0
Overføring av kommunikasjonsenhet fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet	7,0
Reell endring av posten	155,5

Generelt

Kapitlet omfatter Forsvarsstaben og Fellesoperativt hovedkvarter (FOHK), inkl. Landsdelskommando Nord (LDKN) på Reitan. I tillegg inkluderer kapitlet enkelte fellesavdelinger underlagt Forsvarsstaben.

Forsvarsstaben

Forsvarsstaben har, på vegne av forsvarssjefen, gjennomførings- og oppfølgingsansvaret for de oppdrag etaten pålegges. Det vil bli foretatt justeringer i Forsvarsstaben som en del av videreutviklingen av den øverste ledelsen.

For å gi forsvarssjefen en styrket evne til helhetlig planlegging, styring og oppfølging av den daglige virksomheten, også hva gjelder evne til å planlegge og styre operativ virksomhet, inkl. planlagte og pågående operasjoner, overføres hovedtyngden av de operasjonsfunksjonene som i dag ligger i Forsvarsdepartementet til Forsvarsstaben, samtidig som de strategiske funksjonene forblir i departementet. Denne overføringen vil også bidra til klarere ansvarsforhold knyttet til oppfølging av operasjoner og en tydeliggjøring av forsvarssjefens rolle i denne sammenheng.

I tråd med Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), vil generalinspektørene og deres stabsfunksjoner i 2009 bli etablert utenfor Forsvarsstaben som et underliggende nivå til denne, på lik linje med øvrige underlagte sjefer. Dette nivået i organisasjonen vil bli videreutviklet som et tydelig og robust ledelsesnivå for den underlagte virksomheten, og skal rette hovedfokus og ressurser mot å gjennomføre, følge opp og forbedre virksomheten innenfor gitte rammer og krav, samt kunne ha et helhetlig ansvar for resultat- og måloppnåelse for den underlagte virksomheten, jf. omtale i del III, 6 Informasjonssaker. På samme nivå opprettes det en sjef for Forsvarets informasjonsinfrastruktur (sjef INI), jf. omtale samme sted.

I 2009 vil det bli lagt særlig vekt på å rekruttere og beholde personell med riktig kompetanse, herunder fokusere på økt kvinneandel og til å få rett kompetanse på rett sted. I tråd med tiltak beskrevet i Innst. S. nr. 31 (2007–2008), jf. St.meld. nr. 36 (2006–2007), vil det som en prøveordning bli opprettet en stilling som koordinator for mangfold og likestilling i Forsvarsstaben. Forsvarsstaben gir årlig administrativ og økonomisk støtte til Nettverk for kvinnelig befall. Nettverket skal bl.a. motivere kvinner i Forsvaret til å velge karriere.

Forsvarets operative kommandostruktur

Forsvarets operative kommandostruktur består av FOHK og LDKN, og utgjør forsvarssjefens utøvende operative ledd. I tråd med Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), er det lagt opp til å opprette Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) på Reitan ved Bodø som en enhet på nivået under forsvarssjefen innen 1. august 2009. Dagens FOHK og LDKN nedlegges samtidig med opprettelsen av FOH. FOH vil i en overgangsfase fortsatt ha noe virksomhet på Jåtta. Virksomheten ved Jåtta overføres snarest og i takt med oppbyggingen av virksomheten på Reitan. Senter for militære erfaringer overføres fra FOHK til Forsvarets skolesenter i 2009.

Som for dagens sjef FOHK vil også ny sjef FOH lede det operative hovedkvarteret og være rådgiver for forsvarssjefen i operative spørsmål, og på vegne av forsvarssjefen utøve operativ kommando over tildelte styrker for å løse pålagte oppdrag. Dette innebærer bl.a. ansvar for å koordinere øvingsvirksomheten i Forsvaret, herunder et spesielt ansvar ifm. planlegging og gjennomføring av fellesoperative øvelser og tilrettelegging for utenlandsk trening og øving i Norge.

Alliert treningssenter organiseres som underlagt virksomhet av FOH i 2009, og virksomheten samles i ett nytt konsolidert treningssenter med hovedsete og infrastruktur på Porsangmoen, og en underavdeling med infrastruktur i Åsegarden, samt dedikert infrastruktur på Evenes flystasjon. Alliert treningssenter Sør på Bømoen og Alliert treningssenter Nord i Åsegarden legges ned i 2009. Dette innebærer at hovedtyngden av landbasert alliert trening samles i Nord-Norge.

Øvelse *Cold Response 2009* er Forsvarets høyest prioriterte øvelse i 2009. Øvelsen er en felleoperativ og multinasjonal øvelse med deltagelse fra allierte og partnerland som gjennomføres i Nord-Norge. *Cold Response 2009* gjennomføres for å vedlikeholde og videreutvikle viktig kompetanse i Forsvarets operative ledelse og hos våre styrker når det gjelder planlegging og gjennomføring av en fellesoperasjon innenfor en flernasjonalt ramme.

Avdelinger under Forsvarsstaben

Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA) har ansvaret for forebyggende sikkerhetstjeneste i Forsvaret. I dette ligger at FSA har det utøvende, koordinerende, kontrollerende og rådgivende ansvaret i sikkerhetsspørsmål.

Forsvarets personelltjenester (FPT) utøver den sentraliserte personellforvaltningen i Forsvaret. Dette innebærer gjennomføring av rekrutterings-, tilsettings-, utviklings- og avviklingsprosesser. FPT vil i 2009 legge vekt på å rekruttere og beholde personell med riktig kompetanse i Forsvaret, herunder fokusere på en økning av kvinneandelen, samt bidra til å få rett kompetanse på rett sted.

Vernepliktsverket har det koordinerende ansvaret for rekrutteringsvirksomheten i Forsvaret og ansvaret for å forvalte alle vernepliktige mannskaper og befal. I 2006 ble kvinner for første gang innrullert samtidig med menn. I 2009 videreføres fokus på sesjon som arena for rekruttering av de mest motiverte og best kvalifiserte kvinner og menn til tjeneste og utdanning i Forsvaret. For å øke kvaliteten i sesjonsprosessen vil Forsvaret innen utgangen av 2009 etablere et antall faste sesjonssteder.

Forsvarets lønnsadministrasjon (FLA) har ansvar for beregning av lønn, tillegg, reise- og flytterelaterte godtgjøringer til Forsvarets personell. FLA vil i 2009 legge spesiell vekt på kontroll for å sikre at bruken av midler er hjemlet i regelverk og at posteringene er korrekte.

Forsvarets regnskapsadministrasjon (FRA) håndterer regnskapsføring, betalingsformidling, avstemming og konsolidering av Forsvarets regnskap, samt rapportering til statsregnskapet. FRA legger spesiell vekt på kontroll for å sikre at bruken av midler er hjemlet i regelverk og at posteringer er korrekte.

Post 50 Overføringer til Statens pensjonskasse

Posten gjelder utgifter til førtidspensjonering av sivile før Folketrygden overtar ansvaret. Korrigeret for priskompensasjon foreslås posten redusert med 44 mill. kroner i 2009 sammenlignet med saldert budsjett 2008. Reduksjonen er en korrigerende for at et større antall førtidspensjonerte sivile kommer inn under folketrygdsordningen grunnet alder som en følge av at ordningen med slik førtidspensjonering opphørte 31. desember 2005.

Post 70 Renter låneordning

Posten gjelder utgifter til rentestønad for å dekke differansen mellom utlånsrenten i Befalens låneordning og markedsrenten, samt utbetalinger av garantiansvar. Posten foreslås videreført i 2009 på samme nivå som i 2008.

Kap. 4720 Felles ledelse og kommandoapparat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	18 505	2 216	2 267
16	Refusjon fødselspenger	3 185		
17	Refusjon av lærlinger	850		
18	Refusjon sykepenger	9 992		
70	Renter låneordning	234	202	202
90	Lån til boligformål	2 818	2 835	2 835
	Sum kap. 4720	35 584	5 253	5 304

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008.

Post 70 Renter låneordning

Posten gjelder renteinntekter fra Forsvarets låneordning og renter fra misligholdte lån. Posten videreføres på samme nivå i 2009 som saldert budsjett 2008.

Post 90 Lån til boligformål

Posten gjelder tilbakebetaling av avdrag innenfor Forsvarets låneordning, samt forskudd og avdrag på regresskrav i Befalets låneordning der Forsvaret har overtatt lånene fra banker. Posten videreføres på samme nivå som saldert budsjett 2008.

Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	115 558	103 900	108 333
	Sum kap. 1723	115 558	103 900	108 333

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt redusert med 1,2 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008, men gjennom interneffektivisering videreføres virksomheten på samme nivå som 2008.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er et direktorat administrativt underlagt Forsvarsdepartementet. NSM rapporterer (med faglig ansvarslinje) til Forsvarsdepartementet i militær sektor og til Justis- og politidepartementet i sivil sektor. Alle oppdrag til NSM gis av Forsvarsdepartementet, som etatsstyrende departement.

NSM skal, iht. lov av 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven), ha et kontrollerende og koordinerende ansvar for sikkerhetstiltak i tilknytning til forebyggende sikkerhetstjeneste. Dette omfatter alle tiltak

for å sikre skjermingsverdig informasjon og objekter mot sikkerhetstruende virksomhet. Ansvaret omfatter så vel offentlig forvaltning som de deler av privat sektor som gjennom sin virksomhet må håndtere sikkerhetsgradert informasjon eller som, ved særskilt vedtak, er omfattet av sikkerhetsloven.

Prosjekt nøkkeladministrasjonssystem (EKNAS NOR) ble etablert høsten 1996 for å styrke sentral kryptokontroll med regnskapsmaterieell, oppdatere kryptoproduksjonssystemer, samt legge til rette for distribusjon av kryptonøkler. Driften av EKNAS NOR er fra og med budsjettåret 2009 overført til kapittel 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben.

Norwegian Computer Emergency Response Team (NorCERT) er en integrert funksjon samlet og organisert i NSM. NorCERT bidrar gjennom

løpende operativ virksomhet og setter inn effektive tiltak mot internettrusler og -angrep mot virksomheter med viktige samfunnsfunksjoner. Samtidig etablerer NorCERT nettverk og kompetanse for å være forberedt på fremtidige alvorlige IKT-anslag mot Norge. Varslingssystem for digital infrastruktur (VDI) er en del av NorCERT, og yter en tjeneste som vil redusere sårbarheten til sentrale aktører i norsk næringsliv. NSM er i tillegg sertifiseringsmyndighet for sikkerhet i IT-produkter og -systemer.

For å sikre at NSMs virksomhet er innrettet på en best mulig måte, foretas nå en systematisk gjennomgang av virksomhetens oppgaveportefølje. Forsvarsdepartementet og Justis- og politidepartementet har nedsatt en egen arbeidsgruppe for dette. Gjennomgangen tar bl.a. sikte på å se nærmere på virkemidler som kan bidra til en fremtidsrettet innretning og hensiktsmessig ressursbruk. Rapporten skal etter planen foreligge innen utgangen av 2008.

Kap. 4723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	8 672	2 700	2 819
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	1 436		
18	Refusjon av sykepenger	537		
	Sum kap. 4723	10 645	2 700	2 819

Post 01 Driftsinntekter

Posten videreføres reelt i 2009 på samme nivå som saldert budsjett 2008.

Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	2 233 815	2 174 458	2 393 548
	Sum kap. 1725	2 233 815	2 174 458	2 393 548

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med 130 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen relaterer seg i hovedsak til styrking av Forsvarets sanitet gjennom økt bemanning og styrking av *Role 1* – initiell første-

hjelp på skadestedet, og beredskap for personell tilknyttet *Role 2* – behandling på feltsykehus, styrking av vannrenskapasiteter innenfor Forsvarets kompetansesenter for logistikk og gjennomføring av lederutdanning for kvinner ved Forsvarets skolesenter.

Tabell 5.7 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2008–2009	219,1
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-103,7
Endringer justert for kompensasjoner	115,3
Økt avskrivningsgrunnlag for EBA, jf. omtale under kapittel 1710	-10,4
Teknisk justering husleie	1,0
Overføring av budsjettansvar Vardøhus festning fra kapittel 1732	-2,2
Overføring av Akershus kommandantskap fra kapittel 1725 til kapittel 1795	26,2
Reell endring av posten	130,0

Overordnede oppgaver

Kapitlet omfatter Forsvarets skolesenter (FSS), Forsvarets kompetansesenter for logistikk (FKL), Forsvarets kompetansesenter for kommando-, kontroll- og informasjonssystemer (FK KKIS), Forsvarets arkivadministrasjon (FAA) og Forsvarets sanitet (FSAN); alle avdelinger underlagt Fellesstaben. Fellesstaben nedlegges i løpet av 2009 som en del av utviklingen av den øverste ledelsen, jf. omtale i del III, 6 Informasjonssaker.

I 2009 vil det innenfor kapitlet bli prioritert å styrke evnen til relevant operativ og forsyningsmessig støtte til enheter i operasjoner nasjonalt og i utlandet.

Forsvarets skolesenter

Forsvarets skolesenter vil i 2009 bli videreutviklet i form av en integrert undervisnings- og utdanningsinstitusjon. FSS har ansvaret for koordineringen av utdanningsvirksomheten i Forsvaret.

I 2009 påbegynner FSS arbeidet med en manual for anvendelse av folkeretten i militære operasjoner. En slik manual vil ivareta folkerettslige aspekter ved anvendelse av militærmakt spesielt rettet mot planlegging og gjennomføring av operasjoner. Arbeidet er en videreføring av senterets satsing på soldatprogrammet «Jus og militærmakt».

I løpet av 2009 vil Senter for militære erfaringer (SME) bli overført fra Forsvarets fellesoperative hovedkvarter til FSS, og Forsvarets skole for etterretning og sikkerhet vil bli overført fra FSS til Etterretningstjenesten.

Sjef FSS vil i 2009 gjennomføre lederutviklingsprogram spesielt rettet mot kvinner. Det legges opp til at tilbud om utdanning vil gis til kvinnene gjennom ulike faser i karrieren. Som del av den overordnede likestillingspolitikken og oppfølgin-

gen av arbeidet med å øke kvinneandelen i Forsvaret, har FSS iverksatt en handlingsplan for likestilling. Arbeidet for økt kvinneandel ved FSS er viktig for at skolesenteret i større grad skal kunne nyttiggjøre seg den kompetanse og de ressurser kvinner kan tilføre organisasjonen.

Forsvarets sanitet

Forsvarets sanitet yter helse- og veterinærtjenester til Forsvarets personell og avdelinger, de vernepliktige i tjeneste nasjonalt og i operasjoner i utlandet.

Arbeidet med videreutvikling av Forsvarets medisinske kapasiteter for å oppnå robusthet og utholdenhet i operative leveranser fortsetter i 2009.

Forsvarets operative sanitetskapasiteter vil i 2009 videreutvikles og styrkes, og bestå av modulbaserte, fleksible enheter tilpasset Forsvarets behov. Personellet skal til enhver tid få en tilfredsstillende medisinsk behandling. Støtten skal også søkes utviklet gjennom økt samarbeid med sivile fagmiljøer/sykehus både i Norge og utlandet.

Ordningen med økonomisk erstatning for psykiske belastningslidelser etter tjeneste i operasjoner i utlandet, som ble etablert i 2005, videreføres i 2009. Erstatningen baseres på medisinsk invaliditet og er oppad begrenset til seks ganger folketrygdens grunnbeløp. Det foreslås avsatt 1,4 mill. kroner til formålet i 2009. Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk vil i 2009 fortsatt bygge opp psykiatrikapasiteten for å følge opp veteraner fra utenlandstjeneste det første året etter hjemkomsten. Deretter følges veteranene opp av det sivile helsevesenet i regionen de bor. Sammen med berørte fagdepartementer har Forsvarsdepartementet iverksatt tiltak for å gjennomføre vurderinger av et utdypet samarbeid som omfatter Forsvaret og bl.a. universitetene, spesialhelsetjenesten (sykehus), kommunehelsetjenesten og øvrige relevante aktører.

Etablering av Bæreia som velferds- og rekreasjonssenter for Forsvarets veteraner

Forsvaret kjøpte Bæreia i 2008 for å etablere stedet som velferds- og rekreasjonssenter for Forsvarets veteraner. Dette gir veteranene og deres pårørende et permanent samlingssted, og vil kunne skape forutsigbarhet og kontinuitet i ulike tiltak for denne gruppen. Forsvaret har tatt i bruk Bæreia og det utarbeides en plan for fremtidig utnyttelse av stedet.

Forsvarets kompetansesenter for kommando-, kontroll- og informasjonssystemer

Forsvarets evne til helhetlig styring og ledelse innenfor området informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) vil bli styrket. Det etableres en egen sjef Forsvarets informasjonsinfrastruktur (sjef INI) for å sikre bedre kontroll med, og en mer effektiv utnyttelse av, Forsvarets samlede IKT-ressurser, samt å styre utviklingen mot et nettverksbasert forsvar. FK KKIS underlegges organisatorisk sjef INI og skal videreføres som egen enhet lokalisert på Jørstadmoen. Den videre utviklingen innenfor dette området er omtalt under del III, 6 Informasjonssaker.

Nasjonal strategisk enhet for sambandssystem (CIS TG) vil i 2009 øke bemanningen for bedre å kunne ivareta deployering, etablering, drift, overvåking og beskyttelse av IKT-løsninger for norske avdelinger, spesielt ved operasjoner i utlandet.

Innenfor området Nettverksbaserte forsvarssystemer er det behov for å gjennomføre en rekke investeringer for å modernisere eksisterende sensorer og IKT-infrastruktur, samtidig som det anskaffes IKT-materiell for å understøtte Forsvarets deltagelse i operasjoner i utlandet.

Forsvarets kompetansesenter for logistikk

FKL er både kompetansesenter for Forsvaret innenfor logistikkområdet, samtidig som senteret

også utdanner og etablerer operative avdelinger innenfor fagområdene operativ logistikk, militærpoliti, vern mot kjemiske-, biologiske-, radiologiske- og atomstridsmidler (CBRN), transport, ammunisjon og eksplosivrydding, vognførerutdanning og hundetjeneste. Det vises for øvrig til omtale under del I, 3.6 Forsvarets kompetansesenter for logistikk.

I 2009 understøtter FKL operasjoner i utlandet med avdelinger og kompetanse innenfor sine fagområder. Forsvarets eksplosivryddekapasitet videreføres i 2009 og ivaretar det nasjonale behovet for eksplosivrydding, herunder støtte til politiet. Forsvarets kapasitet til vannrens videreføres i en felles vannrenseenhet med tre vannrenselag. Lagene er normalt knyttet til logistikkbasene, men skal også enkeltvis ha evne til å operere i multinasjonale logistikkforband. Vannrens er en kritisk kapasitet for personell i operasjoner i utlandet. For å møte nye beredskapskrav i 2009 fortsetter beredskapsutdanningen på vannrens, samtidig som det planlegges tilført nytt vannrensemateriell.

Strategisk sjø- og lufttransport

Forsvarets tilgang på strategisk sjø- og lufttransport vil bli sikret gjennom videreføring av avtaler med sivile rederier og flyselskaper i internasjonale sammenslutninger. Disse vil videreføres i 2009.

Norge deltar, sammen med 15 andre nasjoner (13 NATO-nasjoner, samt Finland og Sverige) i et multinasjonalt initiativ (*Strategic Airlift Capability – SAC*) for fremskaffelse av strategisk transportflykapasitet i form av tre fly av typen Boeing C-17. Anskaffelsen er nærmere omtalt under kapittel 1760, prosjekt 7017 Strategisk lufttransportkapasitet – anskaffelse. Det vil i 2009 påløpe personellkostnader til dette initiativet som er budsjettet på dette kapitlet. Øvrige driftsutgifter er budsjettet under kapittel 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet.

Kap. 4725 Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	84 407	39 677	40 590
16	Refusjon fødselspenger	4 049		
17	Refusjon lærlinger	1 637		
18	Refusjon sykepenger	6 138		
	Sum kap. 4725	96 231	39 677	40 590

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008.

Kap. 1731 Hæren

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	3 808 360	3 967 421	4 275 893
	Sum kap. 1731	3 808 360	3 967 421	4 275 893

Post 01 Driftsutgifter

I tråd med arbeidet for å bedre den operative virksomheten, er Hæren betydelig styrket de senere årene. Dette fortsetter i 2009. Posten er reelt økt med 87,2 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008.

Regjeringen legger derved til rette for en fortsatt økning av Hærens bemanning for å styrke små og bemanningsmessig sårbare miljøer som er viktig for deltagelse i operasjoner, inkl. bl.a. økt utdanning av befal. Dette vil bedre utholdenheten for Hæren.

Tabell 5.8 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2008–2009	308,5
Pris-, lønns- og soldatkompensasjoner	-214,3
Endringer justert for kompensasjoner	94,2
Økt avskrivningsgrunnlag for EBA, jf. omtale under kapittel 1710	-10,0
Teknisk justering husleie	3,0
Reell endring av posten	87,2

Overordnede oppgaver

Hæren produserer avdelinger for bruk både nasjonalt og i utlandet i fred, krise og krig. I tillegg løser Hæren operative oppgaver knyttet til grensevakt og vakthold for kongehuset. Hærens bidrag til operasjoner i utlandet omfatter hele spennet fra regulære stridsoppdrag til vakt og sikring, overvåking, militær støtte til den afghanske styrkens stabiliseringsoppdrag og andre støttefunksjoner.

I 2009 vil Hæren være løpende engasjert i oppdrag nasjonalt, i tillegg til å stille bidrag til operasjoner i utlandet, hovedsaklig i Afghanistan. I tillegg til videreføring av ansvaret for det regionale stabiliseringslaget *Provincial Reconstruction Team* (PRT) i Meymaneh, i Afghanistan, legges det økt vekt på å sette den afghanske hæren i stand til på sikt selv å ivareta Afghanistans sikkerhetsbehov, noe som er avgjørende for at den internasjonale innsatsen Norge er en del av etterhvert kan avslut-

tes. Dette gjøres gjennom robuste flernasjonale treningslag *Operational Mentor and Liaison Teams* (OMLT), som skal utdanne, veilede og støtte utvalgte deler av den afghanske hæren i trening, øving, og under operasjoner.

Kjernen i Hærens kapasiteter er evnen til å gjennomføre taktiske samvirkeoperasjoner i hele konfliktspennet i en fellesoperativ ramme. Denne evnen vil i 2009 bli videreutviklet med utgangspunkt i brigadenivået og med Brigade Nord som ramme. Brigaden er rammeverket for å levere bidrag til pågående operasjoner i utlandet, og samtidig utdanne og stille godt trent styrker tilgjengelig for nasjonal innsats, for beredskap for krise og krig, eller daglig innsats som ved grensevakt og Hans Majestet Kongens Garde. Trening og øving, spesielt i brigaderammen, er en forutsetning for å kunne delta i nasjonal beredskap og stille avdelinger til operasjoner i utlandet.

Det er nødvendig å videreføre den pågående styrkingen av Hæren gjennom langtidsperspektivet med utgangspunkt i verneplikts grunnleggende rolle i forsvarskonseptet. Videre er det behov for betydelige investeringer i eiendom, bygg og anlegg (EBA), særlig i nord, der hovedtyngden av den personellmessige økningen vil komme, samt å legge til rette for en mest mulig rasjonell drift av Hæren, slik langtidspanen legger opp til. Regjeringen legger til rette for at Hæren fortsatt kan øke, gjennom økt utdanning av befall. Det prioriteres å styrke små og bemanningsmessig sårbare fagmiljøer som er viktige for pågående og planlagt deltakelse i operasjoner i utlandet i 2009 og 2010 bl.a. bidrag til trenings- og observasjonsslag.

Organisasjon og styrkestruktur

Hovedtrekkene i Hærens organisasjon vil bli videreført i 2009. I tråd med den nye langtidspanen flyttes generalinspektøren for Hæren med tilhørende stab fra Oslo til Bardufoss. Stabsfunksjonen vil bli organisert sammen med kompetanse og funksjoner fra underliggende nivåer i Hæren for å skape et robust og tydelig ledelsesnivå for Hærens styrkeproduksjon. Dette er i samsvar med hovedbegrunnelsen for lokaliseringen til Bardufoss, og vil i tillegg bidra til å forenkle ledelsesstrukturen i Hæren. En følge av dette er at Hærens styrker (HSTY) legges ned som et eget organisasjonsledd i Hæren. Virksomheten som i dag foregår i HSTY videreføres under det nye ledelsesnivået i Hæren. 2. bataljon på Skjold vil bli videreutviklet og innrettet mot en lett pansret oppsetning.

Grensevakten vil bli videreført og videreutviklet som en effektiv organisasjon for grenseovervåking, og har som grensevakt mot vår nabostat en

viktig funksjon både ift. de krav som stilles til Schengen-avtalens yttergrense og Norges forpliktelser ift. Grenseavtalen av 1949. I den sammenheng har Hæren gjennomført en konkret vurdering av fremtidig organisering av grensevakt gjennom prosjekt Grensevakt 2010, med mål om en modernisert og mer effektiv grensevakt. I Hæren vil investeringer være særlig innrettet mot modernisering av brigadens avdelinger. Den pågående anskaffelsen av lette pansrede kjøretøyer forventes fullført. Videre planlegges oppdatering av stridsvogn Leopard 2, anskaffelse av pansret stridsoppklaringsystem og nytt artillerisystem. Samlet vil disse anskaffelsene bidra til å styrke Hærens evne til mobilitet og egenbeskyttelse.

Som en konsekvens av Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), vil divisjonsartilleriet (MLRS) bli faset ut av Forsvarets struktur og avhendet.

Personell, utdanning og kompetanse

Det vil i 2009 være en utfordring å tilpasse personelloppsettet til oppgavene og en videre oppbygging, slik dette også er beskrevet i Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008). For å tilpasse personellsituasjonen vil det være spesiell fokus på å rekruttere og utdanne befall, vernepliktige og vervede i et omfang som støtter opp om den nødvendige oppbyggingen. For å ivareta nødvendig kompetanse er det viktig å beholde personell, og å bidra til at erfaringer gjøres tilgjengelig for Hæren. I et langsiktig perspektiv er det avgjørende å sikre at personellkorpsets struktur balanseres med Hærens behov over tid. En god tilgang av yrkesoffiserer gjennom tilpassede utdanningskorter ved befalsskole og krigsskole er avgjørende.

Avdelingsbefalsordningen vil bedre erfaringsnivået og kompetansen på lavere nivå i organisasjonen, og antallet avdelingsbefall vil bli ytterligere økt i 2009. I tillegg har utviklingen av flere av Hærens avdelinger til enheter som raskt kan reagere i og utenfor Norge medført at antall vervede er økt. Dette bidrar til å tilfredsstille kravet til operative leveranser, samtidig som kompetansen bygges opp. Tiltak i 2009 vil spesielt rettes mot rekruttering og kompetanseutvikling av personell til Hærens hurtige reaksjonsstyrke, Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando og øvrige avdelinger som skal kunne delta i operasjoner i utlandet, spesielt for å styrke utholdenheten. Særlig vil fagområder som er i ubalanse ift. etterspurte kapasiteter bli styrket, herunder bl.a. spesialister innenfor *Communication Information Systems* (CIS).

Kap. 4731 Hæren

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	11 313	3 465	3 545
16	Refusjon fødselspenger	7 784		
17	Refusjon lærlinger	1 007		
18	Refusjon sykepenger	7 862		
	Sum kap. 4731	27 966	3 465	3 545

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008.

Kap. 1732 Sjøforsvaret

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	2 746 179	2 846 940	3 093 100
	Sum kap. 1732	2 746 179	2 846 940	3 093 100

Post 01 Driftsutgifter

Innfasing av nye fregatter og MTB-er vil gi et svært moderne og styrket sjøforsvar med bedret evne til tilstedeværelse i nord. Posten er reelt økt med 94,3 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen i 2009 dekker utgifter knyttet til økt behov for utdanning, personell, materielldrift og vedlikehold som

en følge av innfasingen av nye fartøyer av Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse missiltorpedobåter (MTB). Også i kommende år legges det opp til en styrking av driften ifm. innfasing av ytterligere fartøyer samt NH-90 helikoptre til fregattene. For øvrige deler av Sjøforsvaret innebærer tildelingen en videreføring av budsjettnivå.

Tabell 5.9 Budsjettekniske endringer

	(i mill.kroner)
Nominell endring 2008–2009	246,2
Lønns-, pris- og soldatkompensasjoner	-153,2
Endringer justert for kompensasjoner	93,0
Økt avskrivningsgrunnlag for EBA, jf. omtale under kapittel 1710	-8,6
Teknisk justering husleie	1,0
Overført budsjettansvar for Vardøhus festning til kapittel 1725	2,2
Redusert NOx-kompensasjon	6,7
Reell endring av posten	94,3

Overordnede oppgaver

Sjøforsvaret skal styrkeprodusere og stille sjøstridskrefter til beredskap og innsats i hele kon-

fliktspekeret i og utenfor norske farvann. Sjøstridskreftene skal kunne gjennomføre sjønektelses- og sjøkontrolloperasjoner, og bidra til og

understøtte myndighetsutøvelse, suverenitetshevdelse og krisehåndtering.

Aktiviteten i Sjøforsvaret vil i 2009 prioriteres til å understøtte nordområdesatsingen, herunder håndheve norsk suverenitet og norske suverene rettigheter, og ivareta forpliktelser i våre havområder. Sjøforsvaret vil således i 2009 seile mer i nord sammenlignet med 2008 med både fregatter og MTB-er. Gjennom tilstedeværelse vil Sjøforsvarets enheter bidra til forutsigbarhet og stabilitet, og til at norsk suverenitet og norske interesser ivaretas på en troverdig og langsiktig måte.

I 2009 vil øvelsene *Cold Response* og *Flotex Silver* være særlig viktige for Sjøforsvaret, både for å vise tilstedeværelse og for å bygge kompetanse i samvirke med andre forsvarsgrener og Sjøforsvarets egne oppgaver. I 2009 vil ett minejaktfartøy, elementer fra Kystjegerkommandoen og enkeltpersoner stå på beredskap som del av *NATO Response Force* (NRF) i deler av året. Den totale øvings- og seilingsaktiviteten i Sjøforsvaret vil bli opprettholdt på tilsvarende nivå i 2009 som i 2008, men med en økt aktivitet innenfor MTB-våpenet, som i løpet av året mottar nye fartøyer. Den nye langtidsplanen legger opp til på sikt å heve aktivitetsnivået for den nye fartøystrukturen ytterligere for å bedre Sjøforsvarets evne til å løse sine oppgaver.

Organisasjon og styrkestruktur

I 2009 vil Sjøforsvaret ha særlig fokus på innføringen av Fridtjof Nansen-klasse (FN-klasse) fregatter og Skjold-klasse MTB-er. For Sjøforsvaret som helhet vektlegges implementering av vedtatte organisatoriske endringer.

I tråd med den nye langtidsplanen for Forsvaret justeres ledelse, støttevirksomhet og baser tilknyttet Sjøforsvaret for å bedre styring og kompetanseoppbygging, og frigjøre midler til høyere prioritert virksomhet. I 2009 konsentreres virksomheten ytterligere til Bergen ved at generalinspektøren for Sjøforsvaret med stab flyttes fra Oslo og Befalskolen for Sjøforsvaret flyttes fra Horten. Olavsvern utenfor Tromsø legges ned.

Den fjerde FN-klasse fregatten forventes mottatt i 2009. I tillegg forventes det at fire av seks Skjold-klasse MTB-er tas i bruk i løpet av 2009. Gjennom denne raske økningen i antallet overflatefartøyer vil Sjøforsvarets operative kapasitet øke betraktelig i løpet av 2009, selv om både de nye fregattene og Skjold-klassen ikke har full operativ kapasitet før de er fullt utrustet, testet og besetningene utdannet. I den forbindelse er innfasingen av NH-90 helikoptre og sjømålsmissiler spesielt viktig. Den femte fregatten og de to siste MTB-ene

forventes mottatt i 2010. I tillegg vil prototypefartøyet KNM Skjold bli oppgradert og tilbakeført Forsvaret primo 2010. Tilgangen på fartøyer blir dermed økt ytterligere, og derigjennom også muligheten til å bidra til løsning av Forsvarets oppgaver, inkl. økt tilstedeværelse i nordområdene. Når hele den besluttede sjøforsvarsstrukturen er innfaset vil Sjøforsvarets evne til å løse sine oppgaver være vesentlig styrket ift. tidligere.

Fregattene, MTB-ene, NH-90 og sjømålsmissiler er helt sentrale investeringer for Sjøforsvarets struktur, men det vil være nødvendig å følge opp med en rekke mindre investeringer på våpen- og sensorsiden for å holde plattformene oppdatert etter periodens utløp. Også for Sjøforsvaret vil det innenfor området spesialstyrker og soldatsystemer bli foretatt løpende investeringer i hele perioden, særlig anskaffelse av nye håndvåpen og soldatutrustning. De pågående investeringene på området vil i hovedsak være fullført i løpet av perioden 2009–2014 og innebærer en omfattende modernisering av våpen og utrustning for den enkelte soldat.

Personell, utdanning og kompetanse

Hovedutfordringen for Sjøforsvaret i 2009 vil være å sikre personell og kompetanse til Sjøforsvarets struktur med fokus på bemanningen av de nye fartøyene. Sjøforsvaret skal derfor fortsatt satse på rekruttering, kompetanseutvikling, en viss grad av omskolering, samt målrettede tiltak for å beholde stadig tjenestegjørende personell. Personellstrukturen vil i 2009 bli vurdert ytterligere med tanke på å sikre en struktur som er balansert over tid mht. antall, kompetanse og alderssammensetning. Innføringen av avdelingsbefal skjer gradvis etter hvert som ressurser frigjøres og kompetent personell utdannes.

Sjøforsvarets skoler ivaretar behovene til hele Sjøforsvaret, inkl. Kystvakten. Virksomheten er modernisert, rettet inn mot ny struktur, og tilpasset den nye befalsordningen. Behovet for spesial- og fagkompetanse øker i den nye strukturen, og vil bli viet spesiell oppmerksomhet. Dette vil heve erfarings- og kompetansenivået, og styrke kontinuiteten på lavere nivå, noe som er vesentlig for å realisere avdelingsbefalsordningen i Sjøforsvaret. En samling av all utdanningsvirksomhet i Bergen øker muligheten til å skape og opprettholde et moderne utdanningstilbud basert på et solid kompetansegrunnlag innenfor alle relevante områder. På sikt vil dette bidra positivt både mht. å løse Sjøforsvarets oppgaver, øke rekrutteringen og opprettholde Sjøforsvaret som en attraktiv arbeidsplass for fast ansatte og andre tjenestegjørende.

Øving og trening i Sjøforsvaret i 2009 vil videreutvikle alle elementer i Sjøforsvaret. Evnen til å lede og operere i en sammensatt maritim styrke vil bli vektlagt med fortsatt fokus på *Norwegian Task Group* (NOTG). Konseptet skal videreutvikles rundt ledelseelementet, kampsystemene og integrert logistikk. Dette vil gjøre NOTG i stand til å etablere og holde begrenset sjøkontroll under nasjonal krisehåndtering, og forberede bidrag til operasjoner i utlandet. Trening og øving av nye og oppgraderte strukturelementer vil være et viktig bidrag til å etablere og opprettholde fartøyene på et tilfredsstillende operativt nivå, herunder spesielt

øving og trening tilknyttet testing og kvalifisering av FN- og Skjold-klasse fartøyer. Marinejegerkommandoen har nylig stilt betydelige bidrag i internasjonale operasjoner, og vil i 2009 fokusere på å gjenoppta normal aktivitet med tanke på beredskap og fremtidige operasjoner. Kystjegerkommandoen vil fortsette sin utvikling innenfor kystnære operasjoner, og forsterke dette gjennom et økt samarbeid med nederlandske styrker med tilsvarende oppgaver. Dette samarbeidet operasjonaliseres ved at Kystjegerkommandoen bidrar i *NATO Response Force* (NRF) i første halvår 2009 som en del av en nederlandsk styrke.

Kap. 4732 Sjøforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	25 122	23 140	23 672
16	Refusjon fødselspenger	4 858		
17	Refusjon lærlinger	3 260		
18	Refusjon sykepenger	4 674		
	Sum kap. 4732	37 914	23 140	23 672

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008.

Kap. 1733 Luftforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	3 427 846	3 406 254	3 711 208
	Sum kap. 1733	3 427 846	3 406 254	3 711 208

Post 01 Driftsutgifter

I tråd med den vedtatte langtidsplanen styrkes Luftforsvaret og bredden av dagens kapasiteter videreutvikles i 2009. Dette vil gi økt operativ transportflykapasitet og sikre luftoperativ beredskap i nord. Posten er reelt styrket med 101,3 mill. kro-

ner ift. saldert budsjett 2008. Av dette er 36 mill. kroner forventet inntekt til dekning av økte utgifter til drift av Rygge sivile lufthavn, jf. kapittel 4733. Økningen er videre knyttet til økt aktivitet innenfor de ulike flysystemene, herunder innfasingen av nye C-130J transportfly.

Tabell 5.10 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2008–2009	305,0
Lønns-, pris- og soldatkompensasjoner	-175,4
Endringer justert for kompensasjoner	129,6
Økt avskrivningsgrunnlag for EBA, jf. omtale under kapittel 1710	-34,7
Teknisk justert husleie	2,0
Redusert NO _x -kompensasjon	4,4
Reell endring av posten	101,3

Overordnede oppgaver

Luftforsvarets hovedoppgave er å styrkeprodusere luftmilitære kapasiteter til egen og Forsvarets fellesoperative styrkestruktur, og stille styrker på kontinuerlig beredskap for luftovervåking, myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse. Deler av den luftoperative strukturen er tilgjengelig på kort varsel for operasjoner hjemme og ute. Luftforsvaret vil også i 2009 bidra til operasjoner i utlandet og helikopterbidraget (*Norwegian Aeromedical Detachment – NAD*) i Afghanistan videreføres. Luftforsvaret vil også i 2009 videreføre egne oppdrag mht. ressurs- og miljøoppsyn over havområdene, samt søke- og redningsoperasjoner.

Trening og øving i Luftforsvaret i 2009 vil ha fokus på løsning av oppdrag i nordområdene, der evnen til å håndtere evt. krenkelser på en troverdig måte opprettholdes. Luftforsvaret vil prioritere ressurser til kampflysystemene og maritime overvåkingsfly. Disse systemene er mest kritiske for nasjonal suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. I tillegg vil Luftforsvaret prioritere støtte til operasjoner i utlandet.

Organisasjon og styrkestruktur

Luftforsvarets organisasjon vil i 2009 videreutvikles i tråd med ny langtidsplan. Innfasingen av nye C-130J transportfly fortsetter i 2009 med mottak av to av i alt fire nye fly. Dette gir vesentlig økt evne til å understøtte våre operasjoner. Den vedtatte oppgraderingen av P-3 Orion med bl.a. vingeskifte og

gjennomføring av tyngre vedlikehold vil gi noe redusert maritim overvåkingskapasitet i 2009. I tråd med vedtatt langtidsplan legges Sola flystasjon ned i 2009 som militær flystasjon.

En sammenslåing av Luftforsvarsstaben med underliggende nivå og kompetansemiljø, som besluttet ved behandlingen av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), vil kunne påvirke den konkrete organiseringen av enkelte funksjoner i Luftforsvaret. Dagens organisering videreføres imidlertid inntil videre og vil bli sett i sammenheng med Luftforsvarets fremtidige basestruktur.

Personell, utdanning og kompetanse

Luftforsvaret forventer å fylle utdanningsbehovene i 2009 gjennom ordinær befalsskoleutdanning og direkterekuttering av personell med befalsutdanning til fagutdanning. Rammetallet for grunnleggende befalsutdanning ved Luftforsvarets skoler på Kjevik og Luftforsvarets flygeskole planlegges økt, og må ses i sammenheng med kontinuerlig analyse av Luftforsvarets totale personellbehov på ulike nivå og tilsetningsvilkår.

Luftforsvarets hovedutfordring på personellområdet i 2009 vil være luftmilitær kompetansebygging på alle nivå, å styrkeprodusere tilstrekkelig personell til den operative strukturen og Forsvarets logistikkorganisasjon, samt rekruttere avdelingsbefal, og videreutvikle og beholde alle kategorier personell, herunder spesial-/fagkompetanse i Luftforsvaret.

Kap. 4733 Luftforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	93 617	58 180	95 518
16	Refusjon fødselspenger	3 990		
17	Refusjon lærlinger	279		
18	Refusjon sykepenger	5 948		
	Sum kap. 4733	103 834	58 180	95 518

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt økt med 36 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen relateres til forventet høyere inntekt ved Rygge sivile lufthavn.

Kap. 1734 Heimevernet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	1 087 425	1 082 867	1 009 790
	Sum kap. 1734	1 087 425	1 082 867	1 009 790

Post 01 Driftsutgifter

Heimevernet (HV) bygger videre på kvalitetsreformen med vekt på rask reaksjon med godt trente og godt utstyrte styrker. HV omorganiseres i tråd med den vedtatte langtidsplanen og innrettes mot en struktur på 45 000 personell. Heimevernets drift reduseres derfor med 128,8 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Gjennom en reduksjon av styrken fra 50 000 til 45 000 personell, reduksjon fra 13 til 11 HV-distrikter og nedleggelse av HVs utdanningssenter på Værnes, frigjøres midler.

Inntil de planlagte ressursfrigjøringstiltakene gir tilstrekkelig effekt legger regjeringen opp til å redusere øvings- og treningsaktiviteten i HV i 2009. Trenings- og øvingsvirksomheten vil imidlertid bli trappet opp videre utover i langtidsperioden. Øvingsaktivitet for innsatsstyrken prioriteres slik at full operativ kapasitet nås for deler av denne styrken ved utgangen av 2009. Det legges i utgangspunktet ikke opp til å øve forsterknings- og oppfølgingsstyrkene i 2009. Imidlertid vil kurs- og kompetansevirksomheten for befal og spesialister i hele heimevernstrukturen videreføres og videreutvikles i 2009.

Tabell 5.11 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2008–2009	-73,1
Lønns, pris- og soldatkompensasjoner	-51,7
Endringer justert for kompensasjoner	-124,8
Økt avskrivningsgrunnlag for EBA, jf. omtale under kapittel 1710	-5,0
Teknisk justering husleie	1,0
Reell endring av posten	-128,8

Overordnede oppgaver

HV skal ha evne til raskt og utholdende å kunne beskytte viktig infrastruktur, støtte nasjonal krisehåndtering, forsterke militær tilstedeværelse i landet etter behov, og støtte det sivile samfunnet basert på det moderniserte totalforsvarskonseptet. HV har et territorielt ansvar og skal kunne forsterke annen militær virksomhet i utsatte områder. Videre skal Heimevernet ivareta andre typer spesielle oppdrag, så som forsterket grensevakt, styrkebeskyttelse, sikring av nasjonale styrker og mottak av allierte forsterkninger. HV har også en rolle ifm. samfunnsikkerhet og bistand ved kriser, og skal etter anmodning kunne yte bistand til sivile myndigheter. Dette omfatter i første rekke vakthold og sikring av viktige objekter og infrastruktur. Ordningen med frivillige HV-soldater som støtte til forsvarsgrenenes delttagelse i operasjoner i utlandet videreføres i 2009.

Sjøheimevernet (SHV) videreføres. SHV består av kapasiteter for maritim overvåking, kontroll med skipsfart, kontrolldykking, bevoktning, bording, objektsikring, og eskortering og sikring av andre maritime enheter.

Trening og øving i HV skal danne grunnlag for konsept- og organisasjonsutvikling, og materiellanskaffelser. HV vil vektlegge å trene/øve innsatsstyrkestrukturen slik at den er operativ iht. fastsatte krav. Selv om trening av militære kapasiteter har prioritet, vil HV i tilknytning til øvelsene, gjennomføre mindre sekvenser som omfatter samarbeid med fylker og sivile beredskapssetater. Dette vil være med på å sikre tilstedeværelse over hele landet.

Organisasjon og styrkestruktur

Heimevernet vil fortsette å være mobiliseringsbasert, organisert i distrikter og områder med innsatsstyrker, forsterkningsstyrker og oppfølgingsstyrker. Kvalitetsreformen videreføres, med spesiell vekt på å reagere raskt med godt trente og

utrustede styrker. Dagens differensierte struktur videreføres med en styrke på totalt 45 000 personell fordelt med inntil 5 000 i innsatsstyrken, ca. 25 000 i forsterkningsstyrken og ca. 15 000 i oppfølgingsstyrken, alle med tilstedeværelse i alle landsdeler. I tråd med langtidsplanen for Forsvaret flyttes generalinspektøren for Heimevernet med stab fra Akershus festning og lokaliseres i Oslo-området.

I løpet av 2008 ble SHVs organisasjon endret ved at SHVs utdannings- og kompetansesenter og de fire SHV-kommandoene ble erstattet av Sjøheimevernkommendoen på Haakonsværn og Sjøheimeverngruppene Nord og Sør. SHV-kommendoen gir en økt evne til å ivareta SHVs aktiviteter samlet for hele landet, herunder planlegging, ledelse og understøttelse av aktiviteten, mens de to SHV-gruppene vil ivareta det regionale ansvaret.

I tråd med vedtatt langtidsplan vil HV i 2009 redusere antallet distrikter fra 13 til 11. Agder heimeverndistrikt 07, Rogaland heimeverndistrikt 08, Vest-Finnmark heimvernsdistrikt 17 og Øst-Finnmark heimeverndistrikt 18 legges ned. Det etableres to nye distrikter, Agder og Rogaland heimvernsdistrikt 08 og Finnmark heimevernsdistrikt 17. De nye distriktsstabene vil være lokalisert til hhv. Vatneleiren og Porsangmoen.

Personell, utdanning og kompetanse

Førstegangstjenesten på Værnes og Porsangmoen legges ned i 2009. Produksjonen av befal i forsvarsgrenene skal i all hovedsak også tilfredsstillende HVs behov for befal i den operative strukturen. I tillegg vil HVs befalsutdanning på Porsangmoen bli videreført med et visst volum. Kompetanseutvikling vil fortsette som tidligere i regi av HVs skole- og kompetansesenter på Dombås. For å opprettholde kompetansenivået og fortsette kvalitetsreformen, videreutvikles trening og øvelser. Krisehåndtering vil også i 2009 være i fokus. Samarbeidet med sivile myndigheter, som politi, fylke og kommuner, er i denne sammenhengen viktig.

Regjeringen vil fortsette ordningen med frivillige heimevernssoldater oppsatt i egne enheter for deltagelse i forsvarsgrenenes operasjoner i utlandet. Gjennom kvalitetsreformen har HV i dag relevante kapasiteter som også er etterspurt i operasjoner i utlandet. Rekruttering av frivillige HV-soldater til enheter som kan løse oppdrag i utlandet, innenfor det oppgavespekteret HV er forutsatt å

kunne løse nasjonalt, vil bidra til å redusere slitasjen på personell i de øvrige forsvarsgrenene, og gi HV verdifull kompetanse. HV vil ha ansvaret for organisering, mens samtrening av en enhet rettet mot en spesifikk operasjon gjennomføres sammen med den forsvarsgren eller fellesinstitusjon HV støtter.

Kap. 4734 Heimevernet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	1 705	1 796	1 837
16	Refusjon fødselspenger	1 276		
17	Refusjon lærlinger	72		
18	Refusjon sykepenger	3 595		
	Sum kap. 4734	6 648	1 796	1 837

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008.

Kap. 1735 Etterretningstjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Spesielle driftsutgifter	799 364	834 347	893 028
	Sum kap. 1735	799 364	834 347	893 028

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten er reelt økt med 2,9 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008.

Etterretningstjenesten (E-tjenesten) er regulert ved lov av 20. mars 1998 nr. 11 om Etterretningstjenesten. Oppgavene omfatter innsamling av relevant og oppdatert etterretningsinformasjon og gjennomføring av analyser til støtte for utformingen av norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik, samt å opprettholde et godt situasjonsbilde som grunnlag for norske myndigheters beslutninger.

For å kunne løse denne oppgaven, i tillegg til å støtte forsvarsplanleggingen og norske styrker som deltar i operasjoner i utlandet, har E-tjenesten blitt styrket de senere årene, og foreslås ytterligere

styrket i 2009, i tråd med Stortingets behandling av langtidsplanen for 2009–2012, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008).

E-tjenesten skal betjene militære brukere og støtte internasjonale oppdrag der Norge er engasjert. I tillegg skal tjenesten holde Forsvarsdepartementet og andre berørte departementer orientert om relevante endringer i den militære og politiske situasjon i norsk interesseområde. Bidrag til kampen mot internasjonal terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen utgjør en sentral og økende del av E-tjenestens aktiviteter.

For å ivareta oppdragene som er tillagt tjenesten vektlegges høy faglig kompetanse tilpasset det nye trusselbildet, samt videreutvikling av tjenestens tekniske nivå. Siden midten av 1990-tallet har E-tjenesten gjennomgått en omfattende omstilling. Det sam-

mensatte og til dels uklare trusselbildet, sammen med en rask teknologisk utvikling spesielt på kommunikasjonssiden, vil også i fremtiden være en utfordring for å tilfredsstille kravene til en moderne og effektiv tjeneste. Dette gjør det nødvendig å iverksette og videreføre tiltak for å modernisere tje-

nesten, samt foreta en videre forskyvning av ressurser fra mindre prioriterte til prioriterte oppgaver.

E-tjenesten vil i løpet av 2009 overta ansvaret for Forsvarets skole i etterretning og sikkerhet fra Forsvarets skolesenter (kapittel 1725).

Kap. 1740 Forsvarets logistikkorganisasjon

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	2 984 672	2 500 807	2 938 011
	Sum kap. 1740	2 984 672	2 500 807	2 938 011

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med 154,6 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen er i hovedsak en korrigerende av kostnadsnivået knyttet til aktivitet og

strukturendringer med ca. 105 mill. kroner, samt etablering av operative logistikkapasiteter og utdanningsnivå for operasjoner i utlandet med ca. 50 mill. kroner.

Følgende tekniske justeringer er foretatt:

Tabell 5.12 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2007–2008	437,2
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-83,5
Endringer justert for kompensasjoner	353,7
Økt avskrivingsgrunnlag for EBA, jf. omtale under kapittel 1710	-219,1
Teknisk justering husleie	20,0
Reell endring av posten	154,6

Generelt

Kapittel 1740 omfatter den bevilgningsfinansierte delen av Forsvarets logistikkorganisasjons (FLOs) kostnader og dekker utgifter til konsernstab, drift av eiendom, bygg og anlegg (EBA), oppdrag knyttet til forvaltning av Forsvarets materiell (fagmyndighet), Forsvarets uniformsutsalg, regionale støttestrukturer og FLO/Transport inkl. rettighetsreiser for samtlige soldater og befal i sektoren.

Den største andelen av FLOs aktivitet, herunder materiellvedlikehold, dekkes gjennom horisontal samhandel (HS) med andre kapitteleiere. Dette er driftsutgifter knyttet til leveranser til øvrige deler av Forsvaret og betales av brukerne og inntektsføres på utgiftskapitlet 1740. Det skal være balanse mellom FLOs utgifter knyttet til aktiviteten som reguleres gjennom HS og inntektene som mottas fra forsvarsgrenene og andre kapittelansvarlige.

Forventet nivå på HS i 2009 er ca. 5,7 mrd. kroner, og foreslås videreført omtrent på samme nivå som i 2008 korrigert for enkelte endringer i betalings- og regnskapsrutiner knyttet til innføringen av nye løsninger i LOS-programmet i Forsvaret. I tillegg omsetter FLO også hovedtyngden av investeringsmidlene som tildeles over kapittel 1760. Totalt forvalter FLO dermed ca. halvparten av forsvarsbudsjettet.

Overordnede oppgaver

Forsvarets logistikkorganisasjons overordnede oppgaver er å fremskaffe, vedlikeholde, og levere materiell og forsyninger på rett sted til rett tid, og til avtalt pris og kvalitet innenfor avtalte rammer. FLOs leveranseevne er dermed en vesentlig forutsetning for at styrkeprodusentene og operative avdelinger kan gjennomføre sine oppdrag.

FLO vil i 2009 lede oppsettingen av *National Support Element* (NSE) 3 og 4, som er det nasjonale logistikelementet i Meymaneh, Afghanistan.

Organisering og styrkestruktur

Som informert om i St.prp. nr. 48 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) er det foretatt en helhetlig gjennomgang av FLOs fremtidige innretning. Dette vil gi endringer i FLOs organisasjon og resultatet av gjennomgangen som helhet er i hovedsak planlagt implementert med virkning fra 2010, men med mulighet for enkelte endringer allerede i 2009, jf. omtale under del I, 3 Hovedmål og prioriteringer. FLO videreføres som en enhet på nivået under forsvarssjefen.

Logistikkbasene som er en del av de operative leveransene, vil bli videreutviklet.

Som besluttet ved behandlingen av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), legges Vertslandstøttebataljon nr. 2 ned i 2009. Behovet for egne mobiliseringsavdelinger for å støtte NATO-avdelinger i Norge er redusert. Dette medfører at én vertlandsstøttebataljon avvikles og én vertlandstøttebataljon videreføres. Bataljonen som videreføres har ansvar for mottak og understøttelse av *US Marine Corps Prepositioning Program – Norway* (MCPN), og inngår i avtalen Norge har med USA om forhåndslagring i Trøndelag.

Personell, utdanning og kompetanse

I 2009 vil det fortsatt være viktig å sikre en struktur som er balansert ift. antall, kompetanse og alders- og gradssammensetning opp mot gitte opp-

gaver og ressurser. En utfordring i 2009 vil være å rekruttere og beholde personell med kritisk kompetanse til fagområder som i dag har for liten kapasitet, spesielt innenfor investeringsområdet. Målet er at bemanningen skal være tilpasset brukernes behov og krav, samtidig som driften av FLO innrettes på en mest mulig effektiv måte.

NAMSA

Forsvaret foretar anskaffelser gjennom NATO-samarbeidsavtaler som benytter spesielle anskaffelsesprosedyrer. De mest vanlige er *Foreign Military Sales* (FMS), og *NATO Maintenance and Supply Agency* (NAMSA). I sistnevnte har Norge deltatt siden 1958. Gjennom NAMSA gis Forsvaret garantert levering av produkter som det historisk sett har vært vanskelig å få stabil forsyning av. Likeledes åpnes det for en vesentlig kortere kontraheringstid enn om Forsvaret kun skulle basert seg på nasjonale kontrakter.

Ved revisjon av statsregnskapet for 2005 stilte Riksrevisjonen spørsmål om ordningen kunne være i strid med bevilgningsreglementets § 3 om at betaling og levering skal foretas i samme budsjettår. Rutinene knyttet til NAMSA har medført at større beløp belastes budsjettet og overføres til NAMSA før levering, samt at levering kan foregå et annet budsjettår enn bevilgnings- og utbetalingsåret. For at denne praksis skal være i samforståelse med Stortinget, anmodes det om at Forsvarsdepartementet gis fullmakt til at belastning av budsjettet og levering kan foregå i ulike budsjettår.

Kap. 4740 Forsvarets logistikkorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	492 514	225 244	230 931
15	Refusjon fra arbeidsmarkedtiltak	388		
16	Refusjon av fødselspenger	11 906		
17	Refusjon lærlinger	10 890		
18	Refusjon av sykepenger	50 264		
	Sum kap. 4740	565 962	225 244	230 931

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført i 2009 ift. saldert budsjett 2008.

Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	808 456	881 255	889 141
44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	39 829	10 000	61 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	7 386 741	7 693 293	7 438 676
48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	119 561	260 000	348 000
75	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1760, post 44</i>	98 483	10 000	93 000
	Sum kap. 1760	8 453 070	8 854 548	8 829 817

I 2009 legger regjeringen vekt på gjennomføring av materiellinvesteringer for å videreføre modernisering og utvikling av Forsvaret.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker gjennomføringskostnader til materiellanskaffelsesprosjekter i Forsvaret, og gjenspeiler den prosjektporteføljen som til enhver tid er til gjennomføring. Posten er reelt redusert med 33,6 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008.

Post 44 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel

Posten skal dekke nasjonale utgifter som er knyttet til gjennomføringen av NATOs investeringsprogram for sikkerhet i Norge og til forhåndsdekning av utgifter til av NATO-prosjekter når dette er nødvendig. Utgiftene er i hovedsak knyttet til bygningsarbeidene for nytt bygg til *Joint Warfare Centre* (JWC) i Stavanger. Posten er reelt økt med ca. 51 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen fra 2008 er i samsvar med planlagt prosjektaktivitet.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

Posten omfatter investeringer i materiell til Forsvaret. I tillegg omfatter posten utgifter til markedsføring overfor utenlandske myndigheter knyttet til norskprodusert materiell som Forsvaret anvender eller planlegger å anskaffe. Forsvarets personell bistår i denne sammenhengen norsk industri med

brukerinnsett og opptrer som referanse kunder overfor potensielle kunder. Posten er reelt redusert med ca. 435 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2008.

Materiellinvesteringer generelt

Investeringsaktiviteten i 2009 vil bli rettet inn mot investeringer som understøtter strukturen som ble vedtatt ved behandlingen av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008). For å sikre at nye prosjekter blir styrt inn mot vedtatt struktur har Forsvarsdepartementet etablert en materiellplan med et fireårsperspektiv tilsvarende langtidsplanen for å ivareta behovet for langsiktighet på investeringsområdet. For perioden 2009–2012 er det lagt til grunn et samlet materiellinvesteringsbehov på 31,1 mrd. kroner for å videreutvikle strukturen i tråd med den nye langtidsplan. Planen gjennomgår årlige oppdateringer.

Regjeringen vektlegger også i 2009 gjennomføringen av en rekke store investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret. Imidlertid har regjeringen ut fra en helhetlig vurdering funnet det hensiktsmessig å sette av noe mindre til investeringer enn det nivået langtidsplanen legger opp til for å sikre nødvendig drift til høyt prioriterte oppgaver. Regjeringen legger opp til å øke bevilgningene til materiellinvesteringer utover i planperioden iht. forutsetningene i vedtatt langtidsplan. Infrastrukturinvesteringene, som skal gjøres tidlig i langtidsperioden og som er en forutsetning for nødvendige strukturtiltak og materiellinvesteringer, er ikke redusert og gjennomføres som planlagt.

Hoveddelen av investeringsmidler i 2009 vil gå med til å videreføre prosjekter der leveransene allerede er påbegynt.

Programområdet *sjøsystemer* vil også i 2009 kreve betydelige midler og da særlig i tilknytning til leveransene av Fridtjof Nansen-klassen fregatter og Skjold-klassen missiltorpedobåter og deres våpensystemer. Videre er ULA-klassen ubåter under oppgradering og nye flerbruksfartøyer til Sjøheimevernet under anskaffelse.

Anskaffelsen av nye transportfly til Luftforsvaret vil bli den største investeringen innenfor *luftsystemer*. Videre fortsetter oppgraderingen av F-16 kampfly og Bell 412-helikoptre, samt levetidsforlengelse av Lynx-helikoptre til Kystvakten.

Innenfor *landsystemer* vil de største investeringene i 2009 være knyttet til å forbedre sikkerheten for personell i operasjoner i utlandet og landstyrkenes evne til å operere under ulike forhold. Investeringene omfatter bl.a. ulike typer lette, pansrede kjøretøyer og oppdatering av stridsvogn Leopard 2.

Investeringer innenfor programområdet *logistikksystemer* vil være anskaffelse av etableringsmateriell og sanitetsutstyr hovedsakelig til operasjoner i utlandet.

Den største investeringen i programområdet *nettverksbaserte forsvarssystemer* vil være oppgraderingen av maritime patruljefly P-3 Orion for å bedre flyenes kapasitet til å operere bl.a. i nordområdene. Andre større investeringer omfatter tilpasning av

FISBasis Begrenset/ugradert, ferdigstillelse av FISBasis Hemmelig/NATO *Secret* og videre tilgjengeliggjøring ned til taktisk nivå.

Innenfor programområdet *spesialstyrker og soldatsystemer* utgjør anskaffelse av nye håndvåpen den klart største investeringen.

For en gjennomgang av de største investeringene (kategori 1) henvises til omtalen i påfølgende tekst.

Totalporteføljen (post 45)

Prosjektene er organisert innenfor ulike programområder. Innenfor det enkelte programområde vil det være variasjon fra år til år fordi prosjekter avsluttes og nye igangsettes. Det vil også bli brukt midler på tilrettelegging av fremtidige investeringer. Her er aktiviteter som internasjonalt materiell-samarbeid, forprosjektering og forskning og utvikling viktig. En oversikt er gitt i tabell 5.13.

I løpet av budsjettåret kan det bli nødvendig å endre leverings- og betalingsplaner som følge av usikkerhet som alltid vil være til stede i den årlige gjennomføringen. Oversikten over kontrakter og utbetalinger i 2009 er derfor foreløpig, og vil kunne bli justert gjennom budsjettåret. Det legges til grunn at endringer i rammen for prosjektene som forårsakes av pris- og valutaendringer ikke krever særskilt godkjenning av Stortinget.

Tabell 5.13 Formålstabell

Område:	Økonomisk omfang	Forventet gjenstående pr. 1/1 2009	Planlagt		Anslått utbetaling 2009	Behov for bestillingsfullmakter
			kontraktsforpliktet pr. 31/12 2008	Planlagte nye kontrakter 2009		
Landsystemer	16 960	4 282	1 860	822	490	1 148
Sjøsystemer	40 490	16 191	10 978	827	2 818	6 842
Luftsystemer	22 449	8 620	6 806	7	1 943	3 115
Spesialoperasjoner og soldatsystemer	6 017	2 626	2 000	289	515	407
Logistikksystemer	4 842	2 318	1 423	787	420	423
Nettverksbasert forsvar	15 392	3 961	2 698	608	754	1 191
LOS-programmet	1 051	538	637	0	180	252
Tilrettelegging for fremtidige investeringer			325	318	318	0
Totalt			26 727	3 658	7 438	13 378

(i mill. kr)

Kategori 1-prosjekter

Tabell 5.14 Kategori 1-prosjekter

Evt. endring	Formål/prosjektbetegnelse	Kostnads- ramme (Post 45)	Forventet gjenstående 1/1 2009	Anslått utbetaling 2009	Bestillings- fullmakter (Post 45)
	2765 Taktisk datalink-16	1 024	539	73	20
	2812 Økonomiprojektet i LOS-programmet i Forsvaret	575	150	0	0
	2814 Logistikkprosjektet i LOS-programmet i Forsvaret	527	476	246	0
	5026 Pansrede spesialkjøretøyer – brukt materiell	976	104	76	0
	5036 Panserbekjempelse – middels rekkevidde	1 010	475	60	61
	5060 Brukte Leopard 2 stridsvogner	1 471	407	55	192
	6026 Nye sjømålsmissiler (NSM) – utviklingsfase	2 092	60	60	0
	6027 Nye sjømålsmissiler – anskaffelse	3 503	2 266	394	1 244
Rammeøkning	6088 Nye fregatter	17 973	3 517	1 237	900
Rammeøkning	6300 Skjold-klasse MTB	5 172	899	418	215
	6401 Erstatning av Sting Ray Mod 0	1 685	1 685	341	1 132
	7017 Strategisk lufttransportkapasitet – anskaffelse	745	268	118	143
	7102 Nye kortholdsmissiler og hjelmmontert sikte	1 471	841	229	3
	7189 Strukturoppdatering P-3 Orion maritime overvåkningsfly	947	573	253	146
	7512 F-16 elektronisk krigføringsmateriell	931	30	80	48
	7611 NASAMS II	1 091	80	5	0
	7660 Enhetshelikopter til Forsvaret	5 995	4 012	124	2 898
	7806 Nye transportfly – anskaffelse	3 815	2 316	1 024	1 092
	Totalt			4 793	8 094

Kategori 1-prosjekter – nye prosjekter for godkjenning**6345 Videre oppdatering av Ula-klassen undervannsbåter**

Seks Ula-klassen undervannsbåter ble levert til Forsvaret i perioden 1989–1992. Båtene har deltatt i operasjoner både hjemme og ute, og de har vist seg å være kostnadseffektive, fleksible, leveringsdyktige og relevante. Ula-klassen ble planlagt anskaffet for å kunne operere i 30 år, forutsatt en oppdatering etter 15 år. Den teknologiske utviklingen og nye operasjonskonsepter som er utviklet etter at Ula-klassen ble levert, har medført et økende gap mellom de kapasiteter som er etterspurt, og de kapasiteter undervannsbåtene har. Økt slitasje og mangel på reservedeler gjør det nødvendig å oppdatere eller skifte ut kritisk materiell.

Oppdateringen av Ula-klassen er delt i to prosjekter, prosjekt 6344 Kapasitetsmessig videreutvikling av Ula-klassen og prosjekt 6345 Videre oppdatering av Ula-klassen. Stortinget ble ifm. behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2005–2006), jf. St.prp. nr. 1 (2005–2006), informert om prosjekt 6344, der en skulle sikre at alle undervannsbåtene gjennomgår en minimumsoppdatering for et utvalg systemer, samt oppgradering av noen båter slik at de blir mer relevante til bruk i operasjoner i utlandet. Oppdateringen er i hovedsak rettet mot sonar- og navigasjonssystemer og kommunikasjonssystemer. Prosjekt 6344 er igangsatt med revidert tidsramme og er planlagt ferdigstilt i løpet av 2012.

Prosjekt 6345 Videre oppdatering av Ula-klassen skal oppdatere og oppgradere de gjenværende systemene på Ula-klassen for å forbedre sikkerheten under dykking, forbedre navigasjonssikkerhet, generell forbedret sikkerhet om bord, oppdatere sensor- og våpensystemer, tilfredsstillende av gjeldende krav i samsvar med nasjonale og internasjonale regelverk og oppfyllelse av sentrale NATO-krav. Prosjekt 6345 er planlagt gjennomført i perioden 2010–2016 ifm. at undervannsbåtene skal gjennomgå tungt vedlikehold knyttet til midtlivsoppdateringer.

Prosjektets anbefalte kostnadsramme (post 45) for materiellinvesteringen er 1 430 mill. kroner. I tillegg kommer Forsvarets gjennomføringskostnader (post 01) på 111 mill. kroner. I tråd med det gjeldende regelverket for innkjøp av forsvarsmateriell, vil det bli krevd gjenkjøp ved anskaffelser fra utenlandske leverandører over 50 mill. kroner. Ekstern kvalitetssikring av prosjektet er gjennomført i samsvar med retningslinjene fra Finansdepartementet, og konklusjonen er at beslutningsdokumentet er av tilfredsstillende kvalitet for å starte prosjektet.

Kategori 1-prosjekter – godkjenning av endring av omfang og kostnadsrammer**6088 Nye fregatter**

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 207 (1998–1999), jf. St.prp. nr. 65 (1998–1999). Hovedkontrakt for utvikling, design og levering av fem fartøyer med tilhørende våpensystemer og kommando- og kontrollsystemer ble inngått med spanske *Empresa Nacional Bazan* (senere *Izar*, nå *Navantia*). Første fartøy, KNM Fridtjof Nansen, ble overtatt 5. april 2006. Andre fartøy, KNM Roald Amundsen, ble overtatt 21. mai 2007 og tredje fartøy, KNM Otto Sverdrup, ble overtatt 30. april 2008. Fjerde fartøy, KNM Helge Ingstad, ble sjøsatt 23. november 2007, og er planlagt overlevert høsten 2009. Femte fartøy, KNM Thor Heyerdahl, er planlagt sjøsatt i februar 2009, og overlevert ultimo 2010. For de to siste fartøyene utgjør leveringsdatoene ca. ett års forsinkelse ift. kontraktsfestet dato. Kompensasjon for forsinkelse på de to første fartøyene er forhandlet, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008), og forhandlinger med leverandøren vedr. forsinket levering av det tredje fartøyet ferdigstilles i løpet av inneværende høst.

Fregattprosjektet ble opprinnelig vedtatt med en kostnadsramme på 12 240 mill. kroner. Rammen er økt flere ganger etter at Stortinget har godkjent tilleggskapasiteter til fregattene. Disse økningene er i tråd med forutsetningene i prosjektet. Prosjektets kostnadsramme er i tillegg økt hvert år som følge av årlige prisjusteringer. Det siste tillegget vedrørende behov for ytterligere reservedeler, vedtok Stortinget gjennom behandlingen av Innst. S. nr. 317 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 55 (2007–2008) om investeringer i Forsvaret. Etter denne siste økningen er kostnadsrammen (post 45) 17 762 mill. kroner. Det er så langt ikke forekommet kostnadsoverskridelser i prosjektet.

Behov for oppgradering av våpensystemet Aegis.

Regjeringen har i St.prp. nr. 1 (2007–2008), og i St.prp. nr. 55 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 317 (2007–2008), orientert om mulige utfordringer vedr. bruk av radaren på fregattene i kystnære farvann og behov for å oppgradere våpensystemet *Aegis* (hvor radaren inngår som en hovedkomponent). Det har, gjennom en operativ evaluering av programmet og gjennom den tekniske utviklingen som har skjedd etter at kontrakten for fregattene ble inngått, kommet frem et behov for å oppgradere våpensystemet for å forbedre dets evne innenfor områdene kystnære operasjoner og asymmetrisk krigføring. For å bedre fregattenes selvforvar mot små hurtiggående båter og mot

saktegående luftmål er det anbefalt å oppgradere fartøyets missilsystem (ESSM – *Evolved Sea Sparrow Missile*) mot slike mål. Samlet sett vil disse kapasitetene gjøre fregattene bedre i stand til å ivareta operasjoner i mer kystnære farvann enn hva som er tilfellet i dag.

På bakgrunn av disse forhold foreslås det å øke kostnadsrammen (post 45) for prosjekt 6088 Nye fregatter med 101 mill. kroner og prosjektets gjennomføringskostnader (post 01) med 1 mill. kroner for oppgradering av våpensystemet *Aegis*.

Etter den foreslåtte økningen vil fregattprosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) være 17 973 mill. kroner og gjennomføringskostnadene (post 01) 753 mill. kroner.

6300 Skjold-klasse missiltorpedobåter

Prosjektet ble vedtatt av Stortinget ved behandling av Innst. S. nr. 11 (2003–2004), jf. St.prp. nr. 82 (2002–2003). Prosjektet omfatter anskaffelse av fem nye Skjold-klasse missiltorpedobåter (MTB) og tilpasning av forseriefartøyet KNM Skjold, samt anskaffelse av våpensystemer, løsninger for logistikk og opplæring. Fartøyene var opprinnelig planlagt levert i løpet av 2008 og 2009. Pga. utfordringer knyttet til styring av fremdriftsmaskinen er prosjektet blitt forsinket. Første seriefartøy, KNM Storm, gjennomgår nå tester og er planlagt overtatt av Forsvaret i 2009. Tre ytterligere fartøyer er planlagt overtatt i løpet av 2009, mens de siste to er planlagt levert i 2010.

Stortinget ble i St.prp. nr. 1 (2007–2008) informert om at det kunne bli behov for å øke prosjektets omfang for anskaffelse av reservedeler. Ifm. kontraktsinngåelsen av Skjold-klassen ble det anskaffet en initiell reservedelsbeholdning for to års drift. Tidsavgrensningen skyldtes behovet for å opparbeide driftserfaring før anskaffelse av ytterligere reservedeler. Dermed sikres at det kun kjøpes inn de deler som det vil være behov for. På bakgrunn av de erfaringer som er høstet med KNM Storm, og forseriefartøyet KNM Skjold, samt erfaringer fra tilsvarende systemer om bord på Hauk-klasse MTB-er og Fridtjof Nansen-klasse fregatter, er det nå identifisert et behov for relevante reservedeler i et omfang av 100 mill. kroner. Hensikten med tilleggsanskaffelsen er å sikre at Skjold-klassen opprettholder operativ tilgjengelighet. Videre vil anskaffelsen redusere fremtidige driftskostnader ved at det muliggjør et mer kosteffektivt vedlikehold. Usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader ivaretas gjennom prosjektets allerede godkjente ramme. Etter den foreslåtte rammeøkningen på 100 mill. kroner til reservedeler og årlig prisjustering, er prosjektets totale kostnadsramme

(post 45) 5 172 mill. kroner. Anskaffelsens gjennomføringskostnader (post 01) er 127 mill. kroner, mens bygge- og anleggskostnader på kapittel 1710, post 47 utgjør 152 mill. kroner.

Kategori 1-prosjekter – status og fremdrift

2756 Taktisk Data-Link-16

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 220 (2003–2004), jf. St.prp. nr. 54 (2003–2004). Prosjektet omfatter anskaffelse av Taktisk Data-Link-16 (TDL-16) til overføring av felles situasjonsbilde mellom Forsvarets taktiske enheter. Anskaffelsen gir systemunderstøttelse og er sentral i utviklingen av et nettverksbasert forsvar. Anskaffelsen omhandler TDL-16 terminaler til F-16 jagerfly og *Norwegian Advanced Surface-to-Air Missile System* (NASAMS) luftvernssystem. Videre anskaffes det et antall mobile og deployerbare kommunikasjonsmoduler med TDL-16 kapasitet som kan benyttes av Hærens avdelinger i Norge og Forsvarets avdelinger i operasjoner i utlandet. Det etableres i tillegg et Link-16 bakkenettverk i tilknytning til Ørland hovedflystasjon for trening på nettverksbaserte operasjoner, også i samarbeid med allierte. Hovedleveransen av Link-16 terminaler er avsluttet. Et mindre antall terminaler, ifm. vedlikeholds-/støttekonsept for TDL-16 blir levert i løpet av 2008. Link-16 integrasjon i luftvernssystemet NASAMS er avsluttet og systemet meldt operativt i desember 2007. Kontrakt for etablering av Link-16 bakkeinfrastruktur (bakkenettverk) ble inngått i april 2006 med *Thales Norway*. Bakkenettverket skal etter planen være operativt ultimo 2008. Kontrakt for integrasjon av Link-16 til Hæren, samt andre beslutningsstøttesystemer, forventes inngått ultimo 2008, med levering i 2009.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 1 024 mill. kroner.

2812 Økonomiprojektet i LOS-programmet i Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 87 (2006–2007), jf. St.prp. nr. 20 (2006–2007). Økonomiprojektet skal gi Forsvaret en komplett elektronisk basert løsning for virksomhetsstyring, herunder full understøttelse for forsyningstjeneste, inkl. horisontal samhandel, lagerhold og materiellregnskap. Prosjektet vil gi Forsvaret elektronisk understøttelse av et fullstendig intern- og eksternt regnskapssystem iht. økonomiregelverket i staten, og legger grunnlaget for en mer effektiv vertikal styring og horisontal samhandel.

Kontrakt med leverandør ble inngått i januar 2007 og implementering av hovedløsningen startet i juni 2008. Enkelte deler av kontraktsfestet løsning har vært noe forsinket. I tillegg har det vært noen utfordringer ifm. overgangen fra gamle datasystemer til den nye fellesløsningen. Dette gjelder bl.a. store datamengder som skal overføres til den nye løsningen og behov for at medarbeidere tilpasser seg nye arbeidsprosesser. Dette er imidlertid utfordringer som er vanlig ved igangsetting av store dataprojekter og som Forsvaret har forutsett. Den nye fellesløsningen vil bidra til en rasjonalisering mht. antall administrative datasystemer i Forsvaret. Løsningen vil også være et viktig bidrag til bedret økonomistyring.

Forsvarets regnskap for 2008 vil avleveres i ny løsning, og prosjektet forventes avsluttet våren 2009.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 575 mill. kroner og gjennomføringskostnadene (post 01) 188 mill. kroner.

2814 Logistikkprosjektet i LOS-programmet i Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 317 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 55 (2007–2008). Logistikkprosjektet skal gi Forsvaret en fullstendig logistikk-løsning for prosesser innenfor materiellinvestering, konfigurasjonsstyring, vedlikehold og avansert forsyning. Sammen med tidligere leveranser i LOS-programmet i Forsvaret (inkl. leveranser fra Program Golf), vil Forsvaret etter gjennomføringen av prosjektet ha en komplett elektronisk basert løsning for virksomhetsstyring innenfor økonomi og logistikk. Kontrakt med leverandør forventes inngått første halvår i 2009 og prosjektet forventes avsluttet i 2011. Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 527 mill. kroner og gjennomføringskostnader (post 01) 176 mill. kroner.

5026 Pansrede spesialkjøretøyer – brukt materiell

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1995–1996), jf. St.prp. nr. 1 (1995–1996). Prosjektet skulle tilføre Hærens mekaniserte avdelinger brukte pansrede spesialkjøretøyer av typen M-113 innen 2007. Leveransene er imidlertid forsinket og vognene vil først bli levert innen utgangen av 2010. Det er så langt produsert og levert 216 vogner i prosjektet, mens 72 vogner gjenstår.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 976 mill. kroner.

5036 Panserbekjempelse – middels rekkevidde

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2001–2002), jf. St.prp. nr. 1 (2001–2002). Panserbekjempelse middels rekkevidde er et supplement til eksisterende panserbrytende våpensystemer med kort og lang rekkevidde. Forsvarsdepartementet viser til tidligere omtale, jf. St.prp. nr. 1 (2006–2007), av prosjektet hvor det fremkommer at man skulle vurdere prosjektets innhold og fremdrift. Prosjektet videreføres innholdsmessig som planlagt, men er forsinket ift. opprinnelig fremdriftsplan. Forsinkelsen skyldes at leveransene ikke tilfredsstilte Forsvarets kvalitetskrav. Det er dialog med leverandør for å få en leveranse som er tilfredsstillende. Prosjektet forventes avsluttet i 2010.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 1 010 mill. kroner.

5060 Brukte Leopard 2-stridsvogner

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001), jf. St.prp. nr. 1 (2000–2001).

Prosjektet omfatter anskaffelse av 52 stridsvogner av typen Leopard 2 fra Nederland. Vognene har bedre ytelse med hensyn til beskyttelse og ildkraft enn Leopard 1-stridsvognene Hæren hittil har disponert, og skal erstatte et tilsvarende antall eldre vogner av denne typen. Avtale ble inngått med Nederland i 2001. Vognene er levert, og har vært under innfasing fra 2003. Prosjektet var planlagt avsluttet i 2008. Imidlertid er det forsinkelser i leveransene av delsystemer, som har medført at prosjektet nå planlegges avsluttet i 2010. Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 1 471 mill. kroner.

6026 Nye sjømålsmissiler (NSM) – utvikling

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1994–1995), jf. St.prp. nr. 1 (1994–1995). Prosjektet omfatter utvikling av et missilsystem for bekjempelse av sjømål for Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse missiltorpedobåter (MTB). Prosjektet var planlagt terminert i 2008, etter at de siste testene skulle vært gjennomført. Testene mislyktes, da missilet ikke forlot utskytingsrampen. Testene må gjennomføres for å verifisere at det komplette missilet med stridshode fungerer iht. kravene. Dette planlegges gjennomført primo 2009. Prosjektet videreføres inntil tilfredsstillende test er gjennomført. Utsettelsen er ikke ventet å få konsekvenser for gjennomføringen av P6027 Nye sjømålsmissiler – anskaffelse.

Justert for prisøkning og valutakurs er prosjektets kostnadsramme (post 45) 2 092 mill. kroner. Forsvaret er i dialog med leverandører knyttet til dekning av merkostnadene ifm. ytterligere testing av missilet.

6027 Nye sjømålsmissiler – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007), jf. St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av nye sjømålsmissiler (NSM) med tilhørende utstyr som vil utgjøre Forsvarets hovedvåpen for overflatekrigføring på Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse MTB-er. Hovedkontrakt er inngått med *Kongsberg Defence & Aerospace AS*. Missilene er planlagt levert i perioden 2010 til 2014. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 3 503 mill. kroner. Prosjektets gjennomføringskostnader (post 01) er 30 mill. kroner, og det er planlagt brukt 4 mill. kroner på kapittel 1710, post 47, til bygge- og anleggskostnader til prosjektet.

6401 Erstatning av Sting Ray Mod 0

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 62 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 22 (2007–2008). Prosjektet omfatter anskaffelse av nye lettvektstorpedoer, enten som en oppgradering av dagens *Sting Ray* Mod 0 til Mod 1, eller ved å anskaffe en ny torpedo. Torpedoene skal kunne benyttes av Fridtjof Nansen-klasse fregatter med NH-90 helikoptre og P-3C Orion maritime patruljefly. Vedlikehold og lagring av torpedoene vil skje i samarbeid med og i regi av en annen brukernasjon, og det er iverksatt et arbeid for å inngå intensjonsavtaler med aktuelle nasjoner. Forespørsel til industrien er sendt ut og det er mottatt tilbud fra flere leverandører. Planen er å inngå kontrakt med valgt leverandør i slutten av 2008 eller tidlig i 2009. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 685 mill. kroner og det er satt av 20 mill. kroner i gjennomføringskostnader (post 01).

7017 Strategisk lufttransportkapasitet - anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 317 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 55 (2007–2008). Prosjektet innebærer norsk deltakelse i et multinasjonalt program for strategisk lufttransportkapasitet gjennom anskaffelse av tre Boeing C-17 transportfly. Flyene vil bli anskaffet gjennom en avtale mellom deltager nasjonene og amerikanske myndigheter (*Foreign Military Sales*). Første fly var opprinnelig planlagt levert i

2008. Forsinkelsen i arbeidet med å sette samarbeidsavtalen i kraft, har medført at de tre flyene nå planlegges levert i 2009. Prosjektet vil gi tilgang til transportflykapasitet for frakt av bl.a. personell og stor/tung last over store avstander. Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 745 mill. kroner.

7102 Nye kortholdsmissiler og hjelmmontert sikte

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2001–2002), jf. St.prp. nr. 1 (2001–2002). Prosjektet skal anskaffe nye kortholdsmissiler og et hjelmbasert siktesystem til F-16 jagerfly. Våren 2003 ble det europeiske missilet IRIS-T valgt. Missilene skal benyttes med et avansert hjelmbasert siktesystem som inngår i prosjektet. Integrasjon og testing er gjennomført, F-16 flyene er kvalifisert for IRIS-T, og våpenet inngår som en del av bestykningen for eksisterende kampfly. Leveranse av missiler og helmsikter vil etter planen fortsette til 2010. Prosjektet er planlagt avsluttet innen 2011. Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 1 471 mill. kroner.

7189 Strukturoppdatering P-3 Orion maritime overvåkningsfly

Prosjektet ble vedtatt av Stortinget ved behandlingen av Innst. S. nr. 226 (2005–2006), jf. St.prp. nr. 72 (2005–2006) og endret ved behandlingen av Innst. S. nr. 121 (2006–2007), jf. St.prp. nr. 37 (2006–2007). Prosjektet omfatter utskifting av vinger og horisontale haleflater på Luftforsvarets seks fly av typen P-3 C/N Orion.

Kontrakt ble inngått i 2007, og utskifting av vinger og haleflater på det første flyet vil bli igangsatt primo 2009 iht. kontrakt. Det er beregnet at siste fly er ferdig oppdatert mot slutten av 2013.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 947 mill. kroner.

7512 F-16 elektronisk krigføringsmateriell

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1997–1998), jf. St.prp. nr. 1 (1997–1998), og omfatter elektronisk krigføringsmateriell (EK) til F-16 flyene, med nødvendige støtte- og kontrollsystemer. Forsvaret gjennomfører en oppdatering av alle F-16 fly. Leveranser av jamme-pod og opphengsmekanismer ble sluttført i 2005, mens styringssystemet er under levering. Dette planlegges avsluttet i 2010.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 931 mill. kroner.

7611 NASAMS II

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1999–2000), jf. St.prp. nr. 1 (1999–2000), den gang med en kostnadsramme på 804 mill. kroner. Prosjektet gjennomgikk senere en fornyet vurdering av omfang og kostnader, for å bli tilpasset struktur og materiell som blir brukt av våre allierte. Det reviderte prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 232 (2001–2002), jf. St.prp. nr. 55 (2001–2002).

Prosjektet omfatter en systemteknisk oppgradering av NASAMS. Nødvendige kontrakter er inngått. Både levering og kostnader er iht. plan, og materiellet er overført til bruker. Prosjektet planlegges terminert i 2009.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) er 1 091 mill. kroner.

7660 Enhetshelikopter til Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001), jf. St.prp. nr. 1 (2000–2001). Prosjektet omfatter levering av 14 NH-90 helikoptre til kystvakten og Fridtjof Nansenklasse fregatter. Kontrakt ble inngått med franske *NATO Helicopter Industries* (NHI) gjennom et felles nordisk anskaffelsesprogram – *Nordic Standard Helicopter Programme* (NSHP). Helikoptrene skulle opprinnelig vært levert i perioden 2005–2008, men er blitt vesentlig forsinket. Forsinkelsen er i hovedsak leverandørbetinget og er knyttet til utvikling og sertifisering av helikopteret i det europeiske NH-90 programmet. Regjeringen informerte i St.prp. nr. 1 (2007–2008) om at første leveranse ville komme i 2009, men at det var risiko for ytterligere forsinkelser. Det forventes nå at første helikopter til Kystvakten kommer i 2010 og første helikopter til fregattene i 2011, men fortsatt er det risiko for ytterligere forsinkelser. Forsvarsdepartementet, sammen med representanter fra Forsvaret, har hatt flere møter med ledelsen i NHI det siste året for å understreke viktigheten av å unngå ytterligere forsinkelser. Forsvarsdepartementet har i den forbindelse påpekt at det vil bli krevd kompensasjon for de ulemper forsinkelsen har medført for Forsvaret iht. kontraktens bestemmelser. Prosjektet arbeider med å anskaffe treningsmateriell. Det er sendt ut forespørsel på kjøp av timer i flysimulator for en periode på tre år, og det er forhandlet frem kontraktsendring på levering av reservedeler og komponenter.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 5 995 mill. kroner.

Nasjonalt kompetansesenter for helikoptre i Norge

Forsvarsdepartementet har, i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet, godkjent en søknad fra industrien i Norge om støtte til å gjennomføre en studie som skal se på muligheten for å opprette et nasjonalt kompetansesenter for helikoptre i Norge. Kompetansesenteret skal kunne dekke deler av behovet innenfor forsyning, vedlikehold, trening og simulering, samt teknisk utdanning. Fordelen med å etablere et slikt senter er at det kan understøtte både militære og sivile kunder som har behov for vedlikeholdskapasitet og simulatortrening. Forstudien vil arbeide med utgangspunkt i den forutsetning at ett kompetansesenter skal lokaliseres til Sola og ett til Bardufoss. Begge områdene anses allerede å være infrastrukturelle knutepunkter for helikopterkompetanse i Norge gjennom oljerelaterte aktiviteter, i hovedsak på Sola, og gjennom Forsvarets aktiviteter, i hovedsak på Bardufoss. Forsvarsdepartementet vil først ta stilling til hensiktsmessigheten av å være med på en videre utvikling av et nasjonalt kompetansesenter når studien er ferdig, og resultatet er vurdert opp mot andre muligheter nasjonalt og internasjonalt.

7806 Nye transportfly – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007), jf. St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av fire nye transportfly av typen C-130J. Forsvaret har inngått avtale med amerikanske myndigheter om en såkalt *Foreign Military Sales*-anskaffelse. Leveransen av flyene er planlagt i perioden 2008 til 2010. Det har vært gjennomført flere møter med leverandør og amerikanske myndigheter, bl.a. med tanke på å klarlegge reservedelsbehovet. Første fly er forventet levert i november 2008 iht. plan.

Prosjektets kostnadsramme er 3 815 mill. kroner.

Prosjekter som avsluttes

5013 Divisjonsartilleri

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1994–1995), jf. St.prp. nr. 1 (1994–1995). Prosjektet var planlagt å tilføre Hærens artilleri tilstrekkelig rekkevidde, ildkraft og overlevelsessevne. Anskaffelsene omfattet tolv selvdrevne flerrørs rakettkastere av forbedret utgave, navigasjonsopplegg, verkstedsutrustning, logistikk for systemet, beredskaps- og øvingsammunisjon, samt dokumentasjon.

Prosjektet skulle også anskaffe to ulike typer bomblet-ammunisjon og langtrekkende og selvøkende panserbrytende ammunisjon. I tillegg omfattet prosjektet anskaffelse av ammunisjon med selvødeleggelsesmekanisme. Imidlertid har kravet til selvødeleggelsesmekanisme ikke latt seg oppfylle og det er derfor ikke anskaffet slik ammunisjon til våpensystemet.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) var 1 583 mill. kroner (2008-kroneverdi). Prosjektet ble gjennomført til en kostnad (post 45) av 1 100 mill. kroner (2008-kroneverdi). Hæren har mottatt leveranser iht. opprinnelig målsetting med unntak av ammunisjonsdelen. Aktivitetene i prosjektet er avsluttet. Som en konsekvens av Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), fases materiellet ut av Forsvarets struktur og avhendes. Forsvarsdepartementet vil derfor terminere prosjektet.

5025 Pansrede spesialkjøretøyer på stridsvognchassis

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1994–1995), jf. St.prp. nr. 1 (1994–1995). Anskaffelsen skal gi mobilitet og beskyttelse for avdelinger og funksjoner som støtter pansrede avdelinger i strid. Materiellet er også viktig for å støtte avdelinger som deltar i flernasjonale operasjoner. Chassis av Leopard 1-stridsvogner og brukte bergingspanservogner er anskaffet.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) var 1 365 mill. kroner (2008-kroneverdi). Prosjektet ble gjennomført til en kostnad (post 45) av 1 104 mill. kroner (2008-kroneverdi). Hæren har mottatt leveranser iht. opprinnelig målsetting med unntak av gjennombrytningspanservogn som ikke ønskes anskaffet. Aktivitetene i prosjektet avsluttes derfor i 2008. Forsvarsdepartementet vil terminere prosjektet.

5284 Taktisk treningssystem

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1997–1998), jf. St.prp. nr. 1 (1997–1998). Prosjektet har anskaffet et system for taktisk trening i et miljø mest mulig likt virkelig strid. Det er levert materiell med kapasitet til å gjennomføre tosidige øvelser på kompaninivå med normale støttefunksjoner. Systemet gir automatisk tilbakemelding av hendelsesdata for etterfølgende analyser.

Treningssenteret er etablert i Rena leir og har gitt en betydelig heving av kvaliteten på utdannel-

sen for den enkelte soldat, og har gitt Forsvarets avdelinger gode muligheter for realistisk trening i stridsoperasjoner opp til og med kompaninivå.

Prosjektets kostnadsramme (post 45) var 591 mill. kroner (2008-kroneverdi). Prosjektet ble gjennomført til en kostnad (post 45) av 544 mill. kroner (2008-kroneverdi). Hæren har mottatt leveranser iht. opprinnelig målsetting. Aktivitetene i prosjektet avsluttes derfor i 2008. Forsvarsdepartementet vil terminere prosjektet.

58XX Program soldat 2000

Programmet består av fire prosjekter for å gi den enkelte soldat bedre beskyttelse, utholdenhet og mobilitet. De tre første prosjektene i programmet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1995–1996), jf. St.prp. nr. 1 (1995–1996), mens det fjerde prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1996–1997), jf. St.prp. nr. 1 (1996–1997).

Programmet er under avslutning og omtales derfor ikke videre.

Øvrige programmer og prosjekter med spesiell omtale/saker til informasjon

7802 Unmanned Aerial Vehicle (UAV – ubemannede luftfartøyer)

Prosjektet har vært omtalt i tidligere proposisjoner som et fremtidig prosjekt. Dette prosjektet ble imidlertid tatt ut av strukturen ved behandlingen av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2008–2009). Årsaken er at det er betydelig usikkerhet knyttet til hva ubemannede luftfartøyer kan gi av ekstra kapasiteter sett i forhold til den anbefalte strukturen. Videre frigjøres ressurser til øvrige operative kapasiteter.

Forskning og utvikling

Utgiftene til de fleste av Forsvarsdepartementets forsknings- og utviklingsaktiviteter dekkes over materiellinvesteringskapitlet. En vesentlig del av forsknings- og utviklingsaktivitetene er en integrert del av Forsvarsdepartementets materiellinvesteringsprosjekter. Sammensetningen av dem følger derfor av de investeringsbeslutninger som treffes. Den øvrige forskning og utvikling styres i hovedsak direkte av Forsvarsdepartementet, i faglig dialog med kompetansemiljøer i de underliggende etater.

Fremtidige prosjekter**2078 Sensorer for militær luftromsovervåking**

Forsvaret benytter i dag radarsystemer til overvåking av luftrommet over Norge. Flere av disse radarene har nå blitt så gamle at de ikke lenger lar seg vedlikeholde og holde i operativ stand innenfor akseptable kostnadsrammer. Prosjektet skal fremskaffe militære sensorsystemer til overvåking av nasjonalt og tilstøtende luftrom.

Forsvarsdepartementet planlegger å legge frem prosjektet for godkjenning i Stortinget i løpet av høsten 2009.

Nye kampfly

Stortinget besluttet i 2001, jf. Innst. S. nr. 342 (2000–2001) til St.prp. nr. 45 (2000–2001), at en fremskaffelse av nye kampfly skulle forberedes. Basert på fremdriften i prosjektet planlegger regjeringen å fremme prosjektet som egen sak til Stortinget, jf. omtale i St.prp. nr. 48 (2007–2008).

8007 Sikker tilgang til romsegment for satellittkommunikasjon (SATCOM) for Forsvaret

Regjeringen ønsker å fremskaffe en kapasitet for sikker tilgang til SATCOM for Forsvaret. Kapasiteten vil gi Forsvaret en robust og sikker tilgang til militær satellittkommunikasjon i perioden frem til 2027. Prosjektet vil evt. bli lagt frem for behandling

i Stortinget når endelig prosjektdokumentasjon er utarbeidet og kvalitetssikret eksternt.

Modernisering av Hæren

Regjeringen informerte Stortinget i St.prp. nr. 1 (2007–2008) om fire prosjekter for moderniseringen av Hæren. Moderniseringen medfører større anskaffelser for den tunge og middelstunge mekaniserte hærstrukturen, inkl. stridsoppklaringssystem for manøverbataljonene og nytt artilleri.

Arbeidet med å ferdigstille styringsdokumentasjonen samt ekstern kvalitetssikring, har tatt lengre tid enn planlagt. Forsvarsdepartementet planlegger å legge prosjektene frem for Stortinget for godkjenning våren 2009.

Post 48 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel

Posten dekker utgifter til NATOs investeringsprogram for sikkerhet i Norge. For autoriserte prosjekter forskutteres utgifter på grunnlag av prognoser for forbruk. Utgiftene refunderes av NATO og inntektsføres på kapittel 4760, post 48. Refusjon fra NATO for prosjekter som er prefinansiert over kapittel 1760, post 44 vil også bli inntektsført på kapittel 4760, post 48. Korrigert for priskompensasjon er posten reelt økt med 88 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Utgiftene på post 48 er i hovedsak knyttet til bygningsarbeidene for nytt bygg til *Joint Warfare Centre* (JWC) i Stavanger.

Tabell 5.15 Fellesfinansierte prosjekter (postene 44, 48 og 01)

		(i mill. kr)				
Sted	Prosjektnavn	Kostnadsramme NATO finansiert (post 48)	Kostnadsramme nasjonal andel (post 44)	Forventet utbetaling i 2009 (post 48)	Forventet utbetaling i 2009 (post 44)	Forventet utbetaling i 2009 (post 01)
Senja	Luftvarslingsradar Sindre II	401	149	8,7	0,9	0,2
Njunis	Luftvarslingsradar Sindre II	580	184	8,7	0,9	0,1
Honningsvåg	Luftvarslingsradar Sindre II	238	95	8,7	0,8	0,2
Stavanger	Joint Warfare Centre (JWC)	664	166	317,9	76,9	4,8
Sørreisa	ACCS til CRC (ARS)	240	155	11	13,5	
Hele landet	Øvrige prosjekter			15	27	1,1
Totalt				370	120	6,4

Sørreisa – etablering av nytt IKT-system for utøving av luft-kommando og kontroll ved CRC Sørreisa

Prosjektet er siste del av NATO-prosjektet for å etablere et *Air Control Centre – Recognized Air Picture Centre – Sensor Fusion Post (ARS)* i Sørreisa. I 2000 ble de bygningstekniske arbeidene, sammen med en modernisering av det gamle luft-, kommando- og kontrollsystemet *NATO Air Defence Ground Environment System (NADGE)* ferdigstilt. Dette prosjektet skal erstatte det oppgraderte NADGE-systemet gjennom etablering av et moderne IKT-system kalt *Air Command and Control System (ACCS)*. Prosjektet har tidligere vært omtalt i St.prp. nr. 1 (2004–2005), men har blitt forsinket grunnet de store forsinkelsene NATO har hatt med utviklingen av ACCS. Utviklingen av ACCS nærmer seg nå den status som er satt som betingelse for inngåelse av kontrakt med leverandør. Ved kontraktsforhandling vil det påløpe økonomiske forpliktelser i 2009, selv om leveransen til ARS Sørreisa ikke vil starte før i 2011–2012.

Stavanger – etablering av Joint Warfare Centre (JWC)

Våren 2006 ble første trinn av byggarbeidene for det permanente nybygget til JWC godkjent av

NATO. Grunnarbeidene startet sommeren 2006 og hele bygget (13 000 kvm), inkludert IKT-systemer der Norge er prosjektansvarlig, forventes å være klar til drift høsten 2009. Prosjektet er høyt prioritert av NATO og alliansen stiller derfor store forventninger til fremdriften. Hele prosjektet er kostnadsberegnet til 830 mill. kroner. Av dette beløpet er den nasjonalfinansierte andelen (post 44) 166 mill. kroner. Disse utgiftene skal i hovedsak dekke merverdiavgift til Norge.

Post 75 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet

Posten skal dekke Norges bidrag til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, og utgjør ca. to prosent av alliansens utgifter, avhengig av hvor mange land som deltar i de enkelte prosjektene.

Posten er reelt økt med ca. 83 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Norges utgifter til NATOs investeringsprogram for sikkerhet planlegges gradvis redusert som følge av en økning i antall medlemsland, samtidig som bevilgningen har vært tilnærmet uendret de siste år. I tillegg vil en ny kostnadsfordelingsnøkkel, basert på brutto nasjonalinntekt, ytterligere redusere Norges utgifter til programmet. Nøkkelen innføres gradvis og vil i 2012 være fullt implementert.

Kap. 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
16	Refusjon fødselspenger	1 262		
18	Refusjon sykepenger	1 412		
45	Store nyanskaffelser	62 012		
48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsinntekter	109 254	273 230	348 000
	Sum kap. 4760	173 940	273 230	348 000

Post 48 Fellesfinansierte bygg- og anleggsinntekter

Posten er økt med ca. 75 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Posten gjelder refusjoner fra NATO ifm. NATOs investeringsprogram for sikkerhet i

Norge. Inntektene blir justert hvert år ift. fremdrift og forbruk i autoriserte prosjekter i Norge. Inntektene på post 48 er i hovedsak knyttet til bygningsarbeidene for nytt bygg til *Joint Warfare Centre (JWC)*.

Kap. 1790 Kystvakten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	845 356	842 563	889 104
	Sum kap. 1790	845 356	842 563	889 104

Post 01 Driftsutgifter

Som et ledd i nordområdesatsingen og vår suverenitetshevdelse, er bevilgningene til Kystvakten økt i de senere år. I tillegg er fartøystrukturen modernisert. Posten er reelt videreført på samme nivå som i 2008. Dette innebærer en fortsatt betydelig satsing på Kystvakten. I løpet av 2008 ble Kystvaktens kapasitet styrket med flere nye fartøyer som er i stand til å overvåke større havområder enn tidligere. Antall fartøyer vil være lavere i 2009 enn

ved starten av 2008 som følge av implementering av ny struktur. Likevel vil KV's kapasitet totalt sett forbedres som følge av moderniseringen, bl.a. ved flere helikopterbærende plattformer, og ved at de nye fartøyene løser et større spenn av oppgaver. Regjeringen planlegger også å kjøpe noen av de nå leide fartøyene. Ivaretagelsen av Kystvaktens oppgaver må også ses i sammenheng med øvrige kapasiteter som etterretning, maritim luftovervåking og andre fartøyer.

Tabell 5.16 Budsjettekniske endringer

	(i mill.kr)
Nominell endring 2008–2009	46,5
Lønns-, pris- og soldatkompensasjoner	-48,2
Endringer justert for kompensasjoner	-1,7
Redusert NOx-kompensasjon	1,7
Reell endring av posten	0

Overordnede oppgaver

I tråd med regjeringens nordområdesatsing prioriteres Kystvaktens aktivitet til nordområdene, samtidig som bevilgningene er styrket vesentlig over de senere år for å kunne gjennomføre en betydelig modernisering av Kystvaktens fartøyer. Satsingen videreføres i 2009, samtidig som det forventes at resultatene av moderniseringen som har foregått over flere år i enda større grad vil vises i form av økt kapasitet innenfor Kystvaktens primære oppgaver. De nye fartøyene skal seile i nordområdene, og dermed forsterke prioriteringen av nordområdene.

Kystvaktens sentrale oppgave er å bidra til synlig og troverdig suverenitetshevdelse og ressursforvaltning. I tillegg yter Kystvakten viktige bidrag til redningsberedskap og sjøsikkerhet. For fiskeriene innebærer ressursforvaltningen kontroll gjennom effektiv overvåking, relevant tilstedeværelse og jevnlig inspeksjoner i alle områder der det foregår fangst og fiske. «Nasjonal strategisk risikovurdering», utarbeidet av Fiskeridirektøren, gir

rammer for og prioritering av innsats og ressurskontroll tilknyttet fiskeriene. Disse kommer også til anvendelse for Kystvakten, og prioriterer overfiske i Barentshavet, dumping av fisk, uregistrerte landinger og problemer tilknyttet bi-fangst.

Styrkestruktur og operativ evne

Moderniseringen av Kystvakten fortsetter i 2009 ved at to eldre fartøyer erstattes av to nye, spesialbygde kystvaktfartøyer. Ved inngangen til 2009 vil Kystvakten disponere 14 fartøyer, derav ni havgående fartøyer til bruk for den ytre kystvakt (YKV). Fire av de ni havgående fartøyene er helikopterbærende og vil derfor ha et betydelig større dekningsområde. Kystvakten vil imidlertid ikke kunne utnytte dette fullt ut før de nye NH-90 helikoptrene er innfaset og operative. Den indre kystvakten vil disponere fem nye fartøyer utstyrt med mindre, hurtiggående patruljefartøyer som kan operere selvstendig for å øke fleksibilitet og dekningsgrad.

Kystvakten vil i perioden 2009–2012 bli videreført med 15 fartøyer, fordelt på ti havgående fartøyer

er og fem fartøyer i indre KV. Ett havgående fartøy vil bli fremskaffet i planperioden for å nå målsettingen.

Fornyelsen av kystvaktfartøyene gir fartøyer som har betydelig bedre egenskaper og kapasiteter enn de gamle fartøyene, særlig økt overvåkingskapasitet og mobilitet, noe som forsterkes ytterligere ved innføring av nye NH-90 helikoptre. Denne moderniseringen anses nødvendig for at Forsvarets og Kystvaktens primære oppgaver innenfor tilstedeværelse, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i havområdene under norsk jurisdiksjon kan ivaretas tilfredsstillende.

Fiskeri- og kystdepartementet (FKD) har ansvaret for den statlige slepebåtberedskapen. Kystvakten har, som en midlertidig ordning, hatt fartøyer knyttet til slepebåtberedskapen i Nord-Norge siden 2003. Forsvaret vil i 2009 støtte FKD med ett fartøy. FKD skal utrede en løsning for statlig slepebåtberedskap med bruk av kun sivile fartøyer fra og med 2010. Når en slik løsning iverksettes vil Kystvakten ikke ha fartøyer bundet til slepebåt-

beredskap, men vil fortsatt bidra til den nasjonale beredskapen gjennom deltagelse i kystberedskap og aksjonsledelse (KYBAL).

Utdanning, trening og øvelser

Sjøforsvarets utdanningssystem ivaretar også Kystvaktens behov, og det er en stadig utveksling av personell mellom Kystvakten og andre deler av Sjøforsvaret. Innenfor utdanning, trening og øving må Kystvakten derfor ses i sammenheng med kapittel 1732 Sjøforsvaret. Utdanning, trening og øving innenfor Kystvakten vil også i 2009 fokusere på å videreutvikle kompetansen med tanke på å håndheve norsk jurisdiksjon og løse Kystvaktens oppgaver til havs og i indre farvann. Kystvakten gjennomfører jevnlig øvelser for å opprettholde en tilfredsstillende kompetanse i fredstid, kriser og krig. Derfor deltar og bidrar Kystvakten også på fellesoperative øvelser og annen trening med enheter utenfor Kystvakten.

Kap. 4790 Kystvakten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	2 022	375	384
16	Refusjon fødselspenger	716		
17	Refusjon lærlinger	2 575		
18	Refusjon sykepenger	2 211		
	Sum kap. 4790	7 524	375	384

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008.

Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	403 663	31 835	42 557
	Sum kap. 1791	403 663	31 835	42 557

Post 01 Driftsutgifter

Posten viser Forsvarets andel av budsjettet for

Redningshelikoptertjenesten og er reelt økt med 8,6 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen relaterer seg til Forsvarets andel av økt flytimebe-

hov, helårsdrift av tilstedevakt ved alle baser og etablering av Florø som redningshelikopterbase.

Kostnader til drift av redningshelikoptertjenesten fordeles etter en fastlagt fordelingsnøkkel mellom Justis- og politidepartementet (JD) og Forsvarsdepartementet, og er formalisert i en driftsavtale mellom de to departementene. Dette innebærer for 2009 at JD dekker i overkant av 90 pst. av de budsjetterte kostnader til operativ og teknisk drift, gjennom utstedelse av en belastningsfullmakt til Luftforsvarsstaben. Forsvaret dekker det resterende beløp inkl. EBA-utgifter, i tillegg til kostnadene for utdanning av personellet.

Oppdrag og organisering

Hovedoppgaven for 330 skvadron i fredstid er å utføre søke- og redningsoppdrag så hurtig og sikkert som mulig ifm. ulykker til sjøs og til lands, spesielt når det er fare for at menneskeliv kan gå tapt. Luftforsvaret utdanner, trener og bemanner nødvendige besetninger for å sikre en tilfredsstillende redningshelikoptertjeneste. Tolv Sea Kinghelikoptre organisert i 330 skvadron støtter også i 2009 redningstjenesten på permanent basis.

I tillegg til ivaretagelse av redningstjeneste, vil helikoptrene også i 2009 inngå i statens luftambu-

lansetjeneste og kunne yte transportstøtte ifm. kri-
shåndtering i norske områder.

Faglig og budsjettmessig ansvar for tjenesten tilligger JD, som setter krav til beredskap og tilgjengelighet. JD fastlegger, sammen med Helse- og omsorgsdepartementet, bruk av 330 skvadron til luftambulansetjenester.

Søke- og redningsoppdrag innenfor norsk myndighetsområde utføres etter oppdrag fra hovedredningssentralene. Det samme gjelder for luftambulansoppdrag. Militære oppdrag utføres etter oppdrag fra Fellesoperativt hovedkvarter og koordineres ved behov med hovedredningssentralene eller JD.

Tilstedevakt

Etableringen av døgnkontinuerlig tilstedevakt med lege på redningshelikopterbasene fortsetter i 2009, jf. Innst. S. nr. 156 (2001–2002) til St.meld. nr. 44 (2000–2001). Forsvaret har, på vegne av JD, etablert og påtatt seg driftsansvaret for tilstedevakten, mens utgiftene i sin helhet dekkes over JDs budsjett. Det vil i løpet av 2009 bli etablert tilstedevakt på Florø. Ved årets slutt vil det dermed være tilstedevakt ved Banak, Bodø, Ørland, Florø, Sola og Rygge.

Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	268 530		
16	Refusjon fødslespenger	283		
18	Refusjon sykepenger	299		
	Sum kap. 4791	269 112		

Post 01 Driftsinntekter

Det budsjetteres ikke med inntekter på dette kapitlet.

Kap. 1792 Norske styrker i utlandet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	1 138 342	732 090	1 042 542
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	59 251		
	Sum kap. 1792	1 197 593	732 090	1 042 542

Post 01 Driftsutgifter

Regjeringen legger opp til et fortsatt høyt nivå på operasjoner i utlandet i 2009. Posten er reelt økt med 268 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Styrkingen av kapitlet knytter seg i hovedsak til videreføring av spesialstyrkebidraget i Kabul og helikopterbidraget til det regionale stabiliseringslaget i Meymaneh, samt utdanning og drift av et robust, flernasjonalt treningslag for å støtte trening av den afghanske hæren.

Overordnede målsettinger

Deltagelse med militære bidrag i flernasjonale operasjoner i utlandet er et sentralt element i vår sikkerhets- og forsvarspolitik, og tjener flere målsettinger. For det første demonstrerer den vår vilje til å ta ansvar for å sikre stabilitet og menneskerettigheter i konfliktrammede områder. Videre tjener den vår egen sikkerhet ved å hindre at konflikter sprer seg og evt. utvikler seg til trusler mot Norge. Dette bidrar dessuten til at vi opprettholder et godt samarbeid med FN, sentrale NATO-allierte, og andre nærstående land, noe som i siste instans også styrker Norges sikkerhet. Slik deltagelse bidrar også til å utvikle Forsvarets operative evne, herunder evne til militært samvirke med allierte og andre samarbeidspartnere. Styrkeproduksjon til flernasjonal krisehåndtering og opprettholdelse av beredskap til NATO er utfordrende. Spesielt logistikk, sambandsstøtte og sanitet for understøttelse av operasjoner er grensesettende kapasiteter. Det vil i 2009 være økt fokus på å tilpasse vilkårene for personell i operasjoner i utlandet, slik at tjenesten gjøres attraktiv og innebærer minst mulig belastning for personellet og deres familie.

Afghanistan

NATOs stabiliseringsoperasjon i Afghanistan, *International Security Assistance Force* (ISAF), er Norges største og viktigste utenlandsoperasjon. Et stabilt Afghanistan er viktig for internasjonal fred og sikkerhet, og dermed også for Norge. ISAF vil også i 2009 være hovedsatsingsområdet for Norges militære engasjement i utlandet.

I tråd med Soria Moria-erklæringen har Norge ila. 2008 styrket det militære bidraget til ISAF. Norges militære hovedsatsingsområde i Afghanistan er Faryab-provinsen i Nord-Afghanistan, hvor Norge har lederansvaret for *Provincial Reconstruction Team* (PRT) Meymaneh. Norsk engasjement i nord vil omfatte hoveddelen av denne enheten, offiserer til den regionale kommandoen i Mazar-e Sharif og den norske kontingentledelsen.

For å møte den stadig mer utfordrende sikkerhets-situasjonen har Norge i 2008 styrket stabiliseringslaget med tre helikoptre med støttepersonell, en infanterienhet, og andre støtteelementer. PRT består i dag av om lag 300 norske soldater, i tillegg til om lag 100 latviske soldater, samt sivilt personell fra flere forskjellige land. Norge har også deployert en spesialstyrkeenhet til Kabul-området. Dette styrker sikkerheten i hovedstaden, og styrken høster anerkjennelse for sin viktige innsats. Spesialstyrken er stilt til disposisjon for NATO fra april 2008 for en periode på 18 måneder. I tillegg stiller Norge med offiserer i ISAF-hovedkvarteret. Bidragene understøtter NATOs prioriteringer i retning av økt tilstedeværelse i provinsene og ute blant den afghanske befolkning.

For å oppnå et stabilt Afghanistan er en helhetlig strategi der både politiske, militære, humanitære og utviklingsmessige virkemidler benyttes av avgjørende betydning. Denne tilnærmingen vil regjeringen videreføre i 2009. En helt sentral del av den helhetlige innsatsen i Afghanistan er å bygge afghansk kapasitet og eierskap, med sikte på gradvis overføring av større ansvar til afghanske myndigheter, såkalt afghanisering. Målet er å sette afghanske myndigheter i stand til å utøve sin autoritet over hele landet. NATOs hovedrolle ift. å styrke afghansk eierskap er rettet mot å trene og støtte den afghanske hæren, samt å bidra med støtte til treningen av politiet. ISAF har videre en rolle knyttet til å støtte afghanske myndigheter sentralt og i provinsene for å styrke deres posisjon og innflytelse. Afghanske myndigheter tar i økende grad over ansvaret for sikkerheten i Kabul. Regjeringen vil arbeide aktivt for å legge til rette for gradvis overføring av ansvaret for sikkerheten i Faryab-provinsen til afghanske myndigheter. Norge har siden våren 2006 bidratt til et flernasjonalt treningslag (OMLT) for å støtte treningen av den afghanske hæren. Norge vil i 2009 styrke dette bidraget fra ti til ca. 50 personell, og over tid innrette den norske militære støtten i Faryab-provinsen enda klarere som støtte til afghanske myndigheter.

Norge vil i 2009 videreføre arbeidet med å styrke FNs innsats som det koordinerende organ for den samtlende internasjonale innsatsen. Norge legger vekt på å støtte arbeidet til FNs spesialutsending til Afghanistan, Kai Eide, og bidra til at det fornyede og forsterkede mandatet til FNs misjon i Afghanistan *United Nations Assistance Mission in Afghanistan* (UNAMA) iverksettes. På NATOs toppmøte i Bucuresti i april 2008 vedtok alliansen en politisk-militær plan for hvordan alliansen bedre kan bidra til at den militære innsatsen støtter opp om en helhetlig tilnærming i Afghanistan. Planen konkluderer med sterk støtte til denne styrkede,

FN-ledede samordningen. Norge vil arbeide aktivt i NATO for å sikre iverksettingen av tiltakene i denne planen. Som ledd i arbeidet med å samordne norsk innsats for Afghanistan, vil Forsvarsdepartementet i 2009 videreføre og styrke det nære samarbeidet med Utenriksdepartementet og Justis- og politidepartementet.

Balkan

Demokratiseringsprosessen på Balkan går langsomt i riktig retning. Det vil fortsatt være behov for internasjonal militær tilstedeværelse, som i dag ivaretas av NATO i Kosovo og av EU i Bosnia-Herzegovina.

Den NATO-ledede operasjonen i Kosovo – *Kosovo Force* (KFOR) har som hovedoppgave å bidra til å stabilisere provinsen og støtte FN-administrasjonen *United Nations Mission in Kosovo* (UNMIK). NATO har lagt om KFOR til en såkalt *Task Force*-struktur for å øke styrkens fleksibilitet og mobilitet, herunder evnen til effektivt å kunne håndtere kriser. NATO vil fortsatt ha en stor kontingent til stede i Kosovo inntil sikkerhetssituasjonen tilsier at det kan foretas en nedtrapping. Norge vil videreføre deltagelsen i KFOR med stabsoffiserer. Etterretningsenheten Norge har hatt i KFOR ble avsluttet i 2008.

I og med at Kosovo nå er en selvstendig stat vil NATO også få nye oppgaver. Dette omfatter blant annet å støtte etableringen av sivile styringsorganer og Kosovos nye sikkerhetsstyrker. Norge bidrar i denne sammenheng med to sivile personer for å støtte arbeidet med etableringen av et forsvarsdepartement, mens to–tre offiserer fra vårt KFOR-bidrag vil støtte etablering, opplæring og trening av Kosovos nye sikkerhetsstyrke. Regjeringen vil også gi økonomiske bidrag til NATOs støttestofond for Kosovo.

Afrika og FN

Regjeringen vil, i tråd med Soria Moria-erklæringen, aktivt søke å øke norsk militær deltagelse i FN-ledede fredsoperasjoner i 2009, fortsatt med særlig vekt på Afrika og primært i en nordisk ramme. Dette gjøres bl.a. for å bidra til å styrke både FNs troverdighet og fredsarbeid i Afrika, noe som kan motvirke politisk ustabilitet og lette menneskelig lidelse. Det planlegges med å videreføre norsk deltagelse i FN-operasjonen *United Nations Mission in Sudan* (UNMIS) i Sør-Sudan med et antall stabsoffiserer og militærobservatører i 2009. Norsk deltagelse i den felles FN-/AU-operasjonen i Darfur er avsluttet etter at ingeniørstyrken ble avvist av den sudanesiske regjeringen. FNs fredso-

perasjon i Etiopia og Eritrea, *United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea* (UNMEE), ble avsluttet 31. juli 2008, og dermed også norsk militær deltagelse i operasjonen. Norge bidrar til FN-operasjonen i Libanon, *United Nations Interim Force in Lebanon* (UNIFIL) med et tilpasset antall personer innenfor *Civil Military Cooperation* (CIMIC).

Operation Active Endeavour (OAE)

Norge har, siden iverksettelsen av OAE, deltatt jevnlig i operasjonen. Det er ikke planlagt noen konkrete bidrag i 2009, men regjeringen vil vurdere bidrag tilpasset operative prioriteringer og tilgjengelige kapasiteter.

NATOs hurtigreaksjonsstyrke (NRF)

NATO Response Force (NRF) ble erklært fullt operativ i 2006, men har stått overfor utfordringer, i første rekke knyttet til å få etablert styrkebidrag. NATO har derfor besluttet, som en midlertidig løsning, å nedjustere styrkekravene. Styrken vil bestå av en kjernekapasitet som hurtig kan rykke ut for å løse ulike innledende oppgaver, men som vil kunne forsterkes hvis mer omfattende sikkerhetsutfordringer skal løses. Norge har bidratt med viktige styrkebidrag til samtlige NRF-kontingenter. I 2009 vil Norge delta i NRF med et transportkontrollag, et transportskip, et mineryddefartøy, elementer fra Minedykkerkommandoen og Kystjegerkommandoen, og personell for koordinasjon og styring av skipsfart (*Naval Cooperation and Guidance for Shipping* – NCAGS).

Nordisk innsatsstyrke i EU

EU har opprettet et antall innsatsstyrker som et militært krisehåndteringsverktøy. EUs innsatsstyrkekonsept er utarbeidet i nært samarbeid med FN, og EU tar sikte på å benytte styrkene til aktivt å støtte opp under FNs krisehåndteringsevne. Innsatsstyrkene ble erklært fullt operative fra 1. januar 2007, med to innsatsstyrker på beredskap til enhver tid. Norge deltok sammen med Sverige, Finland, Estland og Irland i den svenskledede *Nordic Battle Group* (NBG) første halvår 2008. Det er besluttet at NBG skal på beredskap igjen i 2011 og Norge har gitt tilsagn om deltagelse også da.

Øvrige bidrag

I tillegg planlegges det i 2009 å opprettholde det norske nærværet ved enkelte andre operasjoner i utlandet med utgangspunkt i 2008-nivået. Dette

omfatter et mindre antall militære observatører og stabsoffiserer i *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO) i Midt-Østen og *Multinational Force and Observers* (MFO) i Sinai. I MFO

innehar Norge sjefsstillingen frem til 1. mars 2010. I tillegg har regjeringen besluttet at Norge vil kunne deployere opptil tolv personer i inntil ett år i OSSEs observatørmisjon i Georgia.

Kap. 4792 Norske styrker i utlandet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	31 607	10 124	10 124
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	3		
18	Refusjon sykepenger	1 173		
	Sum kap. 4792	32 783	10 124	10 124

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008.

Kap. 1795 Kulturelle og allmenntilgode formål

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	237 070	223 589	273 709
60	Tilskudd til kommuner, <i>kan overføres</i>	19 500	19 500	2 000
72	Overføringer til andre	1 243	1 400	1 614
	Sum kap. 1795	257 813	244 489	277 323

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med 8,3 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Økningen gjelder styrking av bevilgningen til nasjonale festningsverk og Forsvarets musikk.

Følgende overordnede budsjettekniske endringer er foretatt:

Forsvarets musikk

Forsvarets musikk er styrket med 7 mill. kroner ift. saldert budsjett 2008. Dette viderefører regjeringens satsing på militærmusikken. Forsvarets musikk er viktig, både som tradisjonsbærer og ved at den representerer den historiske kulturarven som Forsvaret vil videreføre inn i fremtiden. Forsvarets musikk er også en viktig kulturbygger som gjennom sine opptredener, både i innland og utland, bidrar til å skape, vedlikeholde og utvikle kulturen i Forsvaret.

Hovedoppgaven til Forsvarets musikk er å styrke samholdet innad og profilere Forsvaret utad. I dette ligger det å dekke behovet for militær musikk i Forsvaret og deltagelse i nasjonale høytider, forsvarsministerens og forsvarssjefens årlige festkonserter, fyrverkerikonserter, militære parader, avslutningshøytideligheter og deltagelse ved ulike musikkaktiviteter for militære styrker i utlandet. Forsvarets musikk vil også, gjennom sin opptreden i samfunnet for øvrig, være en sentral aktør i byggingen av Forsvarets omdømme. Musikken skaper dermed synergieffekter internt og eksternt, både når det gjelder å bygge profesjonsidentitet, ansattes tilhørighet til egen organisasjon samt Forsvarets rolle i samfunnet.

Forsvarets musikk skaper, gjennom sine aktiviteter, en møteplass hvor folk treffes, inntrykk dannes og Forsvarets egen organisasjon symboliseres.

Dagens korpsstruktur med fem profesjonelle musikkorps videreføres, bestående av Forsvarets

stabsmusikkorps (Oslo), Kongelige Norske Marines Musikkorps (Horten), Forsvarets musikkorps Vestlandet (Bergen), Luftforsvarets musikkorps (Trondheim) og Forsvarets musikkorps Nord-Norge (Harstad).

Forsvarets musikk vil øke sin aktivitet i 2009 i tråd med økningen i bevilgningene.

Forsvarsmuseet

Forsvarsmuseet skal gjennom faglig, museal og informativ virksomhet ta vare på den militære kulturarven. Denne kulturhistoriske virksomheten styrker Forsvarets identitet og synliggjør Forsvarets rolle. Museet bidrar med dette også til å ivareta Forsvarets omdømme og til å støtte rekrutteringen til etaten. I 2007 ble det gjennomført et strategisk utviklingsprosjekt i organisasjonen. Prosjektet har til hensikt å knytte museumsvirksomheten til Forsvarets behov og til spesielle satsingsområder, sikre tidsriktig og effektiv virksomhet, og utvikle organisasjonen ved museet i tråd med dette i lys av Forsvarets ressursituasjon. Forsvarssjefen har etablert en ny enhet benevnt Forsvarets avdeling for kultur, tradisjonsbevaring og rekruttering. Forsvarsmuseet inngår i denne. Aktiviteten knyttet til utstillingene er i 2009 noe redusert ift. 2008-nivået.

Nasjonale festningsverk

Regjeringen prioriterer i 2009 Forsvarets bidrag for å ivareta den nasjonale kulturarven ved å starte gjennomføringen av nødvendig utbedringsarbeid knyttet til våre nasjonale festningsverk, for å sette i stand festningsmurer og byggverk som utgjør potensiell stor personfare, jf. omtale under kapittel 1710, post 46. Dette følger opp den prioriteringen over flere år som er gitt festningsverkene. Tilskudd til nasjonale festningsverk skal sammen med leieinntekter fra offentlige og private brukere av festningene dekke Forsvarsbyggs kostnader for å ivareta festningsverkene. For 2009 foreslås det avsatt 54 mill. kroner til dette formålet, noe som er en økning på 4 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2008.

Tilskuddet er forutsatt å dekke merkostnader til opprettholdelse av verdien ved festningsverk som ikke er i Forsvarets eget bruk, merkostnader til opprettholdelse av verdien ved nasjonale festningsverk som er i Forsvarets bruk og spesielle objekter som ikke er dekket av husleieordningen

eller på annen måte inntektsbringende, f.eks. utomhusarealer og festningsmurer.

Post 60 Tilskudd til kommuner

Tilskuddet forvaltes av Kommunal- og regionaldepartementet og skal bidra til omstillingsprosjekter i tidligere typiske forsvarskommuner, men hvor Forsvaret har trappet ned eller nedlagt sin virksomhet. Endringer ift. kommende langtidsplan viser at kommuner totalt sett i liten grad vil bli berørt av tiltakene som anbefales i langtidsplanen 2009–2012. I St.prp. nr. 48 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008), signaliserte regjeringen at den ville videreføre dialogen med Porsanger kommune om behovet for omstillingstiltak som følge av endringene i Forsvarets virksomhet i kommunen. Det er startet opp et interdepartementalt arbeid i regi av Kommunal- og regionaldepartementet for å vurdere mulige konsekvenser av endringene, og behovet for evt. omstillingsvedtak rettet mot kommunen.

Post 72 Overføringer til andre

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur gjennomfører en rekke kulturarrangementer på festningen. Stiftelsen arbeider med å utvikle nye programmer, bl.a. innenfor rammen av den kulturelle skolesekken, og bruken av bygninger og utearealer på festningsområdet. Dette er i tråd med Forsvarsdepartementets visjon om å gjøre Akershus festning til et aktivt byområde. For å gjennomføre dette vil organisasjonen bli styrket på produksjonssiden, og Forsvarsdepartementets støtte til stiftelsen foreslås økt med 0,2 mill. kroner til ca. 1,6 mill. kroner i 2009 ift. saldert budsjett 2008.

Nordland Røde Kors krigsminnemuseum

Som nasjonalt og internasjonalt opplærings- og dokumentasjonssenter skal Nordland Røde Kors krigsminnemuseum formidle kunnskap om krigen 1940–1945, med særlig vekt på Nord-Norge. I 2009 planlegges det en utvidelse av utstillinger om nordnorsk fangehistorie, samt opprusting og digitalisering av eksisterende utstillinger. Forsvarsdepartementet foreslår å videreføre støtten også i 2009 på 0,3 mill. kroner.

Tabell 5.17 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2008–2009	50,1
Lønns, pris- og soldatkompensasjon	-10,7
Endringer justert for kompensasjoner	39,4
Økt avskrivningsgrunnlag for EBA, jf. omtale under kapittel 1710	-5,9
Teknisk justering husleie	1,0
Overføring av Akershus kommandantskap fra kapittel 1725	-26,2
Reell endring av posten	8,3

Kap. 4795 Kulturelle og allmenntilgode formål

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsinntekter	6 841	2 316	2 369
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	119		
16	Refusjon fødselspenger	1 134		
17	Refusjon lærlinger	79		
18	Refusjon sykepenger	1 713		
	Sum kap. 4795	9 886	2 316	2 369

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2008.

Kap. 4799 Militære bøter

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
86	Militære bøter	666	500	500
	Sum kap. 4799	666	500	500

Post 86 Militære bøter

Inntektene gjelder militære bøter og er basert på erfaringstall fra de seneste årene.

Del III
Omtale av særlige tema

6 Informasjonssaker

6.1 Endringer i befalsordningsdirektivet

Forsvarsdepartementet vil gjennomføre arbeidet med å justere befalsordningsdirektivet i 2009 i tråd med vedtatt langtidsplan. Det gjelder spesielt endringer i disponeringssystemet for å sikre større grad av fleksibilitet, kontinuitet og nødvendig kompetanseoppbygging på de lavere gradsnivåer. Dette innebærer at disponering av befal på gradsnivå fenrik og lavere får større innslag av beordring. For å sikre personellet og lokal arbeidsgivers forutsigbarhet i disponeringen, medfører tilpasningen normalavansement fra sersjant/kvartermester til fenrik, og en minimumstid som fenrik før opprykk til løytnant etter søknad mot stilling. Gjensidig forpliktende tjenesteplaner skal utarbeides gjennom dialog, slik at tilbeordret befal får en forutsigbar og kompetansebyggende beordringsperiode.

6.2 Evaluering av avdelingsbefalsordningen

Avdelingsbefalsordningen ble implementert 1. januar 2005. Antall avdelingsbefal skal økes ytterligere, ikke minst for å gi personell på korttidsengasjement mer forutsigbarhet mht. ansettelsesforholdet. Iht. Innst. S. nr. 234 (2003–2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003–2004), skal avdelingsbefalsordningen evalueres innen utgangen av 2008. Dette arbeidet har pågått i Forsvarsdepartementet og Forsvarstaben våren 2008, med mandat å vurdere implementering og videreutvikling av ordningen. Evalueringsarbeidet baserer seg på spørreundersøkelser til avdelingsbefal, øvrig personell og Forsvarets ledere. Videre baserer det seg på dialog med kapitteleiere, enkeltavdelinger, avdelingsbefal, tillitsmannsordningen (TMO) og arbeidstakerorganisasjonene. Endelig rapport vil foreligge høsten 2008. I tråd med Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), vil det også være behov for å se nærmere på justeringer og videreutvikling av hele befalsordningen i Forsvaret.

6.3 Styrking av veteranenes rettigheter

Arbeidet med å styrke veteranenes rettigheter fortsetter i 2009. Personell som deltar i operasjoner i utlandet skal være trygge på at de skal få den oppfølgingen de har behov for. Det er en overordnet målsetting at veteraner snarest mulig skal tilbake til en normal situasjon hvor de benytter seg av samfunnets alminnelige ordninger, herunder helsetjenester. Som et ledd i dette utreder Forsvarsdepartementet lovfestet rett til oppfølging fra Forsvaret i inntil ett år etter endt tjeneste. Det er planlagt at lovfesting av denne retten skal fremmes Stortinget sammen med andre endringer i forsvarspersonelloven, herunder forslag om å styrke erstatningsvernet for veteraner. Videre vil den pågående styrkingen av psykologi-/psykiatrikapasiteten ved Forsvarets sanitet bli videreført i 2009.

6.4 Tilsyn med helsetjenester i utlandet

Forsvarets sanitet og Statens helsetilsyn har gjennomført et forberedende arbeid for å vurdere hvordan Helsetilsynet best kan føre tilsyn med Forsvarets helsetjenester relatert til operasjoner i utlandet. Dette arbeidet er basert på at et slikt tilsyn inntil videre må være avtalebasert ettersom det foreløpig ikke finnes hjemmel for denne type tilsyn i lovverket. Helse- og omsorgsdepartementet og Forsvarsdepartementet vil i dialog i løpet av høsten 2008 vurdere innføring av den foreslåtte løsningen. Dette vil bl.a. omfatte formål med et avtalebasert tilsyn, tema for tilsyn og de formelle rammene for tilsynet.

6.5 Implementering av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (2000)

I mars 2006 ble Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet (heretter kalt Resolusjon 1325) lagt frem. Handlingsplanen har som mål å styrke kjønnsperspektivet i Forsvarets virksomhet og Forsvarsdepartementet og

Forsvaret jobber med å innarbeide dette i bl.a. operasjonsplanlegging, mandater, trening og utdanning, og i gjennomføring og evaluering av operasjoner. Implementering av militære observasjonslag (*Military Observation Team* – MOT 1325) med et særskilt ansvar for å følge opp målene i Resolusjon 1325 er et eksempel på tiltak i 2009.

Dette arbeidet skjer innenfor rammen av forsvarssamarbeidet mellom Norge, Sverige og Finland – *Nordic Supportive Defence Structures* (NORDSUP). Det henvises også til regjeringens handlingsplan for implementering av Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2006). Norge vil i 2009 starte forberedelse til og deployering av *Gender Advisor* og MOT 1325, som skal operere spesielt med kompetanse og oppdrag innenfor ivaretagelse av et kjønnsperspektiv i operasjoner i utlandet. Det er en ambisjon at MOT-teamet, som skal være det første innenfor et større nordisk pilotprosjekt, har en solid kvinnerepresentasjon. Det er forventet at dette pilotprosjektet vil gi effekt i form av mer målrettet ivaretagelse av lokalbefolkningens sikkerhet, viktig anerkjennelse av kvinners innsats i Forsvaret og bedre styrkebeskyttelse. Videre gir det et verdifullt bidrag til implementering av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 innenfor rammen av militære operasjoner.

6.6 Forskning iht. St.meld. nr. 36 (2006–2007)

I tråd med Innst. S. nr. 31 (2007–2008), jf. St.meld. nr. 36 (2006–2007), «Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret», er to forskningsprosjekter iverksatt. Det ene prosjektet innebærer en fortløpende kartlegging av og forskning på årskullene i Forsvaret, fra innrulling og innkalling, og flere år frem i tid. Hensikten er å bidra til mer målrettede rekrutteringstiltak for å motivere både kvinner og menn til tjeneste i Forsvaret. Forsvarets forskningsinstitutt er gitt i oppdrag å lede prosjektet. Arbeidet er i gang med å utvikle metode og forskningsdesign. Prosjektet er et samarbeid mellom Forsvarets forskningsinstitutt og andre interne og eksterne kompetansemiljøer.

Det andre forskningsprosjektet innebærer forskning på kultur og holdninger i Forsvaret. Hensikten er å få kunnskap om rådende kultur og holdninger, vurdere behovet for målrettede tiltak for å endre en evt. uønsket kultur, samt styrke den delen av kulturen som ønskes opprettholdt. Det ble forutsatt at prosjektet skulle gjennomføres av eksterne aktører. Et behov for en forstudie ble identifisert. Forsvarsdepartementet gjennomførte

ila. våren 2008 en offentlig konkurranse med forhandling, og *Northern Research Institute Tromsø* (NORUT) er gitt i oppdrag å gjennomføre forstudien. Forstudien skal avdekke områder hvor det er hensiktsmessig å iverksette forskning. Denne forskningen skal resultere i en rapport som beskriver et forskningsprogram med ulike forskningsprosjekter. Forskningsprosjektene vil vare over flere år og aktivitetsnivået vil øke betraktelig i 2009 ift. nivået i 2008.

6.7 Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform

Norsk støtte til forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR) har til hensikt å bidra til å fremme stabilitet og demokratisk utvikling i tidligere konfliktområder og nye demokratier. Fokus er rettet mot forsvarssektoren og omfatter bl.a. sivil kontroll, moderne planlegging og forvaltning, sikkerhets- og etterretningstjenester underlagt politisk styring og parlamentarisk kontroll. Arbeidet omfatter således mange nivåer, fra det rent fagmilitære til departements-, regjerings- og parlamentsnivå.

FSSR tar sikte på å bidra til oppbygging av forsvarsevne, evne til å bidra til internasjonal sikkerhet med særlig fokus på deltakelse i operasjoner i utlandet, samt til arbeidet med å reformere og sikre demokratisk kontroll over de væpnede styrker og andre maktstrukturer. Dessuten bidrar tiltakene til å forberede potensielle medlemmer for NATO-medlemskap og/eller -partnerskap.

I en tid hvor Forsvaret har begrensede ressurser til å stille større bidrag til operasjoner i utlandet, fremstår FSSR som et attraktivt supplement for Norge. Regjeringen har derfor besluttet å legge økt vekt på dette området i tiden fremover med prioritet til Vest Balkan, Ukraina og Sør-Kaukasus.

Norske bidrag til FSSR vil i 2009 inkludere bl.a. følgende:

- nedbemanning og omskolering av overtallige offiserer,
- forsvarsplanlegging,
- utdanning og kompetanseheving av militært personell,
- tiltak for å styrke demokratisk kontroll over væpnede styrker,
- støtte til etablering av kystvakt etter norsk modell,
- innføring i relevante NATO-doktriner og prosedyrer,
- diverse militært samarbeid for å styrke mottakers evne til å bidra i operasjoner i utlandet.

Vest-Balkan

Landene på Vest-Balkan er de største mottagere av norsk støtte til FSSR. Norge vil også i 2009 prioritere støtte til disse landene.

Vest-Balkan står fortsatt overfor betydelige utfordringer mht. etniske motsetninger og store økonomiske, politiske og sosiale reformprosesser. Situasjonen i Kosovo, men også i Bosnia-Hercegovina, bærer med seg et potensial for ny uro. Norge anser Serbia for å være nøkkelen til stabilitet på Vest-Balkan og har derfor aktivt gått inn for å bistå Serbia med reformprosjekter. Norge bidrar i tillegg med vesentlig støtte i Makedonia og Montenegro. Samtidig vil Norge i 2009 utvikle et tettere samarbeid med Bosnia-Hercegovina og Albania, med tanke på å øke støtten til reform av forsvarssektoren i disse landene. Norge tar også sikte på å yte støtte til reform av forsvarssektoren i Kosovo.

Ukraina og Sør-Kaukasus

Både Ukraina og Georgia hadde i forkant av NATO-toppmøtet i Bucuresti søkt om å bli innrømmet søkerlandstatus (*Membership Action Plan – MAP*) i NATO. I midlertidig har begge land en rekke utestående reformer som forsinker deres NATO-tilnærming, samtidig som uavklarte problem i forholdet til Russland også vanskeliggjør landenes mål om å bli medlem av alliansen. Dette har bl.a. den væpnede konflikten mellom Russland og Georgia sommeren 2008 understreket. Det er derfor viktig å støtte opp under reformvennlige og demokratiske krefter i begge disse land, og Norge tar sikte på å utvide den bilaterale FSSR-støtten til også å omfatte Georgia.

Regjeringen tar i 2009 videre sikte på at Norge skal videreføre og videreutvikle sin støtte til FSSR også i Kaukasus for å støtte opp under deres aspirasjoner om euro-atlantisk integrasjon.

6.8 Forsvarets objektsikring

Som del av Forsvarets oppgaver skal Forsvaret bl.a. sikre et stort antall objekter i krise og krig, samt yte slik bistand til politiet i fred i situasjoner der det iverksettes omfattende objektsikring. Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet har vurdert at det fortsatt vil være behov for forhåndsplanlegging og øving på sikring av objekter ved bruk av sikringsstyrker. Sikkerhetslovens regler for utpeking og klassifisering av skjermingsverdige objekter ble endret i 2008, og vil danne et utgangspunkt for planleggingen av objektsikring ved bruk av sikringstyrker. På denne bakgrunn, samt endringer i trusselbildet og i Forsvarets orga-

nisasjon, skal det gjennomføres et tverrsektorielt arbeid med å gå gjennom kriterier og retningslinjer for planlegging av sikring av objekter ved bruk av sikringsstyrker.

6.9 European Defence Agency

European Defence Agency (EDA) er EUs byrå for fremskaffelse av militære kapasiteter gjennom samarbeid om styrkeplanlegging, materiell, teknologi- og industrisamarbeid. Norge har som eneste ikke-medlemsland inngått en samarbeidsavtale med EDA. Avtalen gir Norge anledning til å delta som fullverdig partner i konkrete prosjekter og programmer, men gir ikke adgang til deltakelse i byråets politiske og strategiske prosesser eller beslutninger.

Norge har i 2008 inngått en avtale med EDA om å delta i et frivillig og ikke-bindende regime for forsvarsvarsanskaffelser, det såkalte *Code of Conduct on Defence Procurement*. Regimet innebærer at forsvarsanskaffelser med en verdi over 1 mill. euro, som omfattes av unntaksbestemmelsen i EF-traktatens artikkel 296 (jf. EØS-avtalens artikkel 123), skal konkurranseutsettes på gjensidige vilkår. Kodeksen skal fremme lik konkurranse og på sikt skape et mer konkurransedyktig europeisk marked for forsvarsmateriell.

Det norske forsvarsmarkedet er i dag ett av Europas mest konkurranseutsatte. Norsk industri er konkurransedyktig innenfor sine områder og slik sett godt rustet for å tre inn i regimet. Gjennom avtalen som nå er inngått vil norsk forsvarsindustri få tilgang til EU-landenes markeder på lik linje med disse landenes egen industri. Dette er et marked som tidligere i stor grad har vært lukket.

6.10 Forsterket flernasjonalt forsvarssamarbeid

Flernasjonalt forsvarssamarbeid har en klar forsvars- og sikkerhetspolitisk begrunnelse. Grenseoverskridende sikkerhetsforutsetninger, stadig mer avansert og kostnadskrevenne forsvarsmateriell og begrensede nasjonale økonomiske og militære ressurser, medfører at flernasjonalt forsvarssamarbeid blir stadig mer nødvendig. Dette gjelder ikke minst for små og mellomstore land. For disse vil flernasjonalt samarbeid være en forutsetning for å opprettholde relevante nasjonale forsvar som også har evnen til å samhandle med andre lands militære styrker i håndteringen av internasjonale sikkerhetsutfordringer innenfor rammen av FN, NATO eller EU.

En rekke land opplever manglende samsvar mellom forsvarsstrukturenes økende kostnader og

den faktiske budsjettutviklingen. Dette har medført en jevn kjøpekraftsreduksjon som igjen har ledet til reduksjon i de operative styrker. Kostnadsdeling gjennom flernasjonalt samarbeid, som også gir operative og kvalitetsmessige gevinster, blir derfor et stadig viktigere virkemiddel for å kunne videreføre nasjonale forsvar i balanse.

Dette var bakgrunnen for den norsk-svenske fagmilitære mulighetsstudien, fremlagt av forsvarssjefene i august 2007, som viste at potensialet for gjensidig forsterkende forsvarssamarbeid mellom Norge og Sverige er meget stort, jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008). Norge og Sverige har, sammen med Finland, videreutviklet konklusjonene og anbefalingene i den norsk-svenske mulighetsstudien. En rapport fra de tre landenes forsvarssjefer fremlagt i juni 2008 viser at tettere samarbeid om styrkeproduksjon og logistikk i en trilateral kontekst vil gi mer kostnadseffektive og kvalitetsmessig bedre løsninger. I den trilaterale rapporten er det identifisert nærmere 140 tiltak for bi- og trilateralt samarbeid mellom forsvarsgrenene, logistikkvirksomheten, på kompetanse- og personellområdet, og innenfor forskning og utvikling. Om lag 40 av tiltakene anbefales initiert eller iverksatt allerede i 2009. Størst gevinstpotensial ligger i å oppnå systemlighet på sikt, ved at flernasjonalt samarbeid gjøres til en integrert del av forsvarsplanleggingen gjennom koordinering av landenes strukturutviklingsplaner og materiellanskaffelser. Forsvarsdepartementet vil følge opp rapporten med sikte på å iverksette de første samarbeidstiltak snarest mulig. For å regulere samarbeidet vil det bli inngått en *Memorandum of Understanding* (MoU) mellom de deltakende lands forsvarsministre. Det forsterkede forsvarssamarbeidet er åpent for alle nordiske land, og Danmark og Island har indikert interesse for å delta på utvalgte områder.

Et forsterket forsvarssamarbeid mellom Norge, Sverige og Finland er ikke et alternativ til landenes forankring i NATO og EU, men et viktig supplement for å fremskaffe militære kapasiteter som disse organisasjonene etterspør.

Det nordiske forsvars- og sikkerhetspolitiske samarbeidet har god dynamikk, og kjennetegnes av utvikling på en rekke områder.

Norge har videre etablert et forsterket forsvarssamarbeid med Latvia. Fra midten av 1990-tallet og frem til landet ble NATO-medlem i 2004, var Latvia mottager av omfattende norsk bistand innenfor forsvarssektoren. Som en følge av dette er det mange likhetstrekk mellom de to lands forsvar, og Norge og Latvia har for tiden et nært operativt samarbeid i Afghanistan. Over 40 pst. av den norsk-ledede *Provincial Reconstruction Team* (PRT) i *International Security Assistance Force* (ISAF) består av lat-

visk personell. Det forsterkede samarbeidet reguleres av en MoU undertegnet av de to lands forsvarsministre høsten 2007. Det praktiske samarbeidet styres av rullerende samarbeidsavtaler på forsvarssjefs nivå og omfatter samarbeidstiltak innenfor forsvarsgrenene, logistikk- og støttevirksomheten samt forsvarsplanlegging.

Regjeringen vil i 2009 fortsatt arbeide aktivt for et styrket flernasjonalt forsvarssamarbeid med nære allierte og partnere, og holde Stortinget orientert om fremdriften.

6.11 Forsvaret og industrien – strategiske partnere

Innst. S. nr. 117 (2007–2008), jf. St.meld. nr. 38 (2006–2007) «Forsvaret og industrien – strategiske partnere. Strategi for de næringspolitiske aspekter ved Forsvarets anskaffelser», ble behandlet av Stortinget 5. februar 2008. Hensikten med stortingsmeldingen var å legge frem en strategi for samarbeidet mellom Forsvaret og industrien i Norge, og konkretisere tiltak som vil bli igangsatt for å styrke dette forholdet til beste for begge parter. Strategien skal bidra til å styrke norsk industris deltagelse i internasjonalt materiell samarbeid, og norske bedrifters evne til å levere materiell og tjenester til Forsvaret.

De fleste tiltak som omtales i stortingsmeldingen er, eller forventes å bli, iverksatt i 2008, de øvrige i 2009. Bl.a. er møteplasser mellom Forsvaret og industrien etablert, nytt gjenkjøpsregelverk innført og det er lagt ut informasjon på departementets nettside om hvordan industrien lettere skal komme i dialog med Forsvaret. Videre er arbeidet med å identifisere samarbeidsprosjekter som skal inngå i handlingsplanen igangsatt.

6.12 Den strategiske ledelsen av Forsvaret

Den strategiske ledelsen av Forsvaret utgjøres av Forsvarsdepartementet, der forsvarssjefen og de militærstrategiske funksjoner er integrert, samt Forsvarsstaben. Forsvarsstaben skal, på vegne av forsvarssjefen, ivareta ansvaret for å gjennomføre oppdrag, påse at beslutninger følges opp og ivareta det daglige arbeidsgiveransvaret for personell i Forsvaret.

Hovedtrekkene i den eksisterende ledelsesmodellen ble besluttet av Stortinget gjennom behandlingen av Innst. S. nr. 342 (2000–2001), jf. St.prp. nr. 45 (2000–2001), og Innst. S. nr. 232 (2001–2002), jf. St.prp. nr. 55 (2001–2002), og ble implementert høsten 2003. I St.prp. nr. 1 (2006–2007) varslet regjeringen en ny helhetlig gjennomgang av For-

swarets ledelses- og kommandostruktur. Basert på den ovennevnte gjennomgangen la regjeringen i St.prp. nr. 48 (2007–2008) frem en rekke tiltak for å videreutvikle både den strategiske og operative ledelsen av Forsvaret, herunder bl.a. en ytterligere videreutvikling av Forsvarsstaben som et dedikert stabsapparat til støtte for forsvarssjefen i rollen som etatssjef. I tillegg, for å tydeliggjøre generalinspektørens gjennomførings- og resultatansvar, ble det besluttet å organisere disse utenfor Forsvarsstaben som et underliggende nivå til denne på lik linje med forsvarssjefens øvrige underlagte sjefer. Siktemålet med disse tiltakene var å legge til rette for en bedre strategisk styring og kontroll av sektoren, klarere styringslinjer og ansvarsforhold og en tydeligere rolle- og funksjonsinndeling mellom nivåene, både i den strategiske og den operative ledelsen.

Siden den integrerte ledelsesmodellen ble implementert høsten 2003 har stabsapparatet for å ivareta militær operasjonsplanlegging, beredskapsplanlegging og overordnet oppfølging av den operative virksomheten vært organisert i Forsvarsdepartementet. Videre ble ansvaret for situasjonssenteret i Forsvarstaben, der den operative virksomheten nasjonalt og internasjonalt monitoreres, overført til Forsvarsdepartementet fra 1. august 2005. Basert på erfaringene med denne ordningen, og spesielt behovet for en tydeligere rolle- og funksjonsdeling mellom nivåene i ledelsesstrukturen, legges det nå opp til, i tillegg til de endringene som regjeringen la frem i St.prp. nr. 48 (2007–2008), å overføre hovedtyngden av de operasjonsfunksjonene som i dag ligger i departementet, til Forsvarsstaben. Visse funksjoner knyttet til overordnet beredskapsplanlegging vil imidlertid beholdes i departementet. Med denne flyttingen vil de stabsfunksjoner som støtter forsvarssjefen i utøvelsen av hans alminnelige kommando være samlet i Forsvarsstaben. Dette vil gi forsvarssjefen et bedre grunnlag for helhetlig og koordinert styring av den militære virksomheten når det gjelder øvelser og operasjoner, samt daglig drift og styrkeproduksjon.

Det legges opp til at disse tilpasningene implementeres i sammenheng med øvrige endringer i den strategiske ledelsen, jf. Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008) i 2009.

6.13 Forsvarets informasjonsinfrastruktur

Forsvarets informasjonsinfrastruktur (INI) understøtter Forsvarets evne til å løse sine oppgaver både hjemme og ute. Den videre utviklingen av informasjonsinfrastrukturen vil være et vesentlig element i det kontinuerlige arbeidet som foregår i sektoren med å forbedre virksomheten, styrke den operative evnen og utvikle nettverksbaserte operasjonsformer. Det vises i denne sammenheng til Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008).

For å forbedre den helhetlige styringen og utviklingen av INI, og sikre bedre kontroll med og mer effektiv utnyttelse av Forsvarets samlede ressurser innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) totalt, samt å styre utviklingen mot et nettverksbasert forsvar, samles nå hovedtyngden av Forsvarets IKT-virksomhet under en ledelse. Det etableres derfor en sjef Forsvarets informasjonsinfrastruktur (sjef INI) for å lede denne delen av virksomheten. Sjef INI vil etableres på samme nivå som generalinspektørene og forsvarssjefens øvrige underlagte sjefer. Etableringen av sjef INI er i hovedsak en samling av den virksomheten innenfor INI-området som i dag utøves av Forsvarsstaben (FST) og i noen grad Forsvarsdepartementet.

Sjef INIs ansvarsområde vil omfatte virksomheten som i dag foregår ved Forsvarets kompetansesenter for kommando-, kontroll- og informasjonssystemer (FK KKIS), inkl. KKIS-enheten til støtte for deployering av norske styrker, INI-elementet i FST/Fellesstaben, enheten for *Computer Network Operations* (CNO-enheten), samt Forsvarets arkivadministrasjon. I tillegg overføres IKT-driftstjenester fra Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO/IKT), jf. del I, 3.5 Videreutvikling av Forsvarets logistikkorganisasjon.

De ulike delene av virksomheten vil videreføres der de er lokalisert i dag. Dette innebærer at virksomheten på Jørstadmoen skal videreføres der. Det samme gjelder virksomheten som tilføres fra FLO/IKT, både virksomheten på Kolsås i Bærum og de lokale IKT-driftsenhetene rundt i landet. Virksomheten ved FK KKIS vil bli videreført i tråd med Innst. S. nr. 234 (2003–2004) og Innst. S. nr. 318 (2007–2008), jf. hhv. St.prp. nr. 42 (2003–2004) og St.prp. nr. 48 (2007–2008). I tillegg er Forsvarets alarmsentral under oppbygging på Jørstadmoen. Regjeringen vil vurdere om også annen IKT-relatert driftsvirksomhet i fremtiden kan lokaliseres til Jørstadmoen.

7 Sektorovergripende miljøpolitikk

Miljø- og samfunnsansvar skal veie tungt i all virksomhet i forsvarssektoren, og det legges til rette for en mest mulig skånsom bruk av miljøet.

Videreutvikling og forbedring av miljøledelsesystemet i 2009, herunder tredjeparts sertifisering av deler av virksomheten, vil være sentrale elementer for integrering av miljøhensyn i alle plan- og beslutningsprosesser.

Forsvarssektoren vil ha miljøinformasjon tilgjengelig for egen virksomhet og for allmennheten. Systematisk registrering og bruk av miljødata danner grunnlag for kontroll med virksomheten og for å kunne iverksette hensiktsmessige forbedringstiltak. Forsvaret har lang og god erfaring med miljøvernoffiserer som deltar ved planlegging og gjennomføring av øvelser i Norge, og denne erfaringen videreføres ved operasjoner i utlandet.

Miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser

Regjeringens handlingsplan for miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser vil i 2009 følges opp bl.a. gjennom resultatkrav til rammeavtaler.

Bevaring av naturens mangfold og friluftsliv

Som en følge av endrede behov tas mange skyte- og øvingsfelt ut av Forsvarets struktur. Betydelig personellinnsats til eksplosivrydding og kostnader knyttet til miljøopprydding av disse vil fortsatt måtte påregnes over en lengre periode. Tilbakeføring av Hjerkinns skytefelt til sivile formål videreføres og arbeidet med å fjerne infrastruktur trappes opp i 2009 iht. til planen.

Deltagelsen i det interdepartementale nasjonale programmet for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold (2007–2010) videreføres i 2009.

Bevaring og bruk av kulturminner

Kulturminnevern reflekteres i organisasjonen ved planlegging og gjennomføring av aktiviteter i Norge så vel som i utlandet.

Rent hav og vann og et giftfritt samfunn

Arbeidet med å redusere avrenning av tungmetaller fra skyte- og øvingsfelt og redusert bruk av helse- og miljøfarlige kjemikalier i virksomheten for øvrig, vil bli videreført i 2009. Det pågår et omfattende arbeid med opprydding i forurenset grunn og i sjøsedimenter. Forsvarlig håndtering av farlig avfall er også et viktig aspekt i arbeidet med å forbedre avfallshåndteringen, øke graden av kilde-sortering og redusere andelen avfall til sluttbehandling.

Et stabilt klima og ren luft

Fremtidsrettede løsninger for å sikre miljøeffektive løsninger og høy energieffektivitet vil vektlegges ved anskaffelse og modernisering av eiendom, bygg og anlegg (EBA) og materiell. Arbeidet med energiøkonomiserende tiltak (ENØK-tiltak) og en planmessig overgang fra bruk av olje til fornybar energi videreføres i 2009. Programmet «Energiledelse i Forsvaret (2006–2010)» har en målsetting om å redusere energiforbruket med 90 GWh årlig og å konvertere 75 GWh til fornybar energi. Det stilles skjerpede utslippskrav til sektorens administrative kjøretøyer. Kystvakten har under levering tre nye lavutslippsfartøyer i Barentshav-klassen basert på naturgassdrift, hvilket reduserer utslipp av nitrogenoksider med 90 pst. og CO₂ med 25 pst. ift. dieseldrift.

8 Oppfølging av § 1a i likestillingsloven

8.1 Oppfølging av likestillingsloven § 1a i Forsvarsdepartementet

---

Pr. 31. desember 2007 arbeidet det 217 menn og 94 kvinner i Forsvarsdepartementet. Dette utgjør en kvinneandel på 30,2 pst. mot 28,4 pst. i 2006. Kvinneandelen på sivil side var 42,2 pst. i 2007 mot 40 pst. i 2006. På militær side utgjorde kvinneandelen 6,7 pst.

Departementet består av fem avdelinger som i varierende grad har en balansert fordeling mellom kvinner og menn, både på saksbehandlernivå og ledernivå. En overvekt av mannlige ledere og saksbehandlere i noen avdelinger skyldes bl.a. at enhetene har et betydelig militært rettet fagområde, og det begrenser rekrutteringsgrunnlaget når det gjelder kvinner, pga. lav andel av kvinnelige militære på dette gradsnivå i øvrige deler av forsvarssektoren. Gjennom Forsvarsdepartementets totalt 17 eksterne sivile stillingsutlysninger i 2007 ble det ansatt ni kvinner, hvorav én kvinnelig avdelingsdirektør.

Til sammen er det seks kvinnelige ledere i Forsvarsdepartementet, og det er kun én kvinne blant departementets ni toppledere. Totalt på ledernivå var kvinneandelen på noe over 14 pst. i 2007 mot 13 pst. i 2005. De interne lønns- og personalstatistikene som utarbeides årlig viser at det lønsmessig ikke er noen store forskjeller mellom kvinner og menn i de forskjellige stillingskategoriene i departementet.

Likestillingsarbeid inngår som en naturlig del av, og integrert i, den daglige virksomheten i Forsvarsdepartementet. Likestillingsutfordringene blir vektlagt i Forsvarsdepartementets personalpolitiske retningslinjer, og departementet arbeider aktivt med å få til en jevnere fordeling mellom mannlige og kvinnelige tilsatte, særlig innenfor de områdene hvor kvinneandelen er lav. I 2009 vil tilstrebes en mer systematisk tilnærming til Likestillingslovens aktivitetsplikter. Dette innebærer kartlegging av relevante personelldata og informasjon fordelt på kjønn, herunder medarbeiderundersøkelser.

8.2 Oppfølging av likestillingsloven § 1a i Forsvaret

Forsvaret har en målsetting om å øke kvinneandelen blant befall og vervede, som ved utgangen av 2007 var på ca. 7,5 pst. En viktig forutsetning for at kvinner skal velge en lang karriere i Forsvaret, er at de opplever at Forsvaret er en god arbeidsplass som legger forholdene til rette. Eksempelvis skal det i 2009 etableres et pilotprogram for karriere- og personlig utvikling for kvinner. Arbeidet med å ruste opp bygningsmasse og å tilpasse utstyr for kvinner fortsetter i 2009.

For å få mer kunnskap om motivasjon for tjeneste, samt hvilke holdninger som er rådende, forskes det på årskull, samt på kultur og holdninger i Forsvaret. Dette er en del av et systematisk arbeid for å avdekke eventuelle stengsler som bidrar til å holde kvinner ute fra Forsvaret. Hensikten er å treffe mer tilpassede tiltak for å rekruttere og beholde flere kvinner.

Sesjon er blant de viktigste tiltakene for å øke kvinneandelen. I St.prp. nr. 48 (2007–2008) legges det opp til en betydelig forbedring av sesjonsordningen. Regjeringen går inn for å innføre pliktig sesjon for både kvinner og menn. Dette er en bevisst satsning fra regjeringens side for å øke mangfoldet, kvinneandelen og bidra til at Forsvaret gjenspeiler samfunnsutviklingen.

I mars 2006 ble Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet (heretter kalt Resolusjon 1325) lagt fram. Handlingsplanen har som mål å styrke kjønnsperspektivet i Forsvarets virksomhet, og Forsvarsdepartementet og Forsvaret jobber med å innarbeide dette i bl.a. operasjonsplanlegging, mandater, trening og utdanning, og i gjennomføring og evaluering av operasjoner. Implementering av militære observasjonslag (MOT 1325) med et særskilt ansvar for å følge opp målene i Resolusjon 1325 er et eksempel på tiltak i 2009.

Forsvarsdepartementet

tilrår:

1. I St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet for år 2009 føres opp de summene som er nevnt i et fremlagt forslag:
    - a. Sum utgifter under kap. 1700–1795 kr 33 458 296 000
    - b. Sum inntekter under kap. 4700–4799 kr 787 802 000
-

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2009, kapitlene 1700–1795, 4700–4799

I Utgifter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
	Alle			
1700	Forsvarsdepartementet			
	01 Driftsutgifter	337 821 000		
	73 Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	16 273 000	354 094 000	
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg			
	24 Driftsresultat	-940 000 000		
	46 Ekstraordinært vedlikehold, <i>kan overføres</i>	24 000 000		
	47 Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	1 583 562 000	667 562 000	
1716	Forsvarets forskningsinstitutt			
	51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	153 870 000	153 870 000	
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet			
	01 Driftsutgifter	387 521 000		
	43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet	18 000 000		
	71 Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	61 603 000		
	78 Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett, <i>kan overføres</i>	220 000 000	687 124 000	
1720	Felles ledelse og kommandoapparat			
	01 Driftsutgifter	1 917 920 000		
	50 Overføringer Statens Pensjonskasse, <i>kan overføres</i>	167 349 000		
	70 Renter låneordningen, <i>kan overføres</i>	6 123 000	2 091 392 000	
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet			
	01 Driftsutgifter	108 333 000	108 333 000	
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben			
	01 Driftsutgifter	2 393 548 000	2 393 548 000	
1731	Hæren			
	01 Driftsutgifter	4 275 893 000	4 275 893 000	
1732	Sjøforsvaret			
	01 Driftsutgifter	3 093 100 000	3 093 100 000	
1733	Luftforsvaret			
	01 Driftsutgifter	3 711 208 000	3 711 208 000	

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
1734	Heimevernet			
	01	Driftsutgifter	1 009 790 000	1 009 790 000
1735	Etterretningstjenesten			
	21	Spesielle driftsutgifter	893 028 000	893 028 000
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon			
	01	Driftsutgifter	2 938 011 000	2 938 011 000
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg			
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	889 141 000	
	44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	61 000 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	7 438 676 000	
	48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	348 000 000	
	75	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap 1760, post 44</i>	93 000 000	8 829 817 000
1790	Kystvakten			
	01	Driftsutgifter	889 104 000	889 104 000
1791	Redningshelikoptertjenesten			
	01	Driftsutgifter	42 557 000	42 557 000
1792	Norske styrker i utlandet			
	01	Driftsutgifter	1 042 542 000	1 042 542 000
1795	Kulturelle og allmenntilgode formål			
	01	Driftsutgifter	273 709 000	
	60	Tilskudd til kommuner, <i>kan overføres</i>	2 000 000	
	72	Overføringer til andre	1 614 000	277 323 000
		Sum alle		33 458 296 000
		Sum Forsvarsdepartementets utgifter		33 458 296 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
Alle				
4700	Forsvarsdepartementet			
	01 Driftsinntekter		209 000	209 000
4710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg			
	47 Salg av eiendom		22 000 000	22 000 000
4720	Felles ledelse og kommandoapparat			
	01 Driftsinntekter		2 267 000	
	70 Renter låneordning		202 000	
	90 Lån til boligformål		2 835 000	5 304 000
4723	Nasjonalt sikkerhetsmyndighet			
	01 Driftsinntekter		2 819 000	2 819 000
4725	Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben			
	01 Driftsinntekter		40 590 000	40 590 000
4731	Hæren			
	01 Driftsinntekter		3 545 000	3 545 000
4732	Sjøforsvaret			
	01 Driftsinntekter		23 672 000	23 672 000
4733	Luftforsvaret			
	01 Driftsinntekter		95 518 000	95 518 000
4734	Heimevernet			
	01 Driftsinntekter		1 837 000	1 837 000
4740	Forsvarets logistikkorganisasjon			
	01 Driftsinntekter		230 931 000	230 931 000
4760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg			
	48 Fellesfinansierte bygge- og anleggsinntekter		348 000 000	348 000 000
4790	Kystvakten			
	01 Driftsinntekter		384 000	384 000
4792	Norske styrker i utlandet			
	01 Driftsinntekter		10 124 000	10 124 000
4795	Kulturelle og almennyttige formål			
	01 Driftsinntekter		2 369 000	2 369 000
4799	Militære bøter			
	86 Militære bøter		500 000	500 000
	Sum alle			787 802 000
	Sum Forsvarsdepartementets inntekter			787 802 000

*Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger*II
Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2009 kan:

1. benytte alle merinntekter til å overskride enhver utgiftsbevilgning under Forsvarsdepartementet, med følgende unntak:
  - a) inntekter fra militære bøter kan ikke benyttes som grunnlag for overskridelse.
  - b) inntekter ved salg av større materiell kan

benyttes med inntil 75 pst. til overskridelse av bevilgningen under kapittel 1760 Nyan-skaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

2. ta med ubrukte merinntekter ved utregning av overførbart beløp.

*Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger*III
Bestillingsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2009 kan:

1. foreta bestillinger ut over gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye bestillinger og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1725		Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	
	01	Driftsutgifter	80 mill. kroner
1731		Hæren	
	01	Driftsutgifter	900 mill. kroner
1732		Sjøforsvaret	
	01	Driftsutgifter	800 mill. kroner
1733		Luftforsvaret	
	01	Driftsutgifter	1 440 mill. kroner
1734		Heimevernet	
	01	Driftsutgifter	150 mill. kroner
1740		Forsvarets logistikkorganisasjon	
	01	Driftsutgifter	300 mill. kroner
1760		Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	
	01	Driftsutgifter	125 mill. kroner
	44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel	150 mill. kroner
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	20 000 mill. kroner
	48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel	350 mill. kroner
	75	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet	100 mill. kroner
1790		Kystvakten	
	01	Driftsutgifter	2 200 mill. kroner

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1791		Redningshelikoptertjenesten	
	01	Driftsutgifter	90 mill. kroner
1792		Norske styrker i utlandet	
	01	Driftsutgifter	50 mill. kroner

2. gi Forsvarets forskningsinstitutt fullmakt til å ha økonomiske forpliktelser på inntil 60 mill. kroner ut over det som dekkes av egne avsetninger.

IV Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2009 kan gi tilsagn om økonomisk støtte ut over bevilgningen, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1700		Forsvarsdepartementet	
	73	Forskning og utvikling	14 mill. kroner

Andre fullmakter

V Nettobudsjettering av salgsomkostninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2009 kan trekke salgsomkostninger ved salg av materiell og fast eiendom fra salgsinntekter før det overskytende inntektsføres under kapittel 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Store nyanskaffelser og vedlikehold og kapittel 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg, post 47 Salg av eiendom.

VI Organisasjon og verneplikt

Stortinget samtykker i at:

1. Forsvarsdepartementet i 2009 kan fastsette Forsvarets organisasjon slik det går frem av redegjørelsen i St.prp. nr. 1 (2008–2009).
2. Forsvarsdepartementet i 2009 kan fastsette lengden på førstegangstjenesten, repetisjonstjenesten og heimevernstjenesten slik det går frem av St.prp. nr. 1 (2008–2009).
3. Forsvarsdepartementet i 2009 kan gi øvrige bestemmelser slik det går frem av St.prp. nr. 1 (2008–2009).
4. Forsvarsdepartementet i 2009 kan verve personell innenfor rammen av gitte bevilgninger.
5. enheter oppsatt med frivillig heimevernspersonell kan overføres til forsvarsgrener og fellesinstitusjoner, og benyttes i operasjoner i utlandet.

VII Investeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2009 kan:

1. starte opp nye investeringsprosjekter, herunder større bygg- og eiendomsprosjekter, som presentert under Nye prosjekter i foreliggende proposisjon, innenfor de kostnadsrammer som er anført i St.prp. nr. 1 (2008–2009).
2. endre tidligere godkjente prosjekter som anført i St.prp. nr. 1 (2008–2009), herunder endrede kostnadsrammer.
3. starte opp og gjennomføre materiellinvesteringer og byggeprosjekter av lavere kategori.
4. nytte bevilgningen på den enkelte investeringspost, hhv. post 44, 45, 46, 47 og 48 fritt mellom formål, bygg- og eiendoms kategorier, anskaffel-

- ser og prosjekter som presentert i St.prp. nr. 1 (2008–2009).
5. gjennomføre konsept- og definisjonsfasen av planlagte materiellanskaffelser.
  6. igangsette prosjektering av byggeprosjekter med en samlet utgift tilsvarende 5 pst. av bevilgingen på de respektive poster.

VIII

Fullmakter vedrørende fast eiendom

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2009 kan:

1. avhende fast eiendom uansett verdi til markedspris når det ikke foreligger annet statlig behov for eiendommen. Eiendommene skal normalt legges ut for salg i markedet, men kan selges direkte til fylkeskommuner eller kommuner til markedspris, innenfor EØS-avtalens bestem-
2. avhende fast eiendom til en verdi av inntil 100 000 kroner vederlagsfritt eller til underpris når særlige grunner foreligger.

melser. Dersom eiendommene er aktuelle for friluft- eller kulturformål kan de selges på samme vilkår til Statskog SF hvis ikke fylkeskommuner eller kommuner ønsker å kjøpe eiendommene.

IX

Diverse fullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2009 kan belaste utgiftsbevilgninger for bestillinger gjennom NAMSA fra det tidspunkt materiell

blir rekvirert, selv om levering først skjer senere i budsjettåret eller i et etterfølgende budsjettår.

Vedlegg 1

Ordninger tilknyttet verneplikten

I det etterfølgende gis en oversikt over de bestemmelser som gjøres gjeldende for verneplikten i 2009. Dette er i hovedsak en sammenfatning av tidligere vedtaksposter for ordninger som vil bli videreført uten nevneverdige endringer. For detaljene i vedtaksformuleringene vises det til Innst. S. nr. 7 (1989–1990) jf. St.prp. nr. 1 (1989–1990). Senere tids ordninger er anført med budsjettåret i parentes.

Ordninger i tilknytning til førstegangstjenesten

Det forutsettes at tjenestetidsreduksjonene ikke vil få konsekvenser for beredskap eller svekke rekrutteringsgrunnlaget for flernasjonale fredsoperasjoner. Evt. utdanningsmessige svakheter skal i størst mulig grad tas hensyn til ved mobiliseringsfordeling av mannskapene, f.eks. ved at de overføres til Heimevernet.

Særordninger

Arbeidsledige har prioritet ved innkalling til førstegangstjeneste (1990).

Personell med eneomsorg for barn gis utsettelse med førstegangstjenesten så lenge denne status vedvarer og inntil utløpet av det år den vernepliktige fyller 33 år (1991).

Personell som driver selvstendig husdyrhold gis under særskilte vilkår utsettelse med førstegangstjenesten så lenge denne status vedvarer og inntil utløpet av det år den vernepliktige fyller 33 år (1998).

Fellesbestemmelser

Til hjelpetjeneste i tilknytning til repetisjonstjeneste og etterutdanningskurs kan det kalles inn vernepliktige, som ikke er mobiliseringsdisponert

til militær avdeling eller ved Forsvarets fellesinstitusjoner.

Vernepliktig personell (befal og menige) som er mobiliseringsdisponert ved staber eller avdelinger, og som det er påkrevet å trene eller å øve hvert år, kan kalles inn til kort repetisjonstjeneste/kurs hvert år.

Vernepliktig og utskrevet befal kan innkalles til etterutdanningskurs av inntil tolv dagers varighet. Hæren kan kalle inn vernepliktig og utskrevet befal som sier seg villige til sjefsstillinger og forutbestemte nøkkelstillinger på lavere og midlere nivå, til etterutdanningskurs av inntil fem ukers varighet (1996).

Innkallinger for repetisjonstjeneste/kurs skal skje innen rammen av det totale antall dager og antall ganger som er fastsatt for slik tjeneste.

Leger, tannleger, veterinærer, farmasøyter, psykologer, teologer og studenter i disse fag som har gjennomført tolv måneders førstegangstjeneste, kan innkalles til 90 dages tjeneste ved stab eller avdeling. Leger kan alternativt gjøre tjeneste ved styrker i utlandet hvor Norge deltar (2000).

Teologer som har gjennomført 15 måneders førstegangstjeneste kan pålegges repetisjonstjeneste tre ganger (1995).

Vernepliktig personell som gis utsettelse med sin tjeneste, kan kalles inn til avtjening av resttjeneste ved andre avdelinger, uansett rulleførende enhet og om nødvendig i annen budsjettermin.

I tillegg til repetisjonstjenesten kan vernepliktig og utskrevet befal, menige spesialister og spesielle faggrupper for en mindre del av den enkelte avdelings organisasjonsplan i krig gis inntil ti dagers tjeneste. Befal og spesialister i Heimevernet kan gis inntil tre dagers tjeneste.

Felles øvre grense for samlet ordinær tjenesteplikt er 19 måneder.

Vedlegg 2**Forsvarets operative struktur 2012**

Felleselementer	Hæren	Sjøforsvaret	Luftforsvaret	Heimevernet
Etterretningstjeneste	1 Brigade	1 taktisk maritim kommando (CNOTG)	Luftkontroll og varsling (K&V)	45 000 befal og mannskaper organisert i:
Forsvarets operative hovedkvarter	- Brigadekommando	6 Skjold-klasse MTB	- CRC Sørreisa	- Innsatsstyrker
Forsvarets spesialstyrker (HJK/MJK)	- 2 mekaniserte bataljoner	5 Fridtjof Nansen-klasse fregatter med NH-90 helikoptre	- CRC Mågerø	- Forsterkningsstyrker
Felles logistikk og sanitet:	- 1 lett pansret bataljon	3+3 Oksøy-/Alta-klasse minejakt/-sveip	48 + 9 F-16 kampfly	- Oppfølgingsstyrker
- Transportkontrollenhet	- Etterretningsbataljon	6 Ula-klasse ubåter	18 Bell 412 helikoptre	11 distrikter og en SHV-kommando
- Luftterminalenhet	- Sambandsbataljon	Marinejegerkommando	4+2 P-3 C/N maritime patruljefly	
- Havne- og jernbanelterminalenhet	- MP-kompani	Minedykkerkommando	3 DA-20 EK/VIP fly	
- Deployerbare logistikkbaser/Nasjonale støtteelementer	- Artilleribataljon	Kystjegerkommando	4 C-130J transportfly (14 maritime helikoptre NH-90)	
- Theatre enabling force	- Ingeniørbataljon	Logistikk- og støttefartøy	1 NASAMS luftvern-batteri	
- Felles landtransport kompani	- Logistikkbataljon		Basesett luft	
- Felles vannrensenhet	- Sanitetsbataljon		<i>Redningstjeneste:</i>	
- Forsvarets felles sanitetsstyrker	HM Kongens Garde Grensevakten	<i>Kystvakt:</i>	12 Sea King redningshelikoptere	
- Vertslandsstøttebataljon	Forsvarets spesialjegerkommando (FSK/HJK)	1 Svalbard-klasse ytre kystvakt m/NH-90 helikoptre		
- Strategisk luft- og sjøtransport		3 Nordkapp-klasse ytre kystvakt m/NH-90 helikoptre		
Felles ledelsesstøtte og operativ støtte:		6 Ålesund-/Harstad/Barentshav-klasse ytre kystvakt		
- Kapasitet for militære datanettverkoperasjoner (CNO-enhet)		5 Nornen-klasse indre kystvakt		
- Eksplosivryddeenhet og jammeenhet (EOD/IEDD enhet)				
- Militærpolitienhet				
- Felles NATO luft- og bakkeovervåkning (NAEW&CF, AGS)				
- Kapasitet for deployerbar kommunikasjon og informasjon (KKIS-enhet)				